

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
FİNANSAL İKTİSAT VE BANKACILIK PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE’DE TEKSTİL SEKTÖRÜNDE GİRDİ
FİYATLARINDAKİ DALGALANMALARIN GİYİM
ŞİRKETLERİNİN PERFORMANSINA ETKİSİ**

Omar HODŽIĆ

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Lale ALKINOĞLU KARAMIZRAK**

İZMİR - 2018

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : OMAR HODZIC
Öğrenci No : 2015802185
Tez Başlığı : Türkiye’de Tekstil Sektöründe Girdi Fiyatlarındaki Dalgalanmaların Giyim Şirketlerinin Performansına Etkisi
Savunma Tarihi : 14/01/2019
Danışmanı : Dr.Öğr.Üyesi Lale ALKINOĞLU KARAMIZRAK

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>
Dr.Öğr.Üyesi Lale ALKINOĞLU KARAMIZRAK	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
Prof.Dr.Hakan KAHYAOĞLU	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
Dr.Öğr.Üyesi Mustafa BİLMAN	İZMİR KATİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ

İmza

OMAR HODZIC tarafından hazırlanmış ve sunulmuş olan bu tez savunmada başarılı bulunarak oy birliği() / oy çokluğu() ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Metin ARIKAN
Müdür

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum **“Türkiye’de Tekstil Sektöründe Girdi Fiyatlarındaki Dalgalanmaların Giyim Şirketlerinin Performansına Etkisi”** adlı araştırmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynaklarda gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

/ /2018

Omar HODZIC

İmza

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

TÜRKİYE’DE TEKSTİL SEKTÖRÜNDE GİRDİ FİYATLARINDAKİ DALGALANMALARIN GİYİM ŞİRKETLERİNİN PERFORMANSINA ETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Omar HODŽIĆ

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Anabilim Dalı

Finansal İktisat ve Bankacılık Programı

Farklı sektörlerde girdi çıktı analizi konusunda birçok çalışma yapılmış, ancak bunların hiçbiri, girdi fiyatlarındaki dalgalanmaların Türkiye'deki tekstil ve giyim şirketlerinin performansı üzerindeki etkilerine odaklanmamıştır. Buna göre, bu tezde, Türkiye İstatistik Kurumu'ndan (TÜİK) ikincil veriler kullanarak, girdi fiyatlarındaki dalgalanmaların Türkiye'deki tekstil ve giyim şirketlerinin performansı üzerindeki etkisi araştırılmaktadır.

D-OLS model yaklaşımını kullanarak bu çalışmadaki bağımlı değişkenler final tekstil ve giyim ürünlerinin fiyat endeksleridir. Ham petrol, elektrik enerjisi, sanayi için su, final tekstil ürünü fiyat endeksleri ve dolar bazında pamuk ve asgari ücret bağımsız değişkenler olarak kullanılmaktadır. Bu çalışmada D-OLS Eş bütünleşme regresyon modeli E-views 9.0 yazılımı kullanılarak tahmin edilmiştir. Testlerden elde edilen sonuçlar, giyim endüstrisindeki tüm girdilerin, hem Tekstil hem de Giyim sektöründe son ürün fiyatları üzerinde anlamlı etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Sonuçlar, girdi ve final ürün fiyatları arasında pozitif ilişki olduğunu iddia eden teorik bulguları doğrulamıştır. Tekstil ve hazır giyim sektörü,

Türkiye için stratejik ve en önemli sektörlerden biridir. Türkiye, doğal kaynaklara, altyapıya ve iyi coğrafi konumundan dolayı T&G sektöründe dünya liderlerinden biri olma yüksek potansiyeli vardır. Girdilerin performanslarına etkisi hakkında doğru bilgiye sahip olmak, yönetimin her alanında gelişmesi için kullanılabilir. Tekstil ve giyim Sektörü, dünyanın en küreselleşmiş, en rekabetçi ve dinamik endüstrilerden biri olduğu için değişiklikleri yönetmek şirketlerin başarısı için çok önemlidir. Buna göre, bu araştırmanın amacı, Türkiye'deki tekstil ve giyim şirketlerinin performansını ve yönetimini geliştirmek için bir altyapı oluşturmaktır.

Anahtar Kelimeler: Tekstil ve Giyim, Girdi Fiyatlarındaki Dalgalanmalar, Türkiye, Performans, Girdi-Çıktı Analizi, İtiraz Endüstrisi, Ticaret.

ABSTRACT

Master's Thesis

CHANGE OF INPUT PRICES IN TEXTILE INDUSTRY AND IT'S IMPACT ON PERFORMANCE OF CLOTHING COMPANIES

Omar HODŽIĆ

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Economics

Financial Economics and Banking Program

Many studies have been conducted on the topic of input output analysis in different sectors but none of them focused on impact of fluctuations in input prices on the performance of textile and clothing companies in Turkey. Accordingly, this thesis explores the impact of fluctuations in input prices on the performance of textile and clothing companies in Turkey, using secondary data from Turkish Statistical Institute (TÜİK).

Using D-OLS model approach, the study uses price indexes of final textile and clothing products as dependent variables and Price indexes of crude oil, electric energy, water for industry, cotton, final textile product and minimal wage as independent variables. In this research D-OLS Cointegration regression model was estimated using E-views 9.0 software. The results from the test shows that all inputs in clothing industry have significant impact on prices of final product in both Textile and Clothing industry. The results confirm theoretical findings which claims positive relationship between inputs and price of final products along with strength of that impact for each variables. Textile and clothing industry is one of the strategic and most important sectors for Turkey. Turkey has natural resources, infrastructure

and good geographic position to become one of the world leaders in appeal industry. Having accurate information about impact of inputs on their performance can be used to improve in all aspects of management. Since textile and clothing industry is world's most globalized and one of the most competitive and dynamic industries managing changes is crucial for success of companies so according to that this research's aim is to become framework for improving performance and management of textile and clothing companies in Turkey.

Keywords: Textile and Clothing, Input Price Fluctuations, Turkey, Performance, Input-Output Analysis, Appeal Industry, Trade.

TÜRKİYE’DE TEKSTİL SEKTÖRÜNDE GİRDİ FİYATLARINDAKİ DALGALANMALARIN GİYİM ŞİRKETLERİNİN PERFORMANSINA ETKİSİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
KISALTMALAR	xii
TABLO LİSTESİ	xiv
ŞEKİL LİSTESİ	xvi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE TEKSTİL VE GİYİM SEKTÖRÜ

1.1 TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRLERİNİN ÖNEMİ	3
1.1.1 Giyim İhtiyaç Olarak	3
1.1.2 Giyimin Karşıladığı Temel İhtiyaçlar	4
1.1.2.1 Fizyolojik İhtiyaçlar	4
1.1.2.2 Güvenlik İhtiyacı	4
1.1.2.3 Ait Olma Ve Sevgi İhtiyacı	5
1.1.2.4 Değer İhtiyaçları	5
1.1.2.5 Kendini İfade Etme (Gerçekleştirme)	5
1.1.3 Kalkınma	5

1.1.3.1 Sanayileştirme Etkileri	6
1.1.3.2 Ekonomik Statik Faktörler	7
1.1.3.3 Ticaret	7
1.1.3.4 Tekstil Ve Hazır Giyim Sektörünün GSYH ve Sanayideki Payı	7
1.1.3.5 Tekstil Ve Hazır Giyim Sektörünün İstihdamdaki Payı	7
1.1.3.6 Ekonomik Dinamik Etkileri	8
1.1.3.7 Yaparak Öğrenmek (Knowledge Spillover)	8
1.1.3.8 Aglomerasyon (Yığılma) Etkileri	8
1.1.3.9 Yerel Bağlar	8
1.1.3.10 Tekstil ve Hazır Giyim Sektörünün Gelişim, DYY ve Değer Katma Zincirindeki Rolü	9
1.1.3.11 Sosyal Faktörler	9
1.1.3.12 Ücret	10
1.1.3.13 Emek, Sağlık ve Çevresel Standartları	10
1.1.3.14 Cinsiyet Pozisyonu Geliştiren Faktörler	11
1.1.3.15 Yoksulluk Mücadele Stratejileri	11
1.1.4 Tekstil ve Hazır Giyim Sektörünün Dünya Ticaretine Etkisi	12
1.2 DÜNYA T&G SEKTÖRÜNDE GENEL DURUMU	14
1.2.1 Tekstil Sektörü	14
1.2.1.1 Büyüme	16
1.2.2 Giyim Sektörü	17
1.2.2.1 Büyüme	19
1.3 TEKSTİL VE HAZIR GIYIM SEKTÖRÜNDE ÇİN’İN YERİ, ÖNEMİ	20
1.3.1 Dış Ticareti	21

1.3.1.1 Tekstil Sektörü	21
1.3.1.2 Hazır Giyim Sektörü	23
1.3.1.3 Çin'in T&G Dış Ticaret Yapısı	24
1.4 TÜRKİYE TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNDE GENEL DURUMU	25
1.4.1 Rekabet	26
1.4.2 Dış Ticaret	26
1.4.2.1 Türkiye'nin Tekstil Sektörü	27
1.4.2.2 Türkiye'nin Hazır Giyim Sektörü	28
1.4.2.3 Tekstil ve Hazır Giyim Sektörü	29
1.4.2.4 Türkiye T&G Dış Ticaret Yapısı	30
1.4.3 Katma Değeri ve Türkiye Ekonomisinde Önemi	32
1.4.4 Tekstil ve Hazır Giyim İmalatı	33
1.4.5 Mikro Veriler	34
1.4.6 Tekstil Sektörü	34
1.4.6.1 Likidite Göstergeleri	34
1.4.6.2 Karlılık Göstergeleri	35
1.4.6.3 Aktivite Göstergeleri	37
1.4.6.4 Satışların Verimliliği	38
1.4.7 Hazır Giyim Sektörü	39
1.4.7.1 Likidite Göstergeleri	39
1.4.7.2 Satışların Verimliliği Göstergeleri	40
1.4.7.3 Aktivite Göstergeleri	41
1.4.8 SWOT	42
1.4.8.1 Güçlü Yönler	42

1.4.8.2 Zayıf Yönler	44
1.4.8.3 Fırsatlar	46
1.4.8.4 Tehditler	46
1.5 TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNÜN EVRİMİ	49
1.6 T&G SEKTÖRÜNÜN YAPISINI ETKİLEYEN GÜÇLER	51
1.7 HIZLI MODA	53

İKİNCİ BÖLÜM

GİRDİ FİYAT DEĞİŞİMİ

2.1 GİRDİLER	56
2.1.1 Su	57
2.1.2 Emek	57
2.1.3 Petrol	58
2.1.4 Elektrik	58
2.1.5 Pamuk	59
2.1.6 Kumaş	59
2.2 ATIKLAR VE EKOLOJİ	60
2.2.1 Moda Katma Değer Zinciri	62
2.2.1.1 Tasarım ve Gelişim	63
2.2.1.2 Hammadde	64
2.2.1.3 İşleme	66
2.2.1.4 İmalat	67
2.2.1.5 Taşımacılık	69
2.2.1.6 Perakende	70

2.2.1.7 Tüketici Kullanım	71
2.2.1.8 Kullanım Sonu	73
2.3 FİYAT YAPISI	74
2.3.1 Kar Marjları	75
2.4 Girdi Fiyatlarında Dalgalanma	77

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMETRİK ARAŞTIRMA

3.1 VERİ VE UYGULAMA	79
3.2 VERİLERİN ANLATILMASI	79
3.3 TEMEL TESTLER	81
3.3.1 Tanımlayıcı İstatistikler	81
3.3.2 Birim Kökü (ADF KPSS PP)	82
3.3.3 Zivot-Andrews Birim Kök Testi	85
3.4 MAKİ	86
3.4.1 Model 1 Tekstil Sektöründe Girdi Fiyatlarındaki Dalgalanmalarının Etkisi	87
3.4.2 Model 2 Hazır Giyim Sektöründe Girdi Fiyatlarındaki Dalgalanmalarının Etkisi	88
3.5 UYGULAMA	89
3.5.1 Model 1 Tekstil Sektöründe Girdi Fiyatlarındaki Dalgalanmalarının Etkisi	89
3.5.2 Model 2 Hazır Giyim Sektöründe Girdi Fiyatlarındaki Dalgalanmalarının Etkisi	94
SONUÇ VE ÖNERİLER	99
KAYNAKÇA	102

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADF	Augmented Dickey–Fuller Birim Kök Testi
AR-GE	Araştırma ve Deneysel Geliştirme
BK	Birleşik Krallık
D-OLS	Dinamik En Küçük Kareler Cointegration Regresyon Modeli
DYY	Doğrudan Yabancı Yatırımları
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
KPSS	Kwiatkowski-Phillips-Schmidt-Shin (KPSS) Birim Kök Testi
PP	Phillips-Perron Birim Kök Testi
ROA	Aktif Üzerinde Hesaplanan Kar
ROE	Özkaynak üzerinde hesaplanan kar
STA	Serbest Ticaret Anlaşması
SWOT	Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar ve Tehditler Analizi
T&G	Tekstil ve Hazır Giyim
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TR	Türkiye
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
USD	Amerikan Doları
WTO	Dünya Ticaret Organizasyonu
Yİ-ÜFE	Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksi

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik ve Toplumsal Etkileri	6
Tablo 2: T&G Sektörünün Toplam İhracattaki Payı (1990-2016)	12
Tablo 3: T&G Sektörün Ortalama Büyüme Oranı (1990-2016)	13
Tablo 4: Dünya Tekstil Sektörünün İhracatında Ülkelerin Payı	15
Tablo 5: Giyim Tekstil Sektörünün Dünya Giyim Sektörünün İhracatında Ülkelerin Payı	18
Tablo 6: Çin Tekstil Dış Ticareti Ortalama Büyüme Oranı 1991-2016	22
Tablo 7: Çin Giyim Dış Ticareti Ortalama Büyüme Oranı 1991-2016	24
Tablo 8: Türkiye Giyim Dış Ticareti Ortalama Büyüme Oranı 1991-2016	29
Tablo 9: Türkiye T&G Dış Ticareti Ortalama Büyüme Oranı 1991-2016	30
Tablo 10: Türkiye Tekstil ve Giyim Sektörünün Swot Matrixi	48
Tablo 11: T&G Sektörünün Fark Edebilecek Alanları	63
Tablo 12: Tasarım Aşamasında Yüksek Etkilenen Su, Kimyasal ve Atık Etkisi	64
Tablo 13: Hammadde Aşamasında Yüksek Etkilenen Su, Kimyasal ve Atık Etkisi	65
Tablo 14: İşleme Aşamasında Yüksek Etkilenen Su, Kimyasal ve Atık Etkisi	67
Tablo 15: İmalat Aşamasında Yüksek Etkilenen Su, Kimyasal ve Atık Etkisi	68
Tablo 16: Taşımacılık Aşamasında Yüksek Etkilenen Su, Kimyasal ve Atık Etkisi	70
Tablo 17: Perakende Aşamasında Yüksek Etkilenen Su, Kimyasal ve Atık Etkisi	71
Tablo 18: Tüketici Kullanım Aşamasında Yüksek Etkilenen Su, Kimyasal ve Atık Etkisi	72
Tablo 19: Kullanım Sonu Aşamasında Yüksek Etkilenen Su, Kimyasal ve Atık Etkisi	73
Tablo 20: Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistiği	77
Tablo 21: Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistikler	81
Tablo 22: Sabitli Düzeyinde Yapılan Birim Kök Tersleri	83
Tablo 23: Trend ve Sabitli Düzeyinde Yapılan Birim Kökü Testleri	84
Tablo 24: Zivot-Andrews Birim Kök Testi	85
Tablo 25: Tekstil Model İçin Yapılmış Makı Yapısal Kırılma Testi	87
Tablo 26: Hazır Giyim Modeli İçin Yapılmış Makı Yapısal Kırılma Testi	88

Tablo 27: Tekstil Modelin Sonuçları

90

Tablo 28: Hazır Giyim Modelin Sonuçları

95

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: T&G Sektöründe Tedarik Zinciri	9
Şekil 2: T&G Sektörünün Ticaret Yapısı	14
Şekil 3: Tekstil Sektörünün Ortalama Büyüme Oranları 1995-2016	16
Şekil 4: Giyim Sektörünün Ortalama Büyüme Oranları 1995-2016	19
Şekil 5: Çin'in Dünya T&G İhracattaki Payı	21
Şekil 6: Çin'in Tekstil Dış Ticaret Dengesi	22
Şekil 7: Çin'in Giyim Dış Ticaret Dengesi	23
Şekil 8 Çin'in T&G Dış Ticaret Yapısı 1990-2016	24
Şekil 9: T&G Sektöründe Rekabet Koşulları	26
Şekil 10: Türkiye Tekstil Sektörünün Dış Ticaret Dengesi	27
Şekil 11: Türkiye Giyim Sektörünün Dış Ticaret Dengesi	28
Şekil 12: Türkiye Giyim Sektörünün Dış Ticaret Dengesi	29
Şekil 13: Türkiye T&G Dış Ticaret Yapısı	30
Şekil 14: Türkiye T&G Sektörünün Gsyh'deki Payı	32
Şekil 15: T&G Sektörünün Sanayideki Rolü	33
Şekil 16: Türkiye Tekstil Sektöründe Likidite Göstergeleri	34
Şekil 17: Türkiye Tekstil Sektöründe Karlılık Göstergeleri	36
Şekil 18: Türkiye Tekstil Sektöründe Aktivite Göstergeleri	37
Şekil 19: Türkiye Tekstil Sektöründe Verimlilik Göstergeleri	38
Şekil 20: Türkiye Giyim Sektöründe Likidite Göstergeleri	39
Şekil 21: Türkiye Giyim Sektöründe Verimlilik Göstergeleri	40
Şekil 22: Türkiye Giyim Sektöründe Aktivite Göstergeleri	41
Şekil 23: T&G Sektörün Yapısı	50
Şekil 24: T&G Faaliyetlerinin Etkileri Ve Etkileyen Faktörler	51
Şekil 26: T&G Sektöründe Girdi Önemi	56
Şekil 27: Hazır Giyim Sektöründe Fiyat Yapısı	75
Şekil 28: Türkiye T&G Sektöründe Kar Marjları	76
Şekil 29: Değişkenlerin Grafikleri	80

GİRİŞ

Giyim insanın temel ihtiyaçlarından biri olduğu için tekstil endüstrisi dünyanın en önemli endüstrilerden biridir. Dünyanın en önemli tekstil merkezleri tekstili en ucuza üretebilen ülkelerdedir (Çin, Sri Lanka, Vietnam, Pakistan, Hindistan, Türkiye...) Çünkü en büyük tekstil ve giyim şirketler karları maksimize etmek amacıyla bu ülkeleri tercih etmektedir. Günümüzde dünyada yaklaşık altıda bir kişi küresel moda sanayinde çalışmaktadır. Böylece T&G sektörü dünyanın en çok emek yoğun sanayilerinden biridir¹.

Her zamanki gibi fiyatı ucuz yapan faktörler girdiler ve emek. Tekstil endüstrisine en önemli girdi pamuk, su, emek, kumaş, elektrik ve petroldür. Onların fiyatı günlük seviyede dalgalandığı için şirketlere çok farklı yönde etkileyebilir. Hepsi nadir doğal mal olduğundan dolayı dünya nüfusu ve giyim talebi sürekli arttıkça girdilerin fiyatı da artar.

Tüm değişkenler sabit kalırsa 2030 yılına kadar su arzı talebinden %40 büyük olacağını², 50 yıl sonra petrol rezervler tükeneceği tahmin edilmektedir³. En büyük ihtimalle doğal tekstil materyalleri ve giyimin pahalılaşacağını öngörülmektedir. Zaten sürekli artan doğal olmayan giyimin (üretim ucuz olduğu için) payında artışı görülmektedir⁴.

Bu tezde büyük uluslararası giyim şirketler üzerinde girdi fiyat dalgalanması giyim şirketleri performansına nasıl etkileyeceğini göstermek amacıyla ekonometri araştırması yapılmaya çalışılacaktır. Bu tezin amacı tekstil ve giyim sektöründeki şirketler için risk yönetim ve planlaması için altyapı olmaktır.

Birinci bölümde T&G Sektörünün önemi, Dünya Tekstil ve Giyim sektöründe genel durumu, Çin'in yeri/önemi, Türkiye Tekstil ve Hazır giyim sektöründe genel

¹ Qiu L. Q. (2005). Chinas textile and Clothing Industry, Hong Kong University of Science and Technology, s. 32

² Hermes, J. (2014). Assessing the Environmental Impact of the Fashion World, Environmental Leader. 06.10.2014, <https://www.environmentalleader.com/2014/10/assessing-the-environmental-impact-of-the-fashion-world/>, (12.12.2018)

³ Leach A. (2014) What happens when we run out of oil? Macleans.ca, 01.02.2014, <https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKewiz667aj7HXAhuJ5aQKHbuZAKQQFggvMAI&url=http%3A%2F%2Fwww.macleans.ca%2F%2Fwhat-happens-when-we-run-out-of-oil%2F&usg=AOvVaw31icid23FrNKdA68G44uH->, (12.12.2018)

⁴ Allwood, J., Laursen, S.E., Malvido de Rodríguez, C., ve Bocken, N.M.P. (2006). Well dressed? The present and future sustainability of clothing and textiles in the United Kingdom, University of Cambridge, Institute for Manufacturing, s. 2

https://www.ifm.eng.cam.ac.uk/uploads/Resources/Other_Reports/UK_textiles.pdf (12.12.2018)

durumu, T&G Sektörünün evrimi anlanması, T&G Sektörünün yapısını etkileyen güçler açıklanmıştır.

İkinci bölümde girdiler ve onların özellikleri, Tekstil ve giyim sektöründe Fiyat yapısı ve girdi fiyatlarında dalgalanması incelenmiştir.

Üçüncü bölüm ekonometri araştırma kısmıdır tekstil endüstrisinin girdi fiyat dalgalanması giyim şirketlerinin fiyat performansına nasıl etkileyeceğini araştırılıp ve sonuçlar elde edilmeye çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE TEKSTİL VE GİYİM SEKTÖRÜ

1.1 TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRLERİNİN ÖNEMİ

Tekstil ve giyim sektörü en çok küreselleşmiş sektörlerden biridir. Onun birçok sebebi var ama çoğu giyimin insan temel ihtiyacı olmasından kaynaklanır. Ondan dolayı T&G sektörünün, özellikle düşük, orta gelir ve gelişmekte olan ülkeler için, sanayi, ticaret ve GSYH’deki çok anlamlı payı vardır. Ayrıca T&G sektörünün her gelişme düzeyinde olan ülkeler için faydası ve uzun katma değer zincirde herkesin katkısı vardır.

T&G sektörün önemi üç farklı boyuttan ele alınırsa:

1. Giyim insan temel ihtiyacı olarak
2. T&G sektörün ülkenin büyüme ve kalkınmasına etkisi
3. T&G sektörünün dünya ticaretine etkisi

1.1.1 Giyim İhtiyaç Olarak

Abraham H Maslow⁵’a göre ihtiyaçlar hiyerarşisinde insanların 5 seviye ihtiyaçları vardır, alt düzeydeki ihtiyaçları basit ve üst düzeydeki ihtiyaçlara doğru giderken ihtiyaçlar daha karmaşık olmaktadır. Bir kişi sadece alt düzeydeki ihtiyacını belirli düzeyde karşıladıktan sonra üst düzeydeki ihtiyacına geçecektir. Giyim insan temel ihtiyaçlarından biri olduğu için daima istikrarlı talep oluşturacaktır.

Maslow hiyerarşisiye göre bütün ihtiyaçlar sınıflandırır, Fox Hugh’a göre⁶, giyim aşağıdaki şekilde gösterilmiş şekilde her seviyedeki ihtiyaçları karşılayabilir ve ondan dolayı tekstil ve giyim sektörler en önemli ticari sektörlerden biridir.

⁵Maslow A. H., (1943). A Theory of Human Motivation, Psychological Review, 50, 370-396. s. 375
<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.318.2317&rep=rep1&type=pdf>, (11.11. 2018)

⁶Fox ,H. (2016) Maslow’s Hierarchy of Needs and Clothes, 04. 01. 2016, <http://foxhugh.com/2016/01/04/maslows-hierarchy-of-needs-and-clothes/>, (09.11. 2018) s. 1

Maslow İhtiyaçlar Hiyerarşisi:

Fox Hugh İhtiyaçlar Hiyerarşisi:

Kaynak: Fox Hugh, (2018) Maslow's Hierarchy of Needs and Clothes, 2016,
<http://foxhugh.com/2016/01/04/maslows-hierarchy-of-needs-and-clothes/>, (12.12.2018), s. 1.

1.1.2 Giyimin Karşıladığı Temel İhtiyaçlar

Önce anlatıldığı gibi giyim bütün Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisindeki ihtiyaçları karşılayabilir. Bu kısımda giyimin her hiyerarşi seviyesindeki ihtiyacı nasıl karşıladığını anlatılacaktır.

1.1.2.1 Fizyolojik İhtiyaçlar

İnsanların çok soğuk ya da çok sıcaktan korunmaya ihtiyacı vardır. Giyim bizi Dışsal faktörlerden kurumaktadır. Fakat bugünkü toplumda bu ihtiyacın karşılanması çok kolay olduğu için giyimin üst düzeydeki ihtiyaçlarının karşılanması daha önemli olmuştur.

1.1.2.2 Güvenlik İhtiyacı

İnsanın kendini güvende hissetmesi gerekir ve giyim birçok faktörlerden koruyabilir. En önce giyim soğuk ve sıcaklıktan, sonra diğer kişilerden (savaş), modern toplumda fiziksel işlerinde uniform işte karşılayabilecek tehlikelerden korumaktadır.

Güvenli bir çevrede asker uniformu yalnız güvenlik amacıyla değil aynı zamanda ait olma ve değer ihtiyacı karışılır.

1.1.2.3 Ait Olma Ve Sevgi İhtiyacı

İnsanların sevgi ve bir sosyal gruba ait olmaya ihtiyacı var. Giyim sevgi gösterme aracı olabilir bunun en iyi örneği takı sektörüdür. Üniformalar ait olma amacıyla giyilir ve onun en iyi örneği de spor takım üniformalarıdır⁷.

1.1.2.4 Değer İhtiyaçları

İnsanlar saygı ve prestij istemektedir. Giyim tamamen temel fizyolojik fonksiyonun yansısı saygı kazanmak amacıyla da giyinilebilir. Örneğin yüksek modanın değer ihtiyacı karşılanması temel amacdır. Üst düzeydeki ihtiyaçlarının karşılanması sağlayan kıyafetler daha pahalıdır.

1.1.2.5 Kendini İfade Etme (Gerçekleştirme)

Zamanla herkesin giyim tarzı oluşur. Genelde giydikçe bize en rahat hissettiren kıyafetler kişinin tarzı olur. Giyim tarzı ise moda hakkında fazla düşünülmez ve o türlü kıyafetleri her gün giyinmektedir. Spor, casual, resmi giyim tarzları gibi.

1.1.3 Kalkınma

Tekstil ve giyim sektörleri gelişmekte olan ülkeler için çok önemlidir, hem ekonomik hem de toplumsal faydalar sağlar, özellikle büyüme ve kalkınma stratejileri oluşturma sürecinde. Kısa dönemde ülkelere gelir, iş ve döviz gelirleri, uzun dönem ise tekstil ve giyim sektörünün dinamik etkilerden faydalanabilen hukuk sistemi ve kurumlar olan ülkelere istikrarlı kalkınma fırsatı sağlar. Günümüzde istihdam açısından dünyada

⁷ Hebdige, D. (1995). Subculture: The meaning of style, Critical Quarterly, Wiley Online Library, s. 2

yaklaşık altıda bir kişi küresel moda sanayinde çalışmaktadır. Böylece T&G sektörü dünyanın en çok emek yoğun sanayilerden biridir⁸.

Ülkenin bu uzun vadeli kalkınma potansiyel kullanabilmesi sadece yatırımcılara değil, hükümetin politikası ve kurumlarına bağlıdır⁹.

1.1.3.1 Sanayileştirme Etkileri

Sanayileşme sürecinde Doğrudan yabancı yatırım akımların artışı fark edilebilir. Sermaye akışları yatırım yaptığı ülkelere birkaç türlü faydaları sağlar. DYY'ın ülkelere ekonomik gelişme sağlayan ve sosyal durumu geliştiren faktörler vardır. Ülkelerin o faktörlerden faydalanabilmesi için yasal altyapı yatırımcılara uygun olması gerekmektedir¹⁰.

Doğrudan Yabancı Yatırımların ekonomik ve toplumsal etkileri aşağıdaki tablo 1'de gösterilmiştir:

Tablo 1: Doğrudan Yabancı Yatırımların Ekonomik ve Toplumsal Etkileri

Ekonomik		Sosyal
Statik	Ticaret	Ücret
	T&G GSYH ve sanayideki payı	
	T&G istihdamdaki payı	Emek, sağlık ve çevresel standartları
Dinamik	Yaparak öğrenmek (knowledge spillover)	
	Yığılma (Aglomerasyon) etkileri	Cinsiyet
	Yerel bağlar	
	Gelişim DYY ve değer katma zincirindeki rolü	Yoksulluk mücadele stratejileri

⁸ Qiu, s.32

⁹ Keane J., D. Willem te Velde (2008) The role of clothing and textile industries in growth and development strategies, Overseas Development Institute, s.8

¹⁰ Konings J. (2001) The effects of foreign direct investment on domestic firms, Economics of transition, Wiley Online Library s.4

1.1.3.2 Ekonomik Statik Faktörler

Ekonomik statik faktörler sadece DYY'ın ülkeye gelmesinden kaynaklanır. T&G sektör söz konusu ise; üretim, GSYH, istihdam, ticaret, ihracat artışı yaratabilir.

1.1.3.3 Ticaret

T&G yatırım hedeflenen ülkeler için kalkınma ve sanayileştirmede çok büyük rolü oynar. Ticaretin artması ve maliyetin düşmesi için taşımacılık altyapısını hazırlanmaktadır. Gelişmekte (Özellikle düşük ve orta gelir) olan ülkelere dünya ekonomisine entegrasyonu sağlar. Üretim artar ve aynı zamanında ihracat artar¹¹.

1.1.3.4 Tekstil Ve Hazır Giyim Sektörünün GSYH ve Sanayideki Payı

Sanayileşme sürecinde düşük sermaye seviye olan endüstrilerin payı artar. Daha çok işçi işe alınca ucuz iş gücü kullanarak üretim artmaktadır. T&G endüstride eğitim seviyesi düşük olan işçilerin çok büyük katma değeri/ücret rasyosu vardır. Dış kaynaklı üretim yapması nedeniyle ülkelere garanti olan ihracat yapma fırsatı sağlamaktadır¹².

1.1.3.5 Tekstil Ve Hazır Giyim Sektörünün İstihdamdaki Payı

Kapsam ekonomisinden faydalanabilmek için yatırımcıların çok işçilere ihtiyacı vardır. İşçi ücreti diğer ülkelere göre düşük olduğu için yatırımcıların çok işçi işe almaya imkânı vardır. İşçi ücreti düşük olmasına rağmen Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) verileri bakıldığında T&G sektöründeki maaşlar tarım sektöre göre daha yüksektir ve uzun vadede sadece işçilerin düşük ücret olan endüstrilerden T&G sektörüne geçmesi değil düşük ücret olan endüstrilerin maaşlarını artırabilir¹³.

¹¹WTO (2006) World Trade Report, https://www.wto.org/english/news_e/pres06_e/pr447_e.htm, (12.12.2018) s. 13

¹²WTO (2006) ss. 13-21

¹³ILO (2005) Promoting Fair Globalisation in Textiles and Clothing in a post-MFA Environment, Report for discussion at the Tripartite Meeting on Promoting Fair Globalisation in Textiles and Clothing in a Post-MFA Environment, International Labour Office: Geneva, s.6

1.1.3.6 Ekonomik Dinamik Etkileri

Ekonomik dinamik faktörler Doğrudan Yabancı Yatırımlar geldikten sonra ortaya çıkan dolaylı etkilerdir. Sanayi sektöründe dinamik etkileri yabancıların gelişmiş teknolojiyi kullanmasından kaynaklanabilir, ayrıca işçilere ve yerel işletmelerde yaparak öğrenmek fırsatı sağlanır. Uzun vadede yaşam standardı artırılır, yerel bağlar kurulur ve uzmanlaşma imkânı sağlanmaktadır.

1.1.3.7 Yaparak Öğrenmek (Knowledge Spillover)

DYY geliştirmekte olan (düşük ve orta gelir olan) ülkelere yeni teknolojiler, işletme modeller ve yöntemler getirmektedir¹⁴. Öyle bir ortamda çalışanlar operasyonları yaptıkça yeni yetenekleri artar. İşçiler uzmanlaşır ve üretim süreci daha verimli olmaktadır.

1.1.3.8 Aglomerasyon (Yığılma) Etkileri

Şirketlerin ücret minimize etme ve kar maksimize etme amacıyla düşük ve orta gelir olan ülkelerde üretim yapmaktadır. Herkesin ucuz emek avantajından faydalanmak için çekici bölgelerde üretim yaparlar, böylece endüstri bölgeleri oluşmaktadır. O surece aglomerasyon denir. Yığılma endüstri bölgesine olunca rekabet daha güçlü olmaktadır.

1.1.3.9 Yerel Bağlar

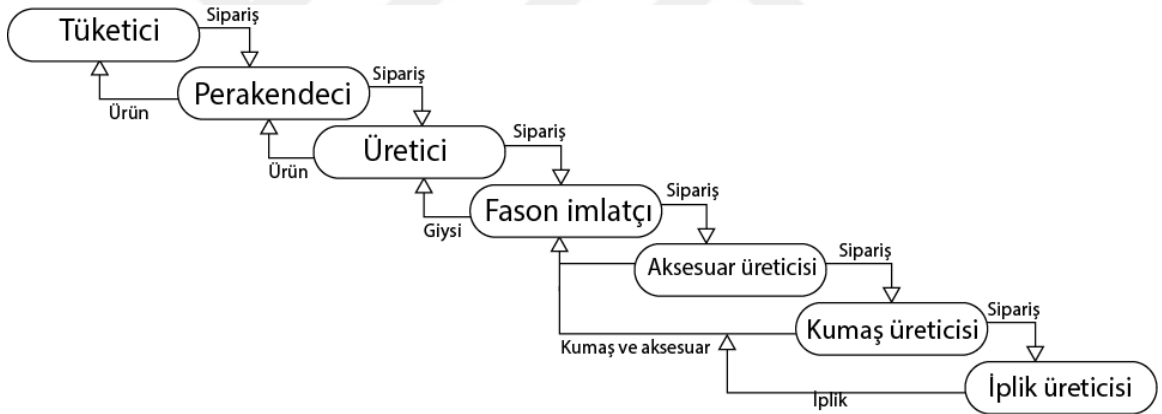
Sanayileştirme sürecinde işletme arası yerel bağlar işletme desteği olarak kurulur. Onlar uzun dönemde işletmelerin daha yüksek katma değer sağlamasına yol açar. Dikey ve yatay çeşitlendirme mümkün olduğunda üretim faktörlerinin talebi ve fiyatı artar. Bu nedenle yatırımcıların daha ucuz üretim faktörleri olan merkezlere geçmesi yol açar.

¹⁴Young, A. (1991) 'Learning by Doing and the Dynamic Effects of International Trade', The Quarterly Journal of Economics, May, ss. 369-405

1.1.3.10 Tekstil ve Hazır Giyim Sektörünün Gelişim, DYY ve Değer Katma Zincirindeki Rolü

T&G sektörlerin çok uzun tedarik ve değer katma zinciri vardır. O zincirdeki herkesin önemli bir rolü vardır ve katma değeri çok farklı olur. Örneğin strateji oluşturma, pazarlama, satış bölümlerinin değer katkısı daha yüksektir. Üreticinin son alıcıyla iletişim kurmasına izin verilmez, fakat zamanla modern teknoloji ile zincirdeki düşük değer katma işlerden yüksek değer katma ve daha yüksek kar marjları olan işlere geçmesi mümkün olmaktadır¹⁵. Ondan dolayı T&G sektördeki uluslararası rekabet hep artmaktadır. Sonuçta yatırımcıların geliştirdiği, üretim merkezlerden gelişmekte olan tekstil merkezlerine geçmektedir.

Şekil 1: T&G Sektöründe Tedarik Zinciri

Kaynak: <https://perakende.wordpress.com/tag/tedarik-zinciri/>, (12.12.2018).

1.1.3.11 Sosyal Faktörler

Sosyal faktörler DYY ülkeye geldikten sonra uzun dönemli sosyal özellikleri geliştiren faktörlerdir. T&G sektör söz konusu ise onlar ücret, emek standartları, cinsiyet pozisyonu geliştiren faktörler, yoksulluk mücadele stratejileri olabilir.

¹⁵ <https://perakende.wordpress.com/tag/tedarik-zinciri/>, (12.12.2018)

1.1.3.12 Ücret

Yatırımcıların nerede üretim yapacaklarına karar verdiğinde birkaç önemli faktörlere bakmaktadır. Düşük ücret olan ülkelerin önceliği vardır. Global ve sosyal açıdan bakıldığında yoksullar istismar edilir¹⁶. Ancak mikro seviyede bakıldığında T&G sektöründe ücret tarım sektörüne göre çok daha yüksektir¹⁷. ILO (2016) raporlara göre tekstil sektöründeki ücreti giyim sektöründekinden daha yüksektir. Onun sebebi tekstil sektörünün sermaye oranı daha yüksek olması ve daha yetenekli çalışanlara (özellikle modern ve gelişmiş makinelerde çalışanlar) gerek duyulmasıdır. Aynı zamanında tekstil sektöründe yerli ve yabancı şirketler rekabet yapmaktadır. Ücret ile ilgili bazı önemli farklar söz konusudur:

- Çoğu yabancı firma yerli firmalara göre daha yüksek ücreti vermektedir.
- İhracat yapan firmaların ücreti daha yüksektir.
- „Overtime” çalışmak daha çok geliri sağlama fırsatı olarak görülmektedir.
- Yabancı şirketlerin genelde gelir olmayan (iş güvenliği, ödenen tatiller, işte kendi gelişme fırsatlar...) avantajları vardır.

1.1.3.13 Emek, Sağlık ve Çevresel Standartları

Emek standartları derken işçilerin istihdam güvenliği, maaşı ve çalışma standartları söz konusudur. Bazı analistler büyük şirketler için çalışan üreticilerin bütün emek, sağlık ve çevresel standartlarına uymadığını ifade eder. Ücret söz konusu ise bazı sektörün ücretlerine göre yüksek olmasına rağmen onların düşük olduğunu ifade eder. İktisatçılar asgari maaşı/ücreti asgari „yaşam“ tutarına eşit olması gerektiğini söylemektedir. Asgari „yaşam“ tutarı bir küçük aileyi bir ay için fakirlik çizgisinde yetebilecek tutardır¹⁸. İşçilere asgari „yaşam“ tutarını sağlamayan işletmelere baskı yapmak için tüm tekstil ürünlerinde üretim yeri basılmış olması gereği uluslararası

¹⁶Keane s. 16

¹⁷ILO (2005) s.47

¹⁸Anker, R. (2005) A New Methodology for Estimating Internationally Comparable Poverty Lines and Living Wage Rates, Working Paper 72, Policy Integration Department, Statistical Development and Analysis Group, s.30

standart olarak belirtmiştir. Böylece tüketiciye ürün, ucuz iş gücü kullanarak üretilmiş olup olmadığını bilme şansı sağlanmaktadır. Aynı zamanında T&G üretimde girdi olarak, su, petrol, boya ve birçok kimyasal çeşitleri kullanılır. Üretim sürecinde tehlikeli maddeler kullanılarak işçilerin iş güvenliği ve çevreye verdiği zarar dikkati çekmektedir. Son zamanlarda üretim sürecinde tehlikeli kimya kullanan işletmelere karşı onların ürünleri satın almamak için dünya çapında protestolar yapılmaktadır.

1.1.3.14 Cinsiyet Pozisyonu Geliştiren Faktörler

Tekstil ve Hazır Giyim Sektörü kadınlara istihdam fırsatları sağlar. Kadınlar için R&G (ihracat) sektöründe çalışmak diğer sektörlerle göre daha iyi bir fırsattır¹⁹. Tekstil sektöründe kadınların iş gücündeki payı, üretimin fiziksel gerekliliğinden dolayı, ortalama seviyededir, Giyim sektörü ise kadınların iş gücündeki payı tekstil sektörüne göre çok daha yüksektir²⁰. Barrientos raporuna göre kadınların gelişmekte olan ülkelerinin sanayi sektöründe istihdam oranı %33'ten yüksek, Asya ülkelerde %50 seviyededir²¹. Ayrıca Nordas raporuna göre sanayileştirme sürecinde kadınların sanayi iş gücündeki payı zamanla düşer ve daha yüksek değer katma faaliyetlere geçmektedir.

1.1.3.15 Yoksulluk Mücadele Stratejileri

Gelişmekte olan ihracata bağımlı ülkeler için Tekstil ve Hazır Giyim sektörünü geliştirmesi yoksullukla mücadele strateji olarak kullanılabilir²². Farklı ülkelerde T&G sektörün yoksulluk mücadele rolü farklı olmaktadır. İhracata az bağımlı ülkeler yoksulluğu azaltmak için ihracatı artırmaya çalışmaktadır, böylece ülkeye daha güvenli döviz geliri sağlanmaktadır. Bangladeş gibi ülkeler için T&G sektörünün gelişmesi ihracatı çeşitlendirme fırsatı sağlar. İhracata çok bağımlı ülkelerde yoksulluğu azaltmak

¹⁹Nordas, H. (2004) The Global Textile and Clothing Industry post the Agreement on Textiles and Clothing, WTO Discussion Paper 5, s.3

²⁰ILO (2005) s.36

²¹Barrientos, S, Kabeer, N. ve Hossain, N. (2004) The Gender Dimensions of the Globalisation of Production, World Commission on the Social Dimension of Globalisation, ILO Working Paper 17, s. 6

²² Keane s.31

için emek, sağlık ve çevresel standartları geliştirilmesi gerekmektedir. Çok yüksek işsizlik olan ve düşük gelir olan ülkelerde T&G sektör istihdam olanakları sağlar²³.

1.1.4 Tekstil ve Hazır Giyim Sektörünün Dünya Ticaretine Etkisi

Tekstil ve Hazır Giyim Sektöründe kayıt dışılık gibi yapısal sorunlar nedeniyle ülkelerin gerçekleştirdiği ihracat, sektörün önemi gösterge olarak kullanılmaktadır. Dünya ticaret örgütü verileri analiz edildiğinde T&G sektörünün mal ihracat sektöründe anlamlı bir payı vardır.

Tablo 2: T&G Sektörünün Toplam İhracattaki Payı (1990-2016)

Yıl	Tekstil/Toplam ihracat	Giyim/Toplam ihracat	T&G/Toplam ihracat
1990	3,16%	3,15%	6,31%
1991	3,29%	3,39%	6,68%
1992	3,30%	3,62%	6,93%
1993	3,17%	3,53%	6,70%
1994	3,23%	3,40%	6,63%
1995	3,16%	3,18%	6,34%
1996	3,04%	3,19%	6,23%
1997	2,99%	3,32%	6,32%
1998	2,91%	3,48%	6,39%
1999	2,76%	3,35%	6,11%
2000	2,58%	3,25%	5,83%
2001	2,55%	3,31%	5,86%
2002	2,53%	3,32%	5,85%
2003	2,42%	3,25%	5,68%
2004	2,24%	2,98%	5,22%
2005	2,04%	2,79%	4,83%
2006	1,90%	2,71%	4,60%
2007	1,78%	2,61%	4,39%
2008	1,60%	2,39%	3,99%
2009	1,74%	2,69%	4,43%
2010	1,70%	2,45%	4,16%
2011	1,65%	2,39%	4,04%
2012	1,58%	2,35%	3,93%
2013	1,64%	2,50%	4,13%
2014	1,69%	2,63%	4,32%
2015	1,81%	2,85%	4,66%
2016	1,81%	2,88%	4,69%

²³Kaplinsky, R. (2006) China and the Global Terms of Trade, *IDS Bulletin* 37(1), s. 43-53

Kaynak: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/tradebysector_e.htm, (12.12.2018).

T&G sektörü dünyanın en küreselleşmiş sektörlerden biri olduğu için rekabet seviyesi yüksek olmaktadır. Rekabet seviyesi arttıkça kar marjları düşmektedir ve yatırımcılar daha yüksek kar marjları olan sektörlerle geçmektedir. Tekstil ve Hazır Giyim Sektörünün toplam mal ihracattaki payının düşmesinin sebebi, sermayenin daha yüksek kar marjları olan sektörlerle geçmesi ve o diğer sektörlerin daha yüksek büyüme hızları. Yine de ihracat değerleri bakıldığında sürekli bir artışı gözlemlenmektedir.

Ayrıca ihracat ortalama büyüme oranlarına bakıldığında Tekstil ve Hazır Giyim Sektörü yüksek bir büyüme hızına sahiptir. T&G sektörünün büyüme hızları dünyanın yeni hızlı moda trendinden ve dünyadaki ucuz markaların büyük başarılarından kaynaklanır. Hızlı moda ucuz ve düşük kalite giyim üretmesidir, öyle de giyim mağazaların hazır giyim çok kısa sürede değişmesi sağlanmaktadır. Giyim sektöründeki stoklar devir hızı artılır ve kar marjları düşük olmasına rağmen şirketlere daha yüksek getiri sağlar. Tüketicilere hızlı modanın sağladığı avantajı kolay ve daha ucuz takip edebilmesidir. Aynı zamanında giyim sektörünün büyümesi tekstil talebini arttırmaktadır, ancak tekstil sektörünün büyüme oranı giyim sektöründeki büyüme oranından düşük olma sebebi, onun katma değer zincirindeki düşük konumudur.

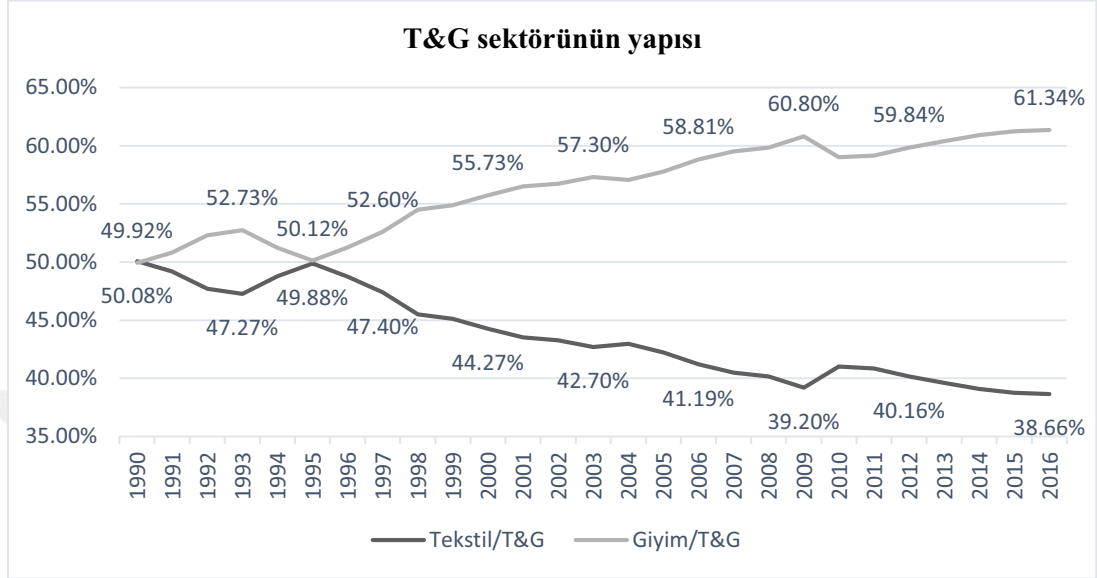
Tablo 3: T&G Sektörün Ortalama Büyüme Oranı (1990-2016)

Ortalama büyüme oranı	1991-2016
Tekstil	%4,11
Giyim	%5,88
T&G	%5,08
Toplam ihracat	%6,59

Kaynak: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/tradebysector_e.htm, (12.12.2018)

Şekil2’de T&G sektörün ticaret yapısı gösterilmiştir, grafiğe göre giyim sektörünün T&G ticaretteki payının sürekli arttığını görülmektedir. Sebebi giyim sektörünün daha yüksek katma değere sahip olmasıdır. Giyim sektörünün final ürünün fiyatı, tekstil sektöre göre yüksektir çünkü tekstil sektörün final ürünü giyim sektöründe girdi olarak kullanılmaktadır ve katma değeri daha yüksektir.

Şekil 2: T&G Sektörünün Ticaret Yapısı

Kaynak: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/tradebysector_e.htm, (12.12.2018)

1.2 DÜNYA T&G SEKTÖRÜNDE GENEL DURUMU

Dünya tekstil ve giyim sektöründe genel durumu iki ayrı sektör olarak bakılacaktır. WTO'dan alınan ticaret verileri kullanılarak ülke ve sektörlerinin genel durumu sunulacaktır.

1.2.1 Tekstil Sektörü

Dünya tekstil ve giyim sektöründe son 25 yılda uluslararası ticaret yapısı tamamen değişmiştir. Önceden en büyük ticaretçilerin dünya tekstil sektöründe ihracattaki payı çok azalmıştır. Onun sebebi tekstilin kar marjları düşük olması ve o yüzden gelişmiş ülkelerdeki şirketlerin tekstil imalatını azalması veya vazgeçmesidir. Öbür taraftan Çin, Hindistan ve Türkiye gibi ülkelerin uluslararası ticaretindeki payı %9,84'ten %45,6'ya çıkmıştır.

Tablo 4 Dünya Tekstil Sektörünün İhracatında Ülkelerin Payı

Yıl	Çin	Almanya	Hong Kong	Hindistan	İtalya	Pakistan	Türkiye	BK	ABD	Diğer
1990	6,55%	12,74%	7,45%	1,98%	8,62%	2,42%	1,31%	3,97%	4,57%	50,39%
1991	6,95%	11,44%	8,47%	2,19%	8,14%	2,77%	1,24%	3,60%	4,86%	50,33%
1992	6,88%	11,10%	8,79%	2,35%	8,13%	2,88%	1,30%	3,46%	4,72%	50,40%
1993	7,24%	8,88%	9,34%	2,43%	7,70%	2,92%	1,33%	3,02%	5,02%	52,13%
1994	8,45%	8,32%	8,99%	2,74%	7,64%	2,85%	1,57%	3,07%	4,71%	51,67%
1995	8,52%	8,81%	8,46%	2,67%	7,88%	2,61%	1,55%	3,09%	4,51%	51,90%
1996	7,38%	8,42%	8,62%	3,01%	8,06%	3,00%	1,66%	3,22%	4,88%	51,77%
1997	8,26%	7,43%	8,72%	3,13%	7,76%	2,75%	2,00%	3,20%	5,49%	51,24%
1998	8,02%	8,06%	8,16%	2,85%	8,23%	2,69%	2,22%	3,41%	5,76%	50,61%
1999	8,28%	7,36%	7,79%	3,23%	7,64%	2,70%	2,21%	3,12%	6,03%	51,64%
2000	9,69%	6,52%	8,07%	3,36%	7,23%	2,72%	2,21%	2,79%	6,58%	50,83%
2001	10,66%	6,68%	7,74%	3,50%	7,70%	2,87%	2,50%	2,76%	6,63%	48,97%
2002	12,50%	6,61%	7,55%	3,53%	7,37%	2,91%	2,58%	2,60%	6,48%	47,86%
2003	14,63%	6,70%	7,12%	3,50%	7,51%	3,16%	2,86%	2,62%	5,92%	45,98%
2004	16,18%	6,79%	6,92%	3,58%	7,41%	2,96%	3,11%	2,52%	5,82%	44,71%
2005	19,17%	6,34%	6,46%	3,89%	6,93%	3,31%	3,30%	2,25%	5,79%	42,55%
2006	21,17%	6,29%	6,05%	3,86%	6,69%	3,25%	3,30%	2,14%	5,51%	41,73%
2007	22,47%	6,47%	5,38%	3,86%	6,66%	2,96%	3,59%	2,06%	4,98%	41,57%
2008	25,24%	6,30%	4,73%	4,01%	6,23%	2,78%	3,63%	1,84%	4,83%	40,43%
2009	27,43%	5,92%	4,57%	4,18%	5,41%	2,99%	3,54%	1,67%	4,55%	39,73%
2010	29,48%	5,43%	4,34%	4,92%	4,97%	3,01%	3,44%	1,53%	4,67%	38,23%
2011	31,17%	5,38%	3,73%	5,06%	4,86%	3,00%	3,56%	1,46%	4,57%	37,20%
2012	32,71%	4,98%	3,61%	5,26%	4,51%	2,98%	3,79%	1,47%	4,62%	36,08%
2013	34,37%	4,83%	3,45%	5,61%	4,34%	3,01%	3,92%	1,40%	4,49%	34,58%
2014	34,80%	4,82%	3,05%	5,71%	4,34%	2,83%	3,90%	1,38%	4,47%	34,70%
2015	36,62%	4,45%	3,06%	5,81%	3,95%	2,77%	3,68%	1,32%	4,68%	33,67%
2016	36,22%	4,63%	2,73%	5,61%	4,05%	2,66%	3,78%	1,26%	4,47%	34,60%

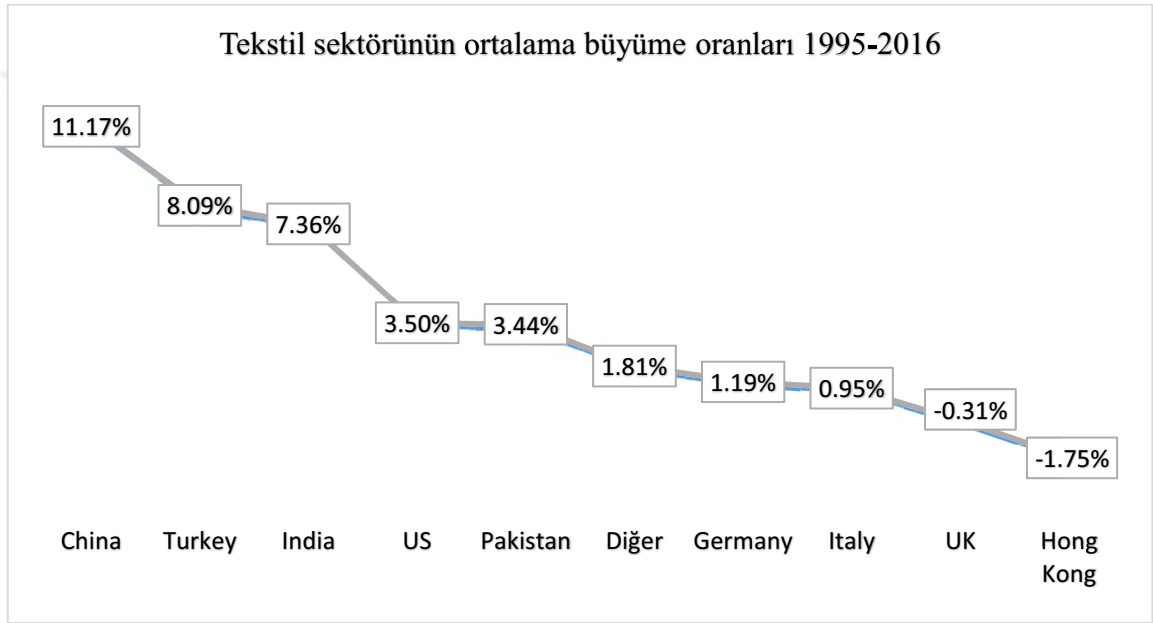
Kaynak: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/tradebysector_e.htm, (12.12.2018)

Tablo 4'te 1990'dan itibaren dünya tekstil sektöründe tekstil merkezlerinin ihracattaki paylarının artışı gösterilmektedir. Bunun en önemli sebebi küreselleşme ve uluslararası ticaret serbestleştirmesidir. Ticaretin serbestleşmesi güçlü ülkelerin düşük gelir olan ülkelerde ucuz iş gücü kullanarak imalat yaptırabilme imkânı sağlamıştır. Tablodaki en iyi örneği 25 yıl içerisinde Çin'in tekstil ihracatındaki payı %6,55'ten %36,22'ye (5,52 kat) artmıştır. Görüldüğü gibi dünyadaki önemli ihracatçıların ticaretinde payı artmıştır. Son yıllarda yeni tekstil merkezleri oluşmasına rağmen diğer ülkelerin ihracattaki payı %50,39'dan %34,60'a düşmüştür.

1.2.1.1 Büyüme

Önceden bahsedildiği gibi gelişmiş olan ülkelerinin tekstil sektörü zaten gelişmiş olduğu için ve diğer sanayi sektörlerinden düşük karlı olduğu için tekstil sektörünün büyüme oranı düşüktür. Sadece Çin, Türkiye ve Hindistan'ın tekstil sektörünün 1995-2016 yıl arası yüksek büyüme oranları yüksek olduğunu söylenebilir.

Şekil 3: Tekstil Sektörünün Ortalama Büyüme Oranları 1995-2016

Kaynak: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/tradebysector_e.htm, (12.12.2018).

T&G sektörü dünyanın en küreselleşmiş sektörlerden biri olduğu için ve imalat basit faaliyetlerle yapılması nedeniyle yatırımcılara ucuz üretim faktörleri sağlamaktadır. O faktörler ucuz işgücü, coğrafi konumu, iklim, gelişmiş taşıma ve yasal altyapısı olabilir. Ortalama büyüme oranlara bakıldığında Çin'in en yüksek orana sahip olması ucuz işgücünden ve gelişmiş taşıma ve yasal altyapısından kaynaklanır, ikinci olarak Türkiye'nin temel avantajları coğrafi konumu, iklim ve büyük piyasalara yakınlık, Hindistan'ın güçlü tarafları dünyanın en hızlı büyüyen pazarı, ucuz iş gücü, daima

büyüyen nüfus sayısı ve kişi başı düşen gelirinden kaynaklanır²⁴. Tekstil sektörünün düşük katkı değeri olan bir sektör olduğu için gelişmekte olan ülkelerin ortalama büyüme oranları ve ihracattaki payı düşüktür. Ayrıca tekstil imalatı ekolojik olmadığı için imalat ekolojik standartlara tamamen ya da kısmen uymayan ülkelere yaptırılır.

1.2.2 Giyim Sektörü

Dünya giyim sektöründe, tekstil sektöründe gibi, son 25 yılda uluslararası ticaret yapısı tamamen değişmiştir. Önceden en büyük ticaretçilerin, Hong Kong, İtalya, Almanya gibi gelişmiş ülkelerin, dünya hazır giyim sektöründe ihracattaki payı çok azalmıştır. Bunun sebebi gelişmiş ülkelerdeki şirketlerin imalatı daha düşük iş gücü ücreti olan ülkelere taşınmasıdır. Öbür tarafta Çin, Hindistan ve Türkiye gibi ülkelerin uluslararası ticaretindeki payı %14,13'ten %41,71'ya çıkmıştır.

²⁴<https://data.worldbank.org/country/india>, (12.12.2018)

Tablo 5 Giyim Tekstil Sektörünün Dünya Giyim Sektörünün İhracatında Ülkelerin Payı

Kaynak: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/tradebysector_e.htm, (12.12.2018).

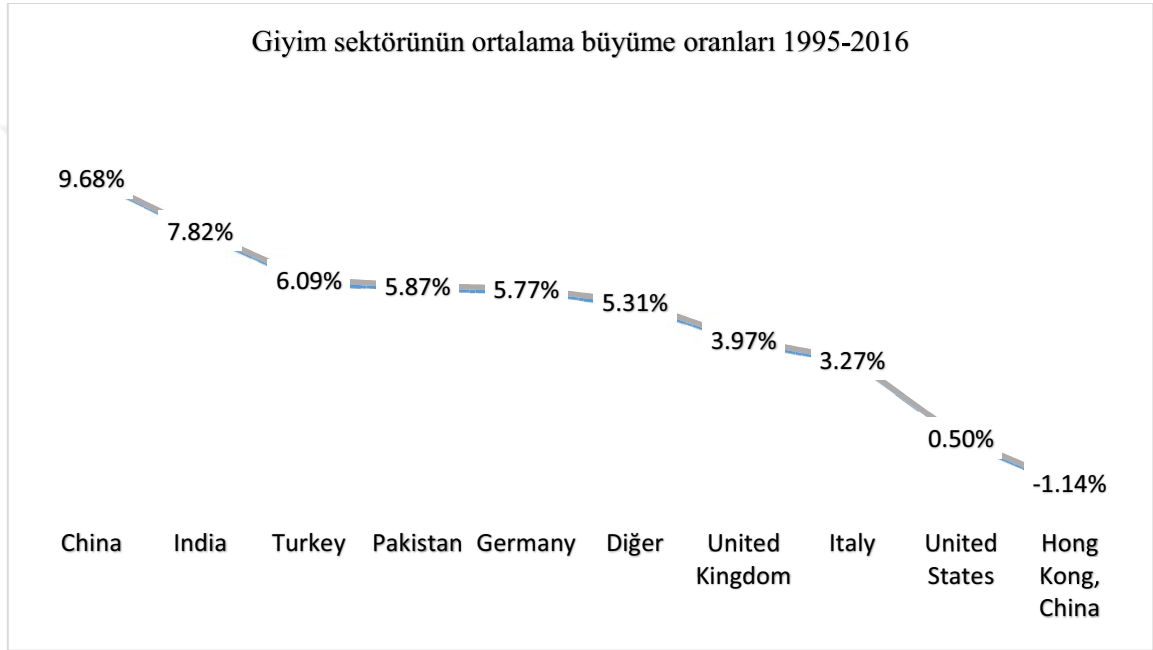
Ülke	Çin	Almanya	Hong Kong	Hindistan	İtalya	Pakistan	Türkiye	BK	ABD	Diğer
1990	8,80%	7,18%	14,03%	2,30%	10,78%	0,92%	3,03%	2,77%	2,34%	47,85%
1991	10,28%	6,29%	15,08%	2,12%	9,87%	1,02%	2,92%	2,85%	2,78%	46,80%
1992	12,20%	6,10%	14,65%	2,26%	8,94%	1,05%	3,05%	2,67%	3,08%	45,98%
1993	13,77%	4,18%	15,68%	2,22%	7,95%	1,16%	3,24%	2,26%	3,70%	45,86%
1994	16,14%	3,86%	14,56%	2,52%	8,16%	1,07%	3,12%	2,56%	3,82%	44,19%
1995	14,66%	4,59%	12,98%	2,51%	8,79%	0,98%	3,73%	2,63%	4,05%	45,08%
1996	14,52%	4,39%	12,74%	2,45%	9,38%	1,09%	3,52%	2,83%	4,36%	44,73%
1997	17,12%	4,04%	12,44%	2,34%	8,08%	0,97%	3,60%	2,79%	4,67%	43,94%
1998	15,69%	4,19%	11,57%	2,50%	7,82%	0,96%	3,69%	2,60%	4,59%	46,39%
1999	15,69%	4,06%	11,67%	2,69%	7,15%	0,96%	3,40%	2,39%	4,31%	47,69%
2000	17,21%	3,49%	11,55%	2,85%	6,39%	1,02%	3,12%	1,97%	4,12%	48,28%
2001	17,88%	3,63%	11,44%	2,68%	6,94%	1,04%	3,25%	1,81%	3,42%	47,93%
2002	19,16%	3,87%	10,40%	2,70%	6,79%	1,03%	3,74%	1,74%	2,80%	47,77%
2003	21,10%	4,09%	9,38%	2,56%	6,74%	1,10%	4,04%	1,78%	2,24%	46,97%
2004	22,54%	4,33%	9,14%	2,52%	6,66%	1,10%	4,08%	1,81%	1,85%	45,96%
2005	25,32%	4,23%	9,32%	2,98%	6,37%	1,23%	4,04%	1,67%	1,71%	43,13%
2006	29,06%	4,24%	8,65%	2,91%	6,10%	1,19%	3,67%	1,60%	1,49%	41,09%
2007	31,52%	4,56%	7,85%	2,71%	6,34%	1,04%	3,79%	1,66%	1,18%	39,34%
2008	31,20%	4,86%	7,23%	2,84%	6,54%	1,01%	3,52%	1,53%	1,15%	40,11%
2009	31,71%	5,02%	6,75%	3,55%	5,81%	0,99%	3,42%	1,54%	1,24%	39,98%
2010	34,59%	4,61%	6,41%	2,99%	5,36%	1,05%	3,40%	1,46%	1,25%	38,88%
2011	35,08%	4,44%	5,59%	3,35%	5,31%	1,04%	3,18%	1,50%	1,20%	39,33%
2012	36,72%	4,02%	5,19%	3,20%	5,10%	0,97%	3,28%	1,57%	1,29%	38,66%
2013	37,54%	3,93%	4,64%	3,29%	5,02%	0,96%	3,25%	1,59%	1,24%	38,54%
2014	37,30%	3,95%	4,10%	3,54%	5,03%	1,00%	3,33%	1,69%	1,22%	38,83%
2015	37,14%	3,61%	3,92%	3,88%	4,52%	1,07%	3,22%	1,74%	1,30%	39,61%
2016	34,51%	3,77%	3,42%	3,92%	4,74%	1,11%	3,28%	1,76%	1,23%	42,26%

Giyim sektör ise katma değeri ve kar marjları tekstil sektöre göre yüksek ve faaliyetler daha karmaşık olduğundan dolayı ihracat dengesi tekstil sektörü kadar bozuk değildir. İmalat yine ucuz üretim faktörleri olan merkezlerde yapılır ama gelişmiş olan ülkelerin katkısı vardır ve onların değer katma zincirindeki faydası en büyüktür. Çin'in ihracattaki payı %8,80'den %34,51'e artmasına rağmen diğer ülkelerin payı sadece %47,85'ten %42,26'ya (%11,69 düşüş) düşmüştür. Giyim sektörü tekstil sektöre göre daha sabit çünkü ucuz olma tek değer katma yönü değil; kalite, tasarım, pazarlama, sosyal sınıf hissi sağlama açısından çok önemlidir.

1.2.2.1 Büyüme

Hazır giyim sektörü katma değer zincirinde daha yüksek ve tekstil sektörüne göre çevresel standartları daha yüksek olduğu için Almanya, İngiltere ve İtalya gibi gelişmiş ülkeler sabit hazır giyim sektörünün büyüme oranlarına sahiptir.

Şekil 4: Giyim sektörünün ortalama büyüme oranları 1995-2016

Kaynak: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/tradebysector_e.htm, (12.12.2018).

Büyüme oranlarına bakıldığında ucuz üretim faktörler olan ülkelerin büyüme hızı en yüksektir fakat aynı zamanda gelişmiş ülkelerin iyi bir büyüme oranına sahiptir. Hong Kong'un küçülme sebebi yaşam ve çevre bilim standartları Çin'den çok yüksek olmasıdır ve artık yabancı yatırımcıların Hong Kong'da imalat yapması cazibesini yitirmiştir. Çin'in en yüksek büyüme oranına sahip olmasının sebebi bütün büyük T&G şirketler Çin'de imalat yapıp kendi ülkesine ihracat yapmasıdır. Gelişmiş ülkeler ve uluslararası T&G şirketler (kendilerine yükümlülük yapmadan) kendi kapasitelerini daha verimli, ekolojik ve yüksek katma değeri endüstriler için kullanabilmektedirler.

1.3 TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNDE ÇİN'İN YERİ, ÖNEMİ

Çin önceki analizde gösterildiği gibi dünya T&G piyasasında en önemli imalatçı ve ihracatçı ülkedir. Bunun tek sebebi üretim faktörlerin düşük fiyatı değildir. Son 25 yılda Çin'in imalat sanayinin GSYH'deki payı %30 ile %34 arasındadır. Çin hükümeti bunun farkındadır ve sanayi sürekli gelişmektedir. Hükümet koşulları serbestleştirip, işletme faaliyetlerini kolaylaştırmaktadır. Özellikle online mağazalar piyasada çok büyük yatırım yapmadan ürünlerini düşük fiyatla satabilme imkânı bulabilmektedir.

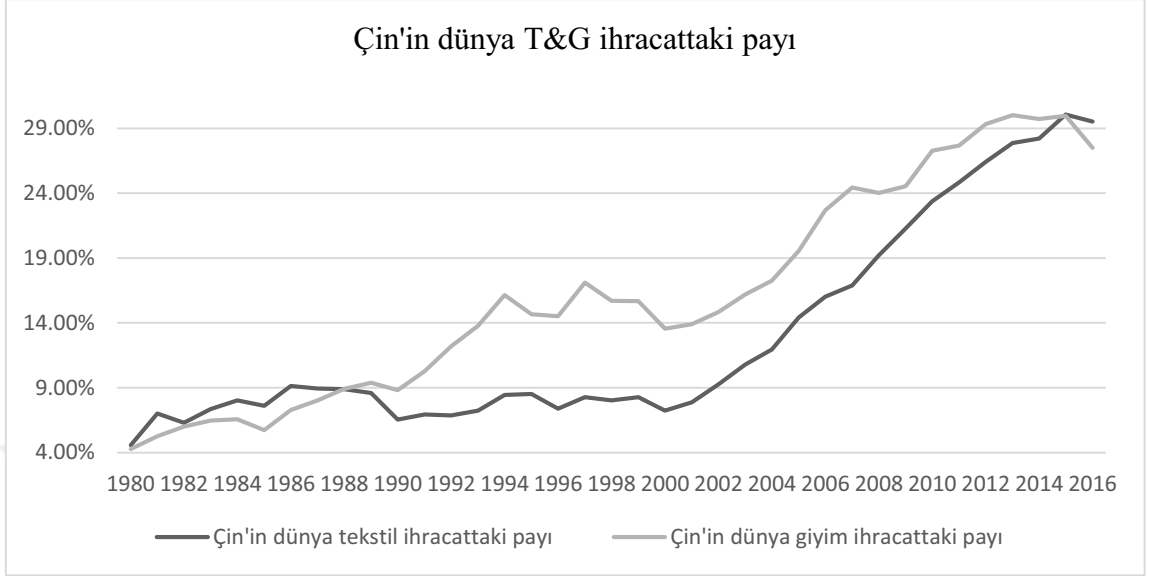
Çin'de T&G sektörü hem ucuz üretim faktörleri, hem uygun coğrafi konumu, iklim, gelişmiş taşıma ve yasal altyapı özelliğe sahiptir. Uluslararası şirketler bu özelliklerden faydalanmak için imalatı Çin'de yapmaktadır. Bundan amaç giderleri minimize etme ve kar maksimize etmektir. Küresel açıdan Çin hem tekstil hem de giyim üretmektedir, ikisinde dünya lideridir ve böylece ülkeye ciddi bir döviz geliri sağlamaktadır.

Günümüzde ABD'deki çoğu işletmeler üretimi Çin'de yapmaktadır, sadece 2017 yılında ABD'nin ithal yaptığı değeri 505,6 milyar dolar ve karşılıklı ticaret dengesi 375,23 milyar dolar. Çin'in ABD'ye 1990 yılında ihracat değeri 15,24 milyar dolar ve karşılıklı ticaret dengesi 10,43 milyar dolar. Çin'in ABD'ye ihracat değeri 1990'dan 2017'ye kadar 33,17 kat artmıştır ve karşılıklı ticaret dengesi ise 35,98 kat artmıştır²⁵.

Aşağıdaki grafiğe bakıldığında Çin'in dünya T&G ihracat değerleri kendi gücü ve dünyanın sanayi merkezi olduğunu göstermektedir.

²⁵<https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html>, (12.12.2018)

Şekil 5: Çin'in Dünya T&G İhracattaki Payı

Kaynak: https://www.wto.org/english/res_e/statistics_e/tradebysector_e.htm, (12.12.2018).

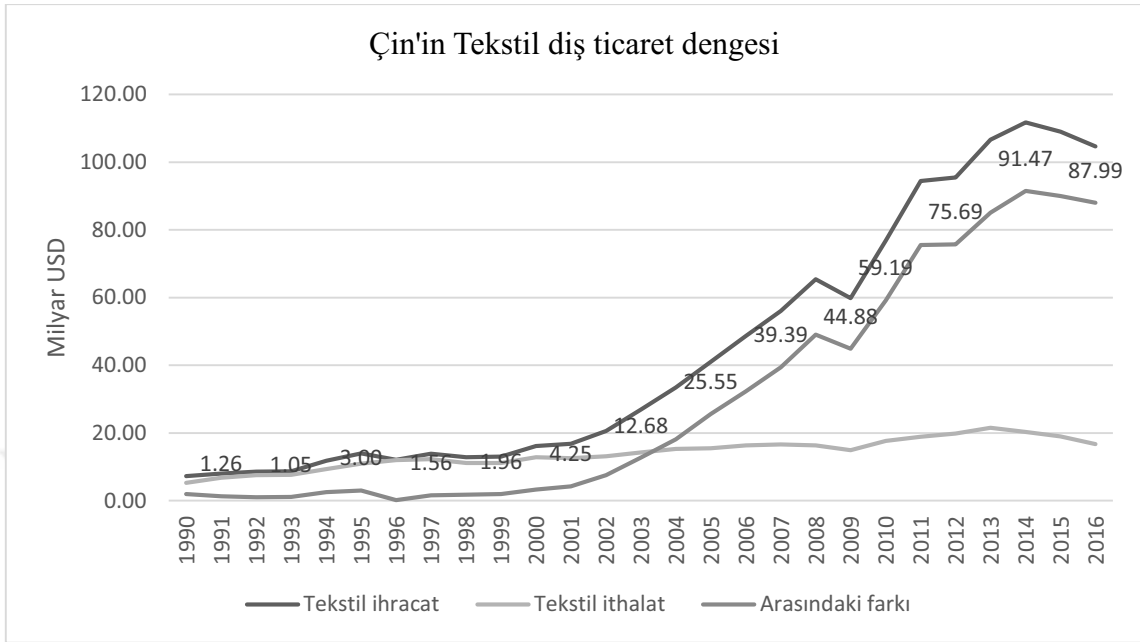
1.3.1 Dış Ticareti

Tekstil ve Hazır Giyim sektörü Çin'in çok önemli dış ticaret stratejik alanıdır. 1990-2016 dönemde Çin Tekstil ve Hazır giyim sektörünün dünya lideri olmuştur.

1.3.1.1 Tekstil Sektörü

1990-2016 dönemde Şekil 6'da gösterildiği gibi Çin tekstil sektörü çok yüksek büyüme oranına sahiptir. Ayrıca Çin tekstil sektörünün ortalama ihracat/ithalat oranı 3,07'dir. Demek ki 1990-2016 dönemde tekstil ihracatı ithalatından 2,07 kat büyüktür.

Şekil 6: Çin'in Tekstil Dış Ticaret Dengesi

Kaynak: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/tradebysector_e.htm, (12.12.2018).

1990 yılından itibaren Çin tekstil dış ticareti hep olumlu yönde gelişmiştir. Şekil 6'da görüldüğü gibi Çin hem tekstil ihracatı hem de ithalatı artan trende sahiptir. İhracatın eğilim çizgisi daha dik olduğu için izlenen 25 yıllık dönemde tekstil dış ticaret dengesi 1,26 Milyar Dolar'dan 87,99 Milyar Dolar'a çıkmıştır. Ortalama büyüme hızlarına bakıldığında 1991-2017 yılları arasında 1 yılda ihracat %11,58 artmakta ithalat ise %4,96 artmaktadır.

Tablo 6: Çin tekstil dış ticareti ortalama büyüme oranı 1991-2016

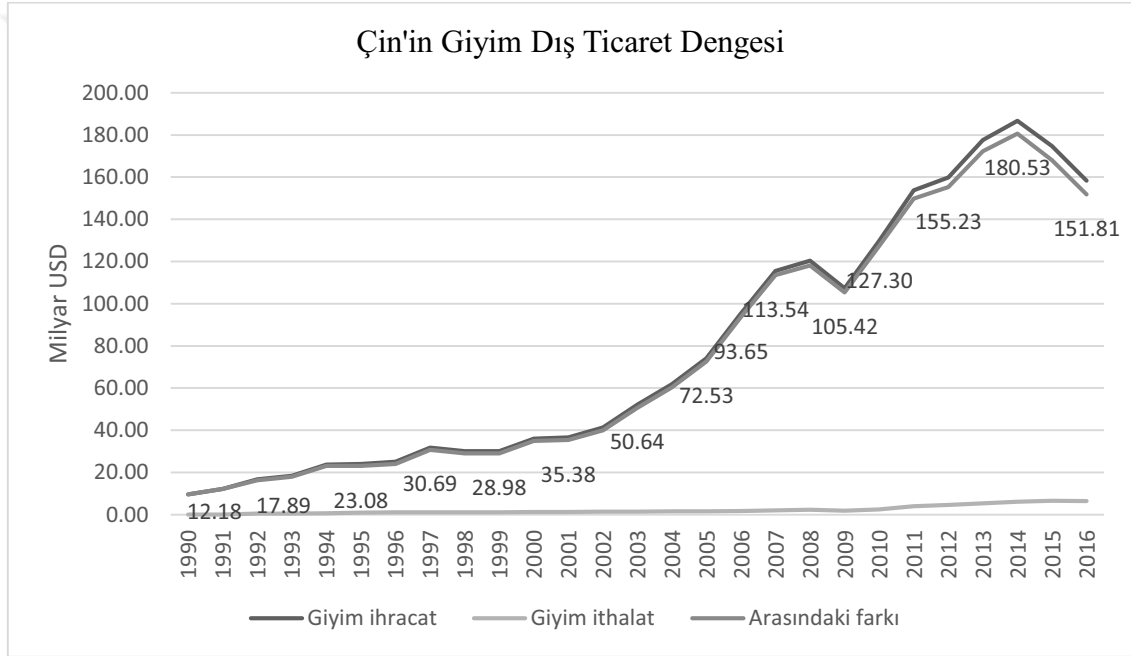
Çin	Ortalama Büyüme Oranı 1991-2016
Tekstil ihracat	11,58%
Tekstil ithalat	4,96%

Kaynak: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/tradebysector_e.htm, (12.12.2018)

1.3.1.2 Hazır Giyim Sektörü

Çin'in hazır giyim sektörü 1990-2016 dönemde dış ticaret dengesi hep pozitif para akışları vardı. 2016 yılda hazır giyim sektörünün tekstil sektöründeki nakit akışlarından 1,73 kat yüksektir. Ayrıca hazır giyim sektörünün ortalama ihracat/ithalat oranı 36,77'dir. Demek ki 1990-2016 dönemde tekstil ihracatı ithalatından 2,77 kat büyüktür. O oranın her yıl düşme trendi vardır ama o gelişmiş ülke için normal bir şeydir.

Şekil 7: Çin'in Giyim Dış Ticaret Dengesi

Kaynak: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/tradebysector_e.htm, (12.12.2018).

1990 yılından itibaren Çin giyim sektörü hep olumlu döviz akışları sağlamaktadır. Şekil 7'de görüldüğü gibi Çin'in giyim ihracatı ve ithalatı artan trende sahiptir. Ortalama büyüme hızları bakıldığında 1991-2017 yılları arasında ihracat %12,12 ithalat ise %36,84 artmasına rağmen izlenen 25 yıllık sürede giyim dış ticaret dengesi 12,18 Milyar Dolar'dan 151,81 Milyar Dolar'a ulaşmıştır. Yani Çin kendi ihtiyacı kadar yeterince üretmektedir ama ekonomisi büyüdükçe yabancı giyim firmaları kendi ürünlerini Çin piyasasına satmaktadır.

Tablo 7: Çin Giyim Dış Ticareti Ortalama Büyüme Oranı 1991-2016

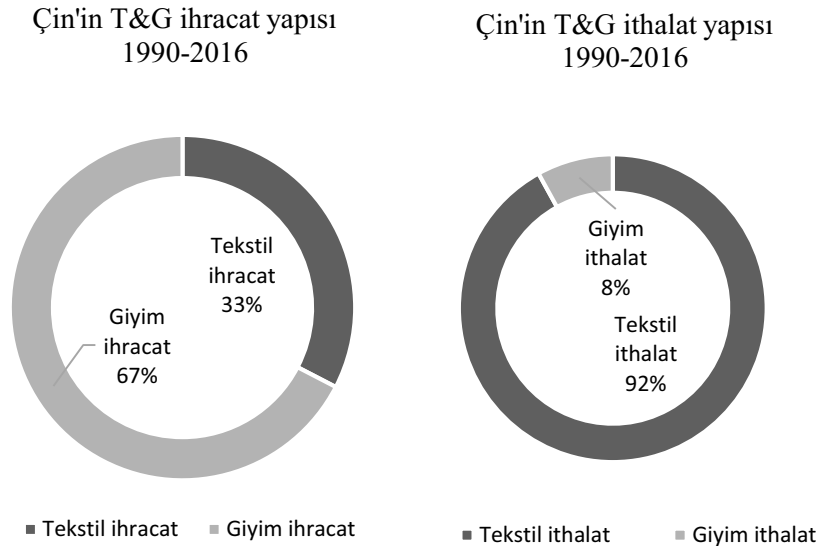
Çin	Ortalama Büyüme Oranı 1991-2016
Giyim ihracat	12,12%
Giyim ithalat	36,84%

Kaynak: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/tradebysector_e.htm (12.12.2018).

1.3.1.3 Çin'in T&G Dış Ticaret Yapısı

Çin tekstil ve hazır giyim sektörünün gelişme göstergesi onun ticaret yapısıdır. Tekstil ithalatının çok yüksek olması imalat amaçlı olduğunu göstergesidir. Ayrıca tekstil ihracatı çok yüksek olmaması sektörün daha yüksek katma değeri olan final ürünleri imalat ve ihraç etme tercihi göstermektedir.

Şekil 8 Çin'in T&G Dış Ticaret Yapısı 1990-2016

Kaynak:

https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/tradebysector_e.htm, (12.12.2018).

Çin'in dış ticaret yapısına bakıldığında; giyim sektörünün tekstile göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak 1990-2016 arası Çin dünyanın en düşük ücret olan

ülkelerden biri olduğunu bilinmektedir. Hazır giyim sektörü daha yüksek katma değerine sahip olduğu için toplam T&G ihracatında %67 payı almaktadır, T&G ithalat ise %8 payı alması çok olumlu göstergedir. Tekstil sektörünün T&G dış ticaretteki payına bakıldığında ithalatı %92 ihracatı ise %33'tür. İhracattaki düşük payının sebebi, tekstilin hazır giyime göre düşük katma değeri ve aynı zamanında da düşük kar marjlarının olmasıdır. Ayrıca ücretin düşük ve taşımacılık altyapısı çok gelişmiş olduğu için dünyanın en büyük hazır giyim şirketleri Çin'de imalat yapmayı tercih etmektedir. Onların imalat ülkeye çok yüksek döviz akışları sağlamasına rağmen Çin şirketlerinin sadece düşük katma değeri yapması çok büyük bir dezavantajdır. Sonucu Çin hazır giyim markaları dünya çarpında ünlü olmamasıdır. Çin'de üretilen tekstil genelde son ürün olarak ihraç edilmektedir. Tekstil T&G ithalatındaki payı söz konusu ise, ithal edilen tekstil yabancı giyim firmalarca üretimde kullanılmaktadır.

1.4 TÜRKİYE TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNDE GENEL DURUMU

Türkiye dünyanın en büyük tekstil imalatçılarından biridir. T&G sektörünün dünya ihracatındaki payı %3,47 ve 1990-2016 dönemde üçüncü en yüksek ortalama büyüme oranına %6,75 sahiptir (Çin ve Hindistan'dan sonra)²⁶. Türkiye istikrarlı ve büyüyen bir ekonomidir. AB, Rusya ve Ortadoğu gibi büyük pazarlara yakın olması, güçlü Lojistik yapıya sahip olması ve genel ticaret coğrafi konumu gibi özellikler Türkiye'ye daha kolay ihracat yapabilme imkânı sağlamaktadır. Mikro seviyede açısından güçlü üretim altyapısı, genç makine parkı, yetenekli işgücü, kaliteli üretim, doğal hammadde varlığı Türkiye'nin T&G sektörünün büyük bir avantajıdır²⁷.

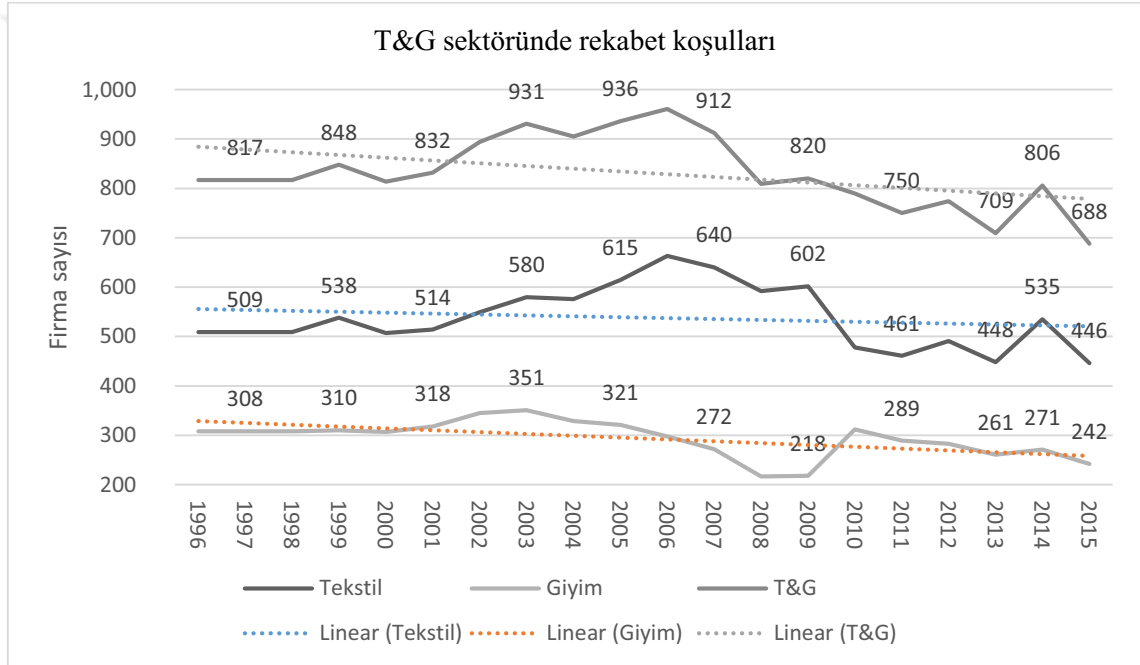
²⁶https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/tradebysector_e.htm, (12.12.2018)

²⁷Türkiye tekstil, hazır giyim ve deri ürünleri sektörleri strateji belgesi ve eylem planı, 2015, Sanayi Genel Müdürlüğü s.43

1.4.1 Rekabet

Rekabet koşulları bakıldığında son 20 yıllık dönemde T&G sektöründe firma sayısı azalmaktadır. Kriz dönemlerinde küçük firmalar işsiz kaldıkları ve alacaklarına bağlı sıkıntıları nedeniyle batmaktadır. 1996-2015 dönemde T&G sektörü hem imalat hem de dış ticaret açısından büyümekte ve azalan firma sayısına bakıldığında sektördeki küçük firmaların artık rekabet edemedikleri sonucuna varılmaktadır.

Şekil 9: T&G Sektöründe Rekabet Koşulları

Kaynak: TCMB Sektör Bilançoları, <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Reel+Sektor+Istatistikleri/Sektor+Bilançolari/>, (12.12.2018).

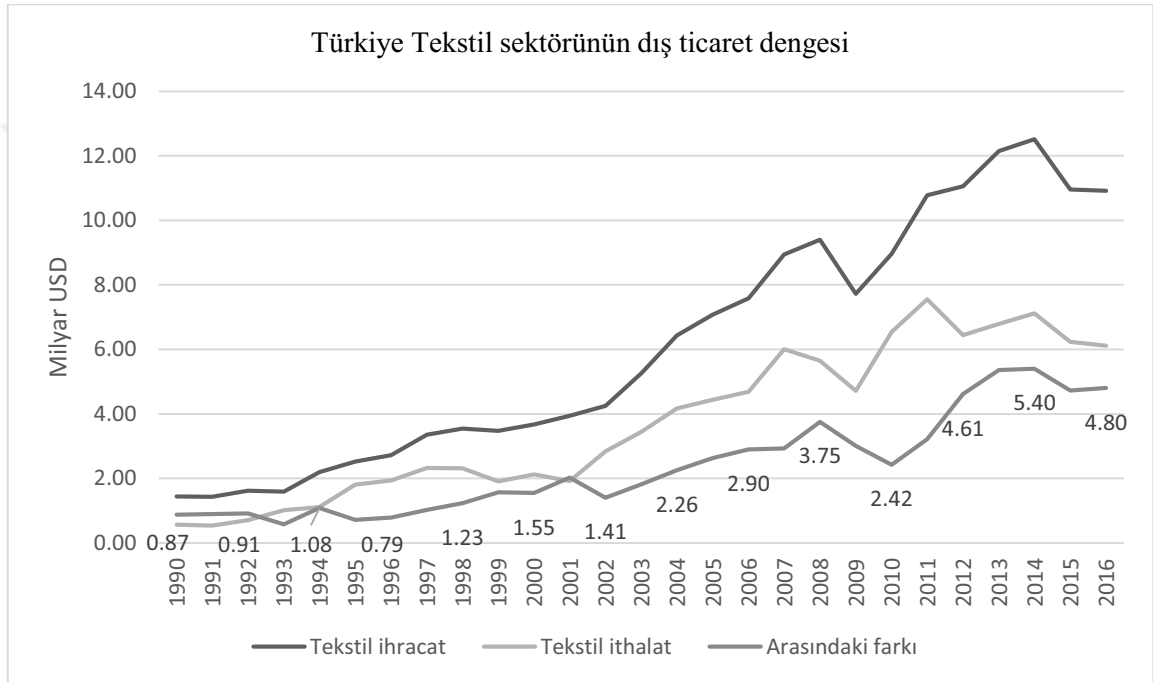
1.4.2 Dış Ticaret

Tekstil ve hazır giyim sektörü Türkiye'nin önemli dış ticaret stratejik alanıdır. Dünya tekstil dış ticaret göstergeleri bakıldığında Türkiye'nin ihracattaki payı hep artmaktadır. 2016 yılda T&G ihracatı ithalatından 6,27 kat yüksek. 1990-2016 döneminde ortalama ihracat/ithalat oranı 4,50'dir.

1.4.2.1 Türkiye'nin Tekstil Sektörü

Türkiye Avrupa'nın en büyük tekstil sektörlerinden biridir ve 1990-2016 dönemde ortalama Tekstil İhracat/İthalat oranı 1,72'dir demek ki ihracatı ithalatından %72 yüksektir.

Şekil 10: Türkiye Tekstil Sektörünün Dış Ticaret Dengesi

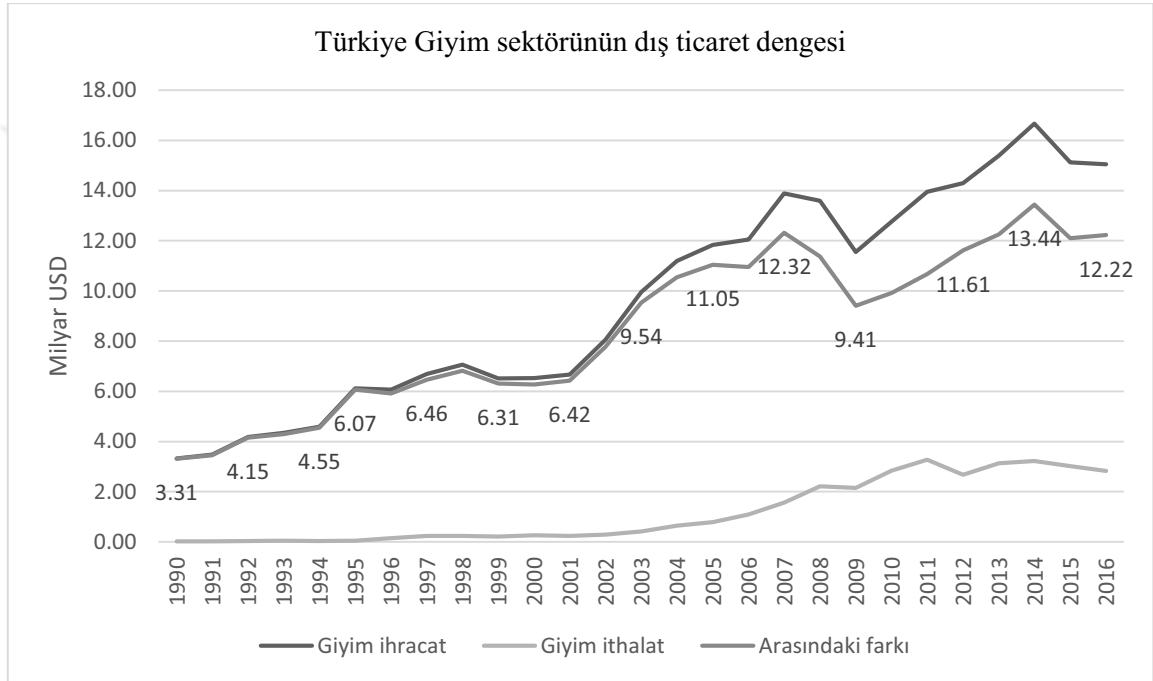
Kaynak: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/tradebysector_e.htm, (12.12.2018).

1990 yılından itibaren Türkiye tekstil dış ticaretinde olumlu döviz akışları görülmektedir. Şekil 10'da görüldüğü gibi Türkiye; Çin gibi hem tekstil ihracatı hem de ithalatı artan trende sahiptir. İhracatın trend çizgisi daha dik olduğu için izlenen 25 yıllık dönemde tekstil dış ticaret dengesi 0,87 Milyar USD'dan 4,8Milyar USD'a ulaşmıştır. Tekstil sektörü ülkeye anlamlı döviz geliri sağlamaktadır. Tekstil sektörü Türkiye'nin en önemli sektörlerden biri olduğunu söylenebilir. Ortalama büyüme hızları bakıldığında 1991-2017 yılları arasında ihracat %8,72 artarken ithalat ise %11,39 oranında artmaktadır.

1.4.2.2 Türkiye'nin Hazır Giyim Sektörü

Türkiye'nin hazır giyim sektörünün tekstil sektöründeki nakit akışlarından 2,55 kat yüksektir. Ayrıca hazır giyim sektörünün ortalama ihracat/ithalat oranı 51,76'dır. Demek ki 1990-2016 dönemde tekstil ihracatı ithalatından 50,76 kat büyüktür.

Şekil 11: Türkiye Giyim Sektörünün Dış Ticaret Dengesi

Kaynak: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/tradebysector_e.htm, (12.12.2018).

1990 yılından itibaren Türkiye giyim sektörü hep olumlu döviz akışları sağlamaktadır. Şekil 11’de görüldüğü gibi Türkiye’de giyim ihracatı ve ithalatı artan trende sahiptir. Ortalama büyüme hızlarına bakıldığında 1991-2017 yılları arasında ihracat %6,46 ithalat ise %27,54 oranında artmaktadır. Türkiye Giyim sektörünün temel sorunlarından biri markalaşmadır. Yabancı markalar daha kaliteli olduğu için yabancı ürünleri tercih edilmektedir. Ancak ona rağmen izlenen 25 yıllık sürede giyim dış ticaret dengesi 3,31 Milyar USD’den 12,22Milyar USD’a ulaşmıştır. Yerli firmalar markalaşma

sorununu çözerse giyim sektörünün döviz gelirinin daha çok artma potansiyeli olduğu söylenebilir.

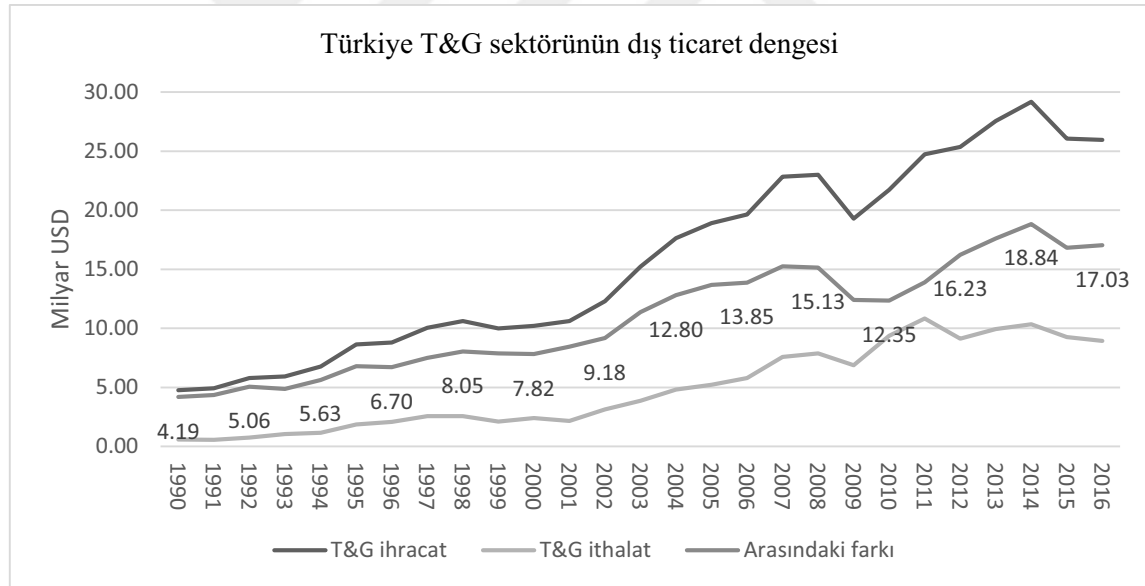
Tablo 8:Türkiye Giyim Dış Ticareti Ortalama Büyüme Oranı 1991-2016

Türkiye	Ortalama Büyüme Oranı 1991-2016
Giyim ihracat	6,46%
Giyim ithalat	27,54%

Kaynak: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/tradebysector_e.htm, (12.12.2018).

1.4.2.3 Tekstil ve Hazır Giyim Sektörü

Şekil 12: Türkiye Giyim Sektörünün Dış Ticaret Dengesi

Kaynak: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/tradebysector_e.htm, (12.12.2018).

T&G dış ticaretinde ihracat ve ithalatın artan trendi vardır. İthalat yine daha dik trende sahiptir yani ortalama büyüme oranı %12,77'dir ihracat ortalama %7,19 artmaktadır. Değerleri bakıldığında T&G dış ticaret döviz kazancı izlenen dönemde 4,19'dan 17,13 milyar dolara ulaşmıştır. Tablo 9'da gösterildiği gibi giyim sektörünün

ithalatı çok yüksek oranlarda artmaktadır ve uzun dönemde sektörün döviz kaynacını düşüreceği için giyim şirketlerinin uluslararası piyasasındaki pozisyonu geliştirmesi gerekmektedir. Tekstil ithalatın büyüme oranı ihracattan yüksek olmasına rağmen uzun dönemde sorun yaratmakta çünkü genelde giyim şirketleri kendi kar oranları maksimize etme amacıyla yabancı piyasasından ucuz giysi ithal etmeyi tercih etmektedir.

Tablo 9: Türkiye T&G Dış Ticareti Ortalama Büyüme Oranı 1991-2016

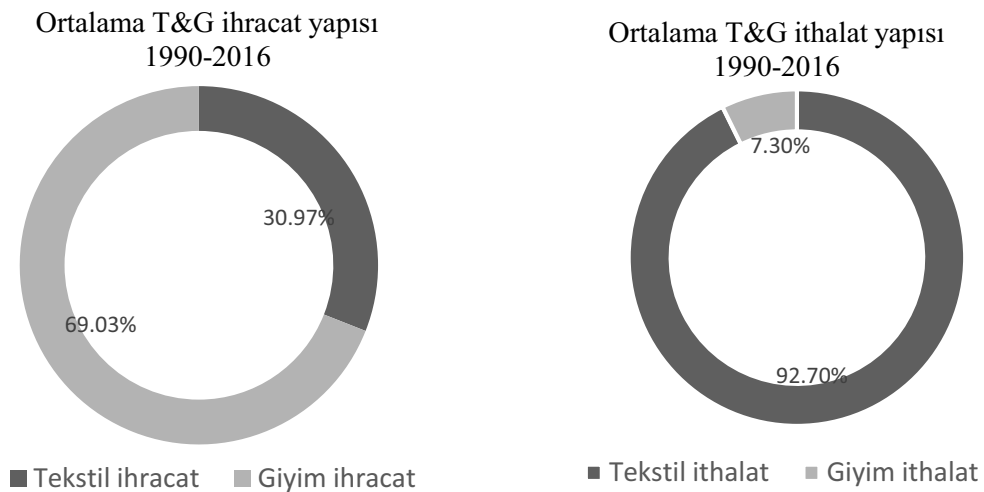
Türkiye	Ortalama Büyüme Oranı 1991-2016
T&G İhracat	7,19%
T&G İthalat	12,77%

Kaynak: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/tradebysector_e.htm, (12.12.2018).

1.4.2.4 Türkiye T&G Dış Ticaret Yapısı

Türkiye tekstil ve hazır giyim sektörünün gelişme göstergesi onun ticaret yapısıdır. Tekstil ithalatının yüksek olması imalat amaçlı olduğunu göstergesidir. Ayrıca tekstil ihracatı çok yüksek olmaması sektörün daha yüksek katma değeri olan final ürünleri imalat ve ihracat etme tercihi göstermektedir.

Şekil 13: Türkiye T&G Dış Ticaret Yapısı

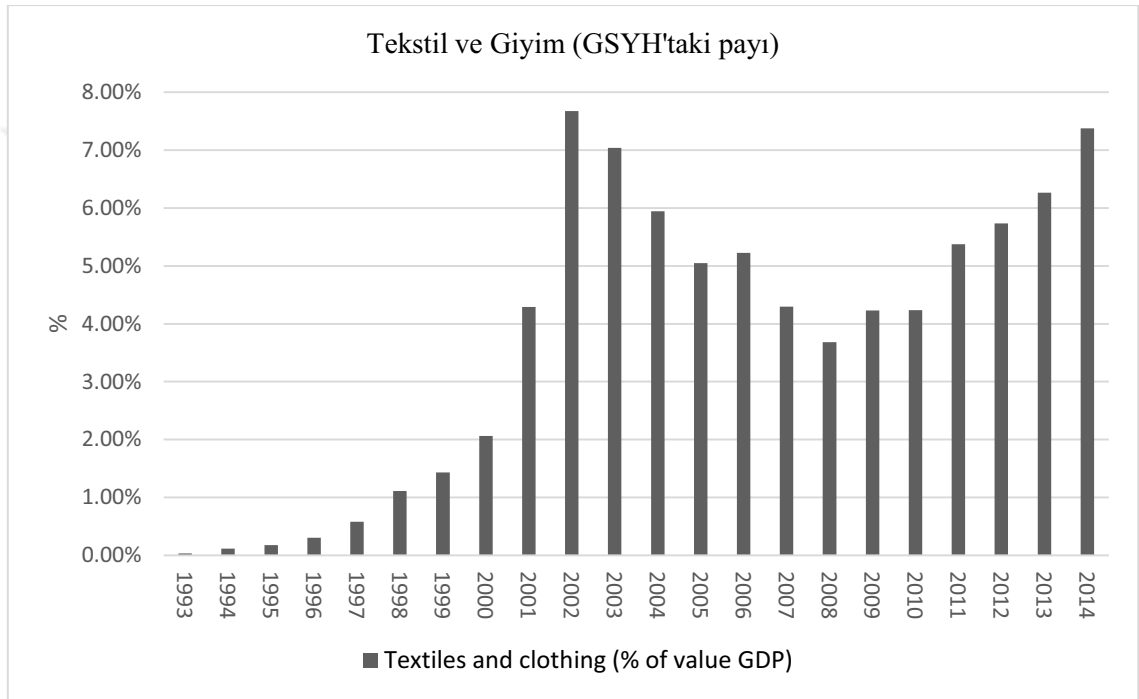
Kaynak: https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/tradebysector_e.htm, (12.12.2018).

Türkiye'nin dış ticaret yapısına bakıldığında; giyim sektörünün tekstile göre daha başarılı olduğu görülmektedir. Giyim sektörü daha yüksek katma değerine sahip olduğu için toplam T&G ihracatında %69,03 payı almaktadır, T&G ithalat ise %7,30 payı almaktadır. Çin'le karşılaştırıldığında dış ticaret yapısı çok benzemesine rağmen Türkiye ve Çin arasında çok büyük farklılıklar vardır. Temel farkı Türkiye'nin kendi giyim markaların olması ve yabancı markalarının sadece ithal etmesidir. Sebebi 1990-2016 arası Türkiye'nin yaşam standartı ve ücret daha yüksek olmasıdır. Tekstil sektörünün T&G dış ticaretteki payı bakıldığında ithalatı %92,70 ihracatı ise %30,97'dir. İhracattaki düşük payının sebebi, tekstilin giyime göre düşük katma değeri ve aynı zamanında da düşük kar marjlarının olmasıdır. Türkiye'de üretilen tekstil genelde son ürün olarak ihraç edilmektedir. Tekstilin T&G ithalattaki payı söz konusu ise, ithal edilen tekstil yerli giyim firmalarca üretimde kullanılmaktadır. Bu yüzden giyim firmalarının kar maksimize etmeye ve yerli tekstilin fiyatını yüksek tutmasına yol açmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin tekstili dünyanın en kaliteli tekstillerinden biri olduğu çok iyi bilinir ve o yüzden onun fiyatı yüksektir. Türkiye'nin T&G sektörünün tekstil hammaddesini yüksek fiyata ihraç etme imkânı vardır.

1.4.3 Katma Değeri ve Türkiye Ekonomisinde Önemi

Türkiye'nin T&G sektörü dış ticarete stratejik ve çok önemli olduğunu söylenebilmektedir. Önemi T&G sektörünün GSYH'deki payına bakıldığında görülebilir.

Şekil 14: Türkiye T&G Sektörünün GSYH'deki Payı

Kaynak: <https://data.worldbank.org/country/turkey>, (12.12.2018).

T&G GSYH'deki payı artan bir trendde sahiptir, özellikle kriz olduğu zamanlarda. Sebebi T&G'in istikrarlı bir sektör olmasıdır. Grafiğe bakıldığında kriz dönemlerden sonra T&G sektörün GSYH'deki payı artmakta ve gelişme süreçlerin daha yüksek katma değeri ve yüksek getir olan endüstrilere yatırım yapılmaktadır. T&G sektörünün katma değerinin ortalama büyüme oranı %46,94'tür, GSYH (cari USD bazında) ise 1993-2016 ile arasında %8,59 ortalama büyüme oranına sahiptir. 1993 2014 ile arasında T&G sektörünün katma değeri 63,15 milyon USD'dan 68883,58 milyon USD'a ulaşmıştır (değeri 1090,70 kat yükselmiştir), GSYH ise 180,167 milyar USD'dan 863,71 milyar

USD'a ulaşmıştır (değeri 4,78 kat yükselmiştir). Türkiye'nin T&G sektörü ticarete çok iyi konumdadır; Rusya, AB, Orta doğu vb. büyük piyasalara yakınlık çok anlamlı stratejik avantajı sağlamaktadır. Türkiye'nin konum avantajı, Çin'in yaşam standartı ve ücret artışıyla beraber, gelecekte Türkiye'nin T&G sektörünün gelişmesinde önemli rol oynayabilir.

1.4.4 Tekstil ve Hazır Giyim İmalatı

Şekil 15:T&G Sektörünün Sanayideki Rolü

Kaynak: <https://data.worldbank.org/country/turkey> (12.12.2018).

Türkiye sanayi sektöründe T&G'in rolü çok önemlidir. Şekil 15'te görüldüğü gibi T&G ve sanayi sektörünün artan trendi vardır. İzlenen vadede sanayinin katma değeri 430,03 milyon USD'dan 388,16 milyar USD'ye ulaşmıştır, sanayinin ortalama büyüme oranı %43,57, giyim ise ortalama büyüme oranı %46,94'tür. Küresel bakıldığında büyüme oranları yakın olduğu için T&G sektörünün sanayideki rolü pek çok değişmemiştir T&G'nin sanayideki payı %14,86'dan %17,75'e çıktı, ortalaması %17,97'dir. Bu rakamları bakıldığında T&G Sektörünün çok yüksek katma değerine sahip olmamasına

rağmen sanayideki rolü çok önemlidir ve iyi yönetim ile yüksek büyüme potansiyeli olabilir. Türkiye'nin o potansiyeli tamamen kullanabilmesi için katma değer zincirindeki rolü geliştirmesi gerekmektedir ve yabancı firmalar için çalışmanın yerine tasarım, markalaşma vb. yüksek katma değeri olan aktiviteleri geliştirmeye yönelmesi gerekmektedir.

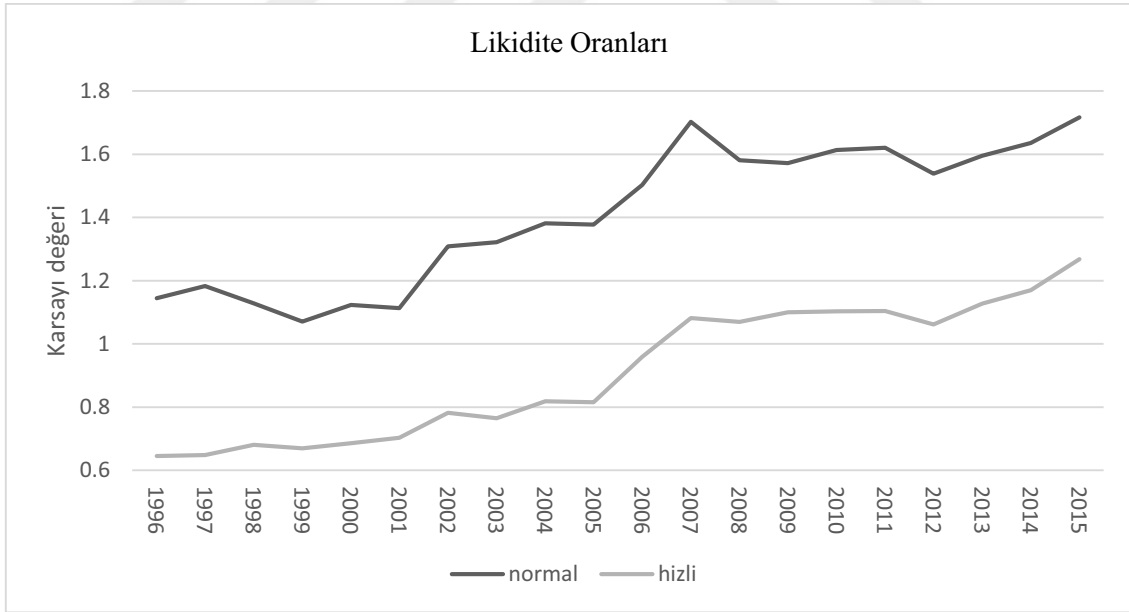
1.4.5 Mikro Veriler

Şirketlerin performansı bilanço ve gelir tablosu rasyoları kullanarak ölçmektedir. En önemli gösterge grupları likidite, karlılık, aktivite ve verimlilik oranlardır.

1.4.6 Tekstil Sektörü

1.4.6.1 Likidite Göstergeleri

Şekil 16: Türkiye Tekstil Sektöründe Likidite Göstergeleri

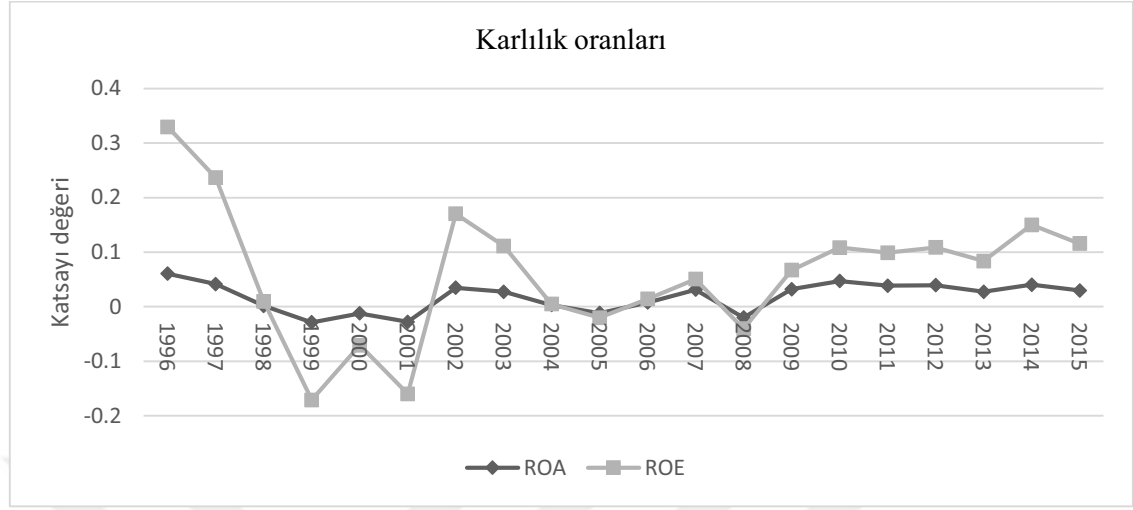
Kaynak: <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Rel+Sektor+Istatistikleri/Sektor+Bilancolari/>, (12.12.2018).

Likidite oranları firmanın kısa vadeli yükümlülükleri ödeme yeteneği göstermektedir. Katsayıların 1'den yüksek olması kısa vadeli aktifin kısa vadeli yükümlülüklerden yüksek olması demektir. Tekstil sektöründe normal likidite testine bakıldığında katsayı hep 1'den yüksektir, ortalaması 1,4115 demek ki izlenen vadede kısa vadeli aktifin kısa vadeli yükümlülüklerden %41,15 yüksektir. Ancak Hızlı likidite katsayılar analiz edildiğinde hep normal likiditeden düşüktür sebebi onun stokların değeri aktifte içermemesidir. Katsayı değerlerine bakıldığında 2007 yılından sonra 1' den yüksek olmaktadır, ortalama ise 0,9127 demek ki izlenen vadede kısa vadeli aktifin (stoklardan hariç) kısa vadeli yükümlülüklerden %8,73 düşüktür. Katsayıların arasındaki fark 0,4987 (normal likidite oranından %35,33'ü) olduğu için stokların kısa vadeli aktifindeki payı çok yüksek olduğunu söylenebilir. Likidite bir risk ölçütü izlenir ama modern piyasa koşullarda likidite yüksek olması istenirse karı maksimize etme potansiyeli düşmektedir.

1.4.6.2 Karlılık Göstergeleri

Karlılık oranları firmanın kar etme yeteneği göstermektedir. Ona göre ROA (Aktif üzerinde hesaplanan kar) ve ROE (Öz kaynak üzerinde hesaplanan kar) katsayıları var. Firmanın kar ettiğinde katsayılar 0'den yüksektir ve değeri ne kadar yüksek ise o kadar iyidir.

Şekil 17: Türkiye Tekstil Sektöründe Karlılık Göstergeleri

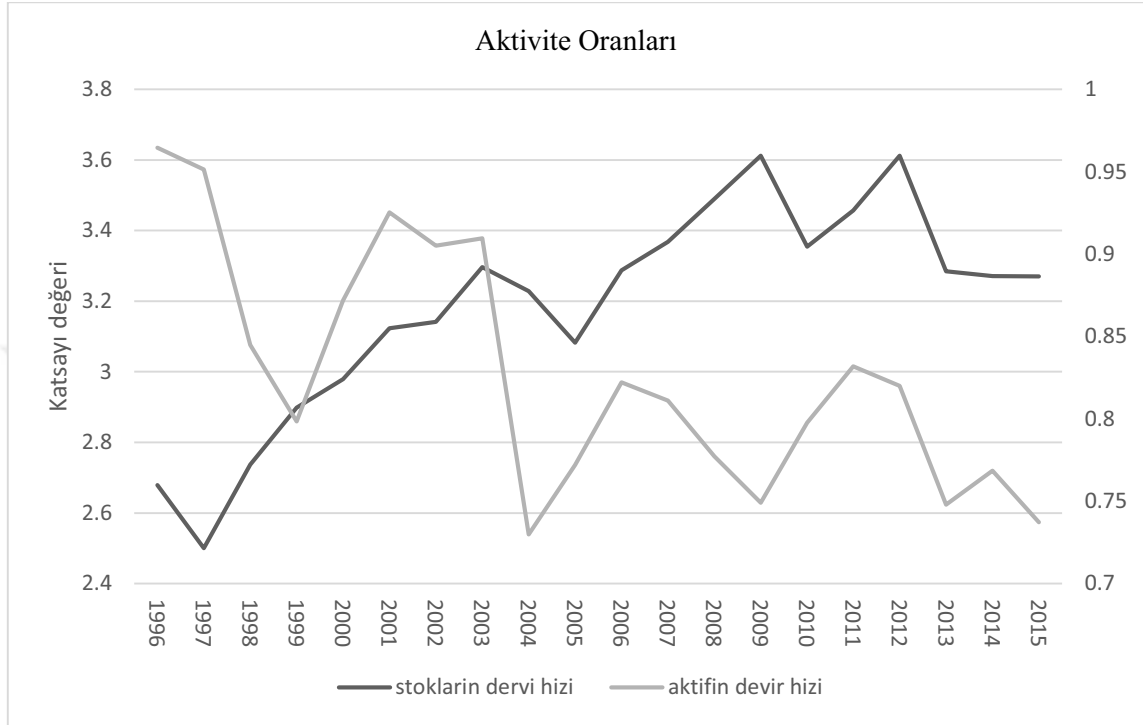

Kaynak:<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Rel+Sektor+Istatistikleri/Sektor+Bilancolari/>, (12.12.2018).

Tekstil sektörü düşük katma değeri olan bir sektör olduğu için karlılık oranları diğer sektörlerle göre düşük çıkmaktadır. Ortalama ROA %1,814 çıkmış demek ki aktifteki değerinden her 1 \$'a 0,01814 \$ kar etmektedir. Ortalama ROE ise değeri %5,9925 çıkmıştır yani yatırımcıların, hisse senedine sahiplere her yatırılmış 1 \$'a 1996-2015 arası ortalama 0,059925 \$ kar ettiğini demektir. Ancak o dönemde \$/TL kuru sürekli arttığı için yerli yatırımcılara dolar bazında %5,99 ROE göstergesi TL bazında daha yüksek getiri demektir.

1.4.6.3 Aktivite Göstergeleri

Şekil 18: Türkiye Tekstil Sektöründe Aktivite Göstergeleri

Kaynak:<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Reel+Sektor+Istatistikleri/Sektor+Bilancolari/>, (12.12.2018).

Aktivite katsayılar firmanın faaliyetlerinin kalitesini ölçmektedir. Aktif devir hızı net satışların aktifteki payıdır katsayı ne kadar yüksekse o kadar iyidir. Aktif devir hızı 0,964545'ten 0,737290'a düştü ise aktife düşen net geliri azalmaktadır. Onun sebebi izlenen sürede aktifin net satışlara göre daha yüksek ortalama büyüme oranı %29,22, net satışlar ise %27,53. Büyüme oranlarının çok yüksek olması olumlu bir göstergedir yani aktif devir hızının azalmasına olumsuz olarak bakılmaz, özellikle düşük katma değer olan sektörlerde.

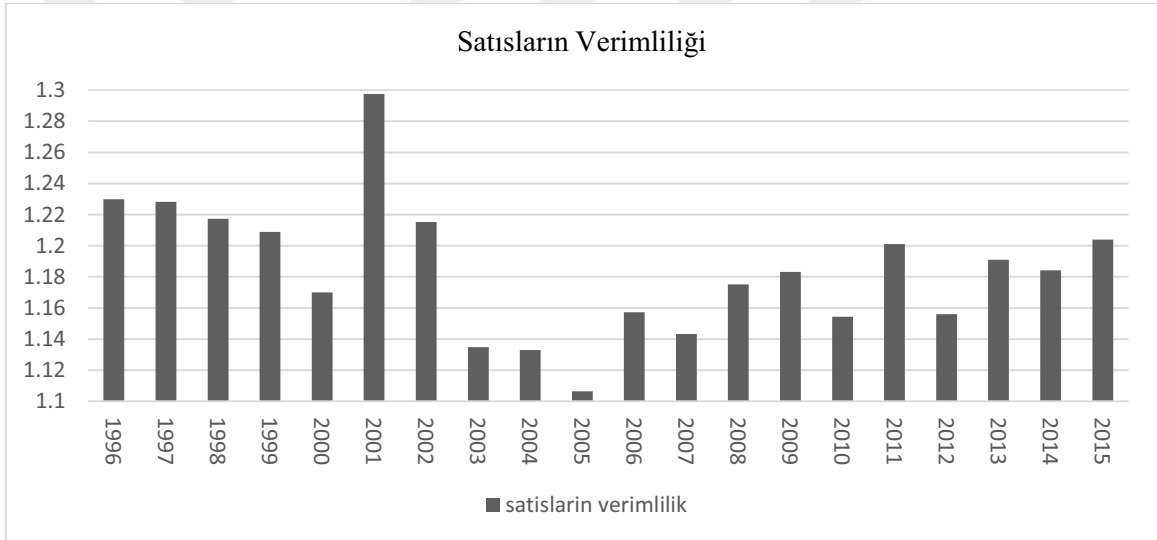
Stokların devir hızı artan bir trende sahiptir. Stokların nakite çevirmesi en zor olduğu için bu gösterge firmanın satış yeteneğini ifade eder. İzlenen sürede stokların devir hızı 2,6786'dan 3,2699'a çıkmıştır. Stokların ortalama büyüme oranı %26,42'dir, yani

yüksek stokların büyümesi artan stok devir hızı ile beraber işletme için çok olumlu bir göstergedir.

1.4.6.4 Satışların Verimliliği

Satışlarının verimliliği en önemli verimlilik göstergelerden biridir. Çalışan sayısı ne kadar uygunsa katsayı o kadar yüksek olacaktır. Tekstil sektörü düşük kar marjlarına sahip olduğu için verimliliğin yüksek olması gerekir.

Şekil 19: Türkiye Tekstil Sektöründe Verimlilik Göstergeleri

Kaynak:<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Rel+Sektor+Istatistikleri/Sektor+Bilancolari/>. (12.12.2018).

Satışların verimliliği grafiğe bakıldığında azalan trende sahiptir yani net satışlara düşen net kar azalmaktadır. Sebebi rekabetin daha güçlü olması ve pazarlama maliyetlerin artışıdır. Uluslararası piyasada hammaddenin kalitesi çok yakın olduğu için firmanın rekabet gücü büyük bir ölçüde fiyatına bağlıdır. Ayrıca tekstil sektörü hazır giyim sektörüne göre daha çok geleneksel olduğu için perakende modelinde yenilikler daha az olmaktadır bu nedenle tekstil satışlarını geliştirmek çok karmaşık ve zor bir süreçtir. 1990-

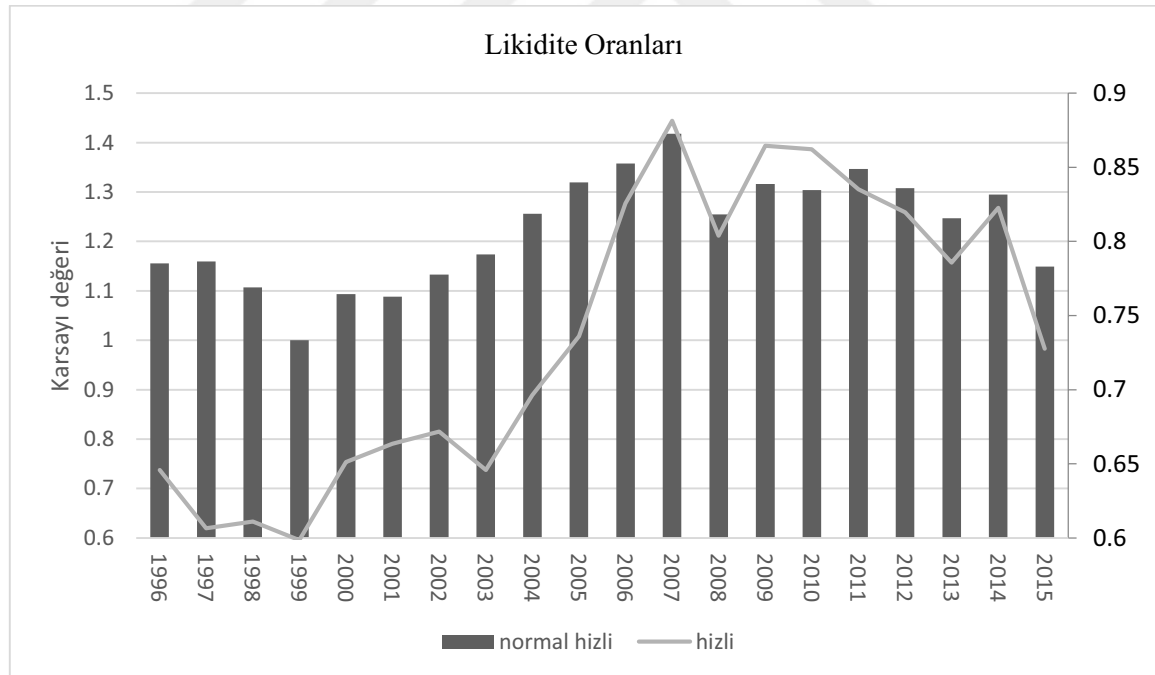
2015 arası satışların verimliliği katsayısı 1,29289'dan 1,203929'a düşmüş yani verimlilik %6,88 azalmıştır.

1.4.7 Hazır Giyim Sektörü

1.4.7.1 Likidite Göstergeleri

Satışların verimliliği; grafiğe bakıldığında azalan trende sahiptir yani net satışlara düşen net kar azalmaktadır. Sebebi rekabetin daha güçlü olması ve pazarlama maliyetlerin artışıdır. Uluslararası piyasada ucuz olmak firmanın tek rekabet edebilme yönü olmadığı, verimlilik tekstil sektörüne göre daha az düşmektedir. Satışların verimliliği katsayı 1,254836'dan 1,213588'e düşmüş yani verimlilik %16,19 oranında azalmıştır.

Şekil 20: Türkiye Giyim Sektöründe Likidite Göstergeleri

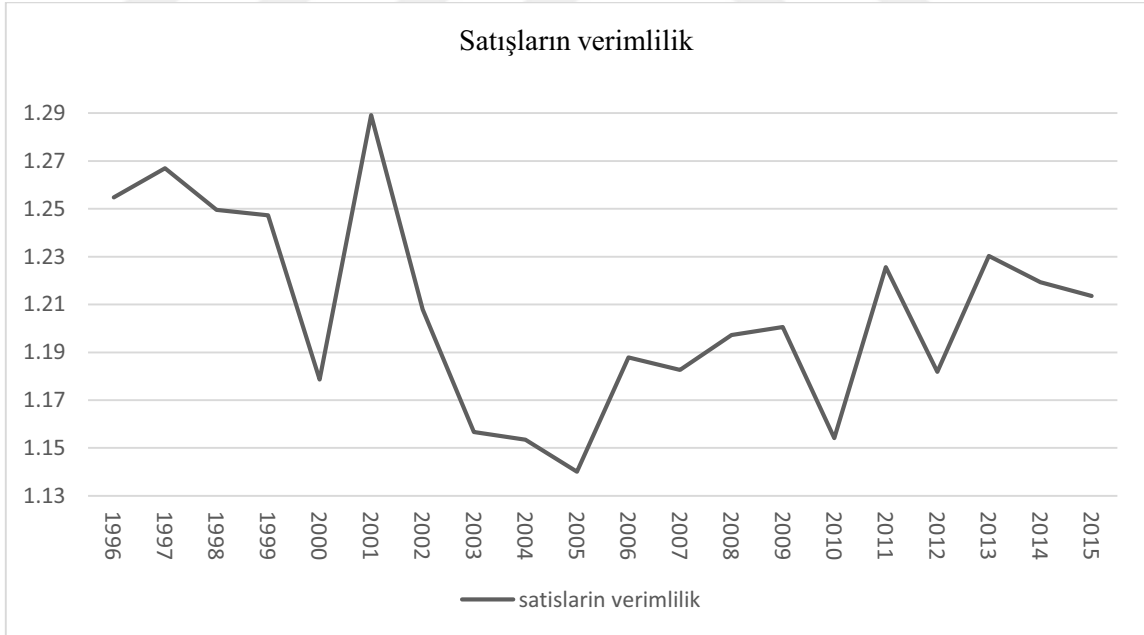

Kaynak:<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Rel+Sektor+Istatistikleri/Sektor+Bilancolari/>, (12.12.2018).

Giyim sektöründe normal likidite testi bakıldığında katsayı hep 1’den yüksektir, ortalaması 1,2241’dir, demek ki izlenen vadede kısa vadeli aktifin kısa vadeli yükümlülüklerden %22,41 yüksektir. Ancak Hızlı likidite katsayılar analiz edildiğinde hep normal likiditeden düşüktür sebebi onun stokların değeri aktifte içermemesidir. Katsayı değerleri bakıldığında 2007’den sonra 1’ den yüksek olmaktadır, ortalama ise 0,7378 demek ki izlenen vadede kısa vadeli aktifin (stoklardan hariç) kısa vadeli yükümlülüklerden %26,22 düşüktür. Katsayıların arasındaki fark 0,4863 (normal likidite oranından %39,33’ü) olduğu için stokların kısa vadeli aktifindeki payı tekstil sektörüne göre yüksek olduğunu söylenebilir. Likidite oranları bakıldığında Giyim sektörü Tekstil sektörüne göre daha yüksek likidite riske sahiptir çünkü hem normal likidite oranı daha düşük hem de stokların kısa vadeli aktifteki payı yüksektir.

1.4.7.2 Satışların Verimliliği Göstergeleri

Şekil 21: Türkiye Giyim Sektöründe Verimlilik Göstergeleri

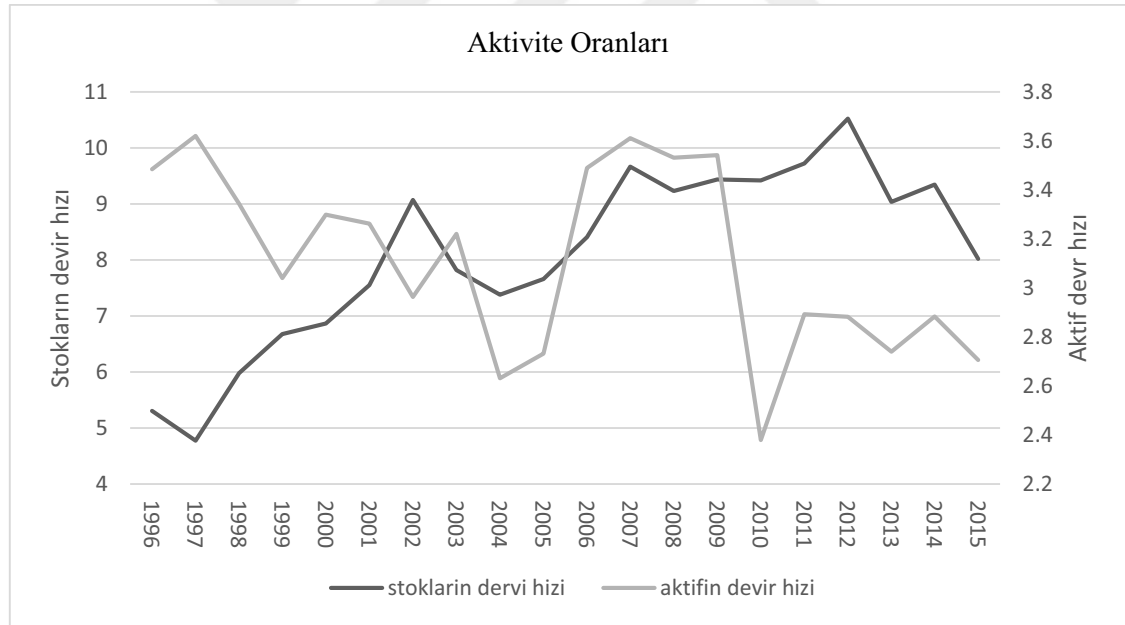

Kaynak: <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Rel+Sektor+Istatistikleri/Sektor+Bilancolari/>, (12.12.2018).

Satışların verimliliği grafiğe bakıldığında azalan trende sahiptir yani net satışlara düşen net kar azalmaktadır. Ancak Hazır Giyim sektörü Tekstil sektörüne göre biraz daha yüksek satışların verimliliği oranına sahiptir. Hazır giyim sektöründe piyasa daha büyük perakende kar marjlarına çok daha yüksek olduğu için satışların verimlilik daha yüksek olması gerekir. Satışların verimliliği katsayısı 1,25484'den 1,23589'a düşmüş yani satışlarının verimlilik %1,51 azalmıştır. Sebebi rekabetin daha güçlü olması ve pazarlama maliyetlerinin artışıdır. Fakat İnternette yapılan alışveriş oranı son yıllarda sürekli arttığı için Hazır giyim firmalarının maliyetleri düşük tutması ve satışları daha verimli olmasına yol açabilir.

1.4.7.3 Aktivite Göstergeleri

Şekil 22: Türkiye Giyim Sektöründe Aktivite Göstergeleri

Kaynak: <http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Rel+Sektor+Istatistikleri/Sektor+Bilancolari/>, (12.12.2018).

Giyim sektörünün aktivite oranlarına bakıldığında aktifin devir hızı 3,4841'den 2,7067'ye düşmüş aktife düşen net geliri azalmıştır. Sebebi izlenen sürede aktifin net

satışlara göre daha yüksek ortalama büyüme oranı %29,56, net satışlar ise %28,33. Büyüme oranlarının çok yüksek olması olumlu bir göstergedir yani aktif devir hızının azalmasına olumsuz olarak bakılmamalıdır, çünkü yüksek katma değeri olan sektörlerde net satışların yüksek olması ve onun aktif büyümesine yakın olması, çok olumlu bir performans göstergesidir.

İzlenen sürede stokların devir hızı 5,3072'dan 8,0185'a çıkmıştır. Stokların ortalama büyüme oranı %27,32'dir. Giyim sektörünün stokları nakite çevirmesi en önemli sorunlardan biridir ve yüksek stokların büyümesi artan stok devir hızı ile beraber işletme için çok olumlu bir göstergedir.

1.4.8 SWOT

SWOT analizi en önemli durum analizlerinden biridir. Analiz bir şirketin ya sektörün stratejik planlama desteği olmaktadır. Güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler tanımlanır ve ona göre geliştirme stratejiler kurmaktadır.

1.4.8.1 Güçlü Yönler

Ortadoğu, Rusya ve AB gibi büyük pazarlara yakınlık Türkiye'deki ihracatçılara çok büyük avantajı sağlamaktadır. Yakınlık taşıma maliyetleri düşük tutabilmesini ve hızlı teslimatı sağlamaktadır. Aynı zamanda iş birliklere ve franşiz oluşmaya yol açar. Türkiye AB Gümrük Birliği üyesi olduğu için işletmelere vergi ve gümrük gibi maliyetler olmadan ihracat yapma imkanı sağlamaktadır böylece ithalatçılar tekstil ve giysinin ucuz ve yakın olduğu için Türkiye'yi tercih etmektedir. Türkiye kendi çok büyük bir Pazar olması nedeniyle lojistik altyapısının güçlü olması gerekmektedir. Lojistik altyapısı Türkiye T&G sektörünün başarılı ve devamlı büyümekte olduğu sebeplerden biridir. Esnek üretim yapısı tüm alıcının ihtiyaçlara ve isteklere göre üretim yapabilme imkânı sağlamaktadır. Böylece birçok büyük yabancı firmalar Türkiye'yi üretim yeri olarak seçerler. Türkiye'nin T&G sektöründe çok geniş faaliyet yapabilme imkânı vardır. Türkiye üretim alanında hızlı moda ve butik üretim yapabilme yeteneğine sahiptir. Yüksek

katma değeri faaliyetler ise çok iyi kullanılmayan tasarım ve özgün olabilme kapasitesi vardır. Son 25 yıl dönemde Türkiye dünyanın en büyük tekstil imalatçı ve ihracatçılarından biri olduğu nedeniyle²⁸ yerli işletmeler çok deneyim ve bilgi birikmiştir. Yeniliklere ve trendlere süratle uyum T&G sektörünün önemli bir güçlü yöndür ve Türkiye'nin devamlı çok yeni yabancı şirketlerinin Türkiye'de üretim yapmasının sebeptir. Genç makina parkı T&G imalat artışının yüksek olmasına yol açar. Böylece 1995'ten itibaren dünya bazında Türkiye T&G ihracatı üçüncü en yüksek büyüme oranına sahiptir.

Entegre üretim yapısı ve genel olarak güçlü üretim altyapısı sektöre istikrarlılık, bağımsızlık ve sürdürülebilirlik sağlamaktadır. Gelişmiş bir tekstil terbiye sektörünün olması kalite açısından çok önemlidir, sektöre girdi bağımsızlık ve bütün üretim sürecini kontrol altında tutmaya yol açmaktadır. Bazı Türkiye bölgelerinin iklimi doğal hammadde yetişmek için uygun olduğu için T&G sektörüne çok büyük avantajdır ve girdi temin kolaylığı söz konusudur.

Türkiye'nin hammadde yüksek kalite olduğu için ülkeye sadece fiyat değil kalite rekabet edebilmektedir²⁹. Onun sayesinde Türkiye tekstil ve giyim şirketler kendi hammaddeden üretim yapabilmektedir ve yüksek kalite ve üretim standartlarına uymasına yol açmaktadır. Türkiye T&G sektöründe dünya liderlerden biri olduğu nedeniyle işçilerin en yüksek üretim standartlar altında çalışmaktadır. Sonucu işçilerin uzmanlaşmasıdır ve nitelikli işgücüdür. Modern ve genç makina park nitelikli iş gücüyle beraber Türkiye'ye kaliteli üretim yapabilme imkânı sağlamaktadır. Genç nüfus de çok olumlu bir göstergedir çünkü hem piyasa büyümekte hem de genç işgücü oluşmaktadır.

Türkiye'nin dünya T&G piyasasında önemli bir rol oynadığı için pazarı anlamaya yatkınlık ve tecrübe kazanılmıştır. Sayılan bütün sebeplerden dolayı Türkiye'ye uluslararası alanda sektörlere duyulan güven oluşmuştur ve hala çok büyük büyüme potansiyeli vardır.

²⁸https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/tradebysector_e.htm, (12.12.2018)

²⁹ Eraslan İ ve diğeri, Türk tekstil ve hazır giyim sektörünün uluslararası rekabetçilik düzeyinin analizi, 2008, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 7(13) s. 279

1.4.8.2 Zayıf Yönler

Avrupa Birliğinin Türkiye'den bağımsız Serbest Ticaret Anlaşmaları ve bazı STA görüşmelerinde Türkiye'nin taraf olarak yer alamaması çok sıkıntılıdır. AB çevre mevzuatına uyum sorunu da vardır. O yüzden AB pazarı Türkiye'nin çok önemli pazarı olduğu için dış ekonomik politikalarda AB'ye bağımlı olmaktadır. Aynı zamanda AB sanayi ve dış ticaret politikalarıyla yaklaşımda çok farklılığı olduğu için faaliyetleri karmaşık olmaktadır. Uluslararası standardizasyon sorunu ve uluslararası ve bölgesel standardizasyona ilgisizlik de mevcuttur. Küresel rekabette bazı Asya ülkelerinin uluslararası pazarlarda ucuz işgücüne dayalı etkinliği artmaktadır ve düşük fiyatlı ürünler çoğalmaktadır³⁰. Çin ve Brezilya gibi gelişen yeni pazarlardan coğrafi olarak uzak olduğu için ticaret yapmak çok masraflı ve zor olmaktadır. İstatistiksel kurumların mevcut yatırımla ilgili veri toplamaması ve eksiklik söz konusudur.

Türkiye'nin coğrafi konumunu yeterince kullanılmaması da çok büyük bir sorundur. Özellikle ucuz işgücüne dayalı Asya ülkelerinin ücret avantajı çok büyüktür. Enerji maliyetleri yüksek vergi gibi maliyetleri içerdiği için ucuz ürünler piyasasında rekabet etmek zorlaşmaktadır. 1996-2016 döneminde Türkiye T&G sektöründe satışların verimliliği düşmesi söz konusudur³¹. Sebebi rekabetin artması ve girdi maliyetlerinin yükselmesidir. Yerli hammadde çok kaliteli olmasına rağmen üretime bağlı hammaddede yetersizlik vardır. Talebi karşılabilmek için Türkiye hammaddeyi ithal etmeye zorunda kalmaktadır.

Türkiye'nin döviz kurundaki dalgalanması çok yüksek olduğu ve ithalat dolar bazında yapıldığı için Türkiye'nin T&G ürünlerinin fiyatı arttırmaktadır. Devlet işletmelere anlamlı bir seviyede destek vermektedir ama verilen desteklerin sonuçlarının değerlendirilmesi net bir şekilde yapılmamaktadır. T&G sektörünün makina parkı genç olmasına rağmen, çoğu ihtiyaç duyduğu ileri teknoloji makine ithal yapılmamakta yani Ar-Ge yatırım eksikliği söz konusudur. İşletmeler devletin sağladığı Ar-Ge destek

³⁰ Adana Sanayi Odası Strateji Belgeleri ve Eylem planları, <http://www.adaso.org.tr/adaso/raporlar/3>, (12.12.2018), s. 30

³¹ https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/tradebysector_e.htm, (12.12.2018)

fonlarından yeterince yararlanmamaktadır³², özellikle küçük ölçülü işletmelerde Ar-Ge, Ür-Ge faaliyetleri yapılmamaktadır ve sonuç olarak özgün ve ucuz ürün üretilmemektedir. Ar-Ge faaliyetleri olmadan işletme faaliyetlerinde gereken değişimler yapılamamaktadır. Ar-Ge yapmadan ve bilimsel yaklaşım olmadan sektör tarafından yeterli oranda yüksek katma değerli ürün geliştirilememektedir. Maliyetlerin artması ve gelişmiş ülkelerdeki işletmelere göre düşük kar marjları³³ pazarı etkin kullanamamaktan kaynaklanmaktadır. Kalifiye elemanların ve ara elemanların azalması maliye açısından çok büyük bir sorundur. Sebebi yetenekli işgücünün daha yüksek gelir sağlayan gelişen sektörlerle kaymasıdır.

Yerli ve uluslararası pazarda çok büyük pazarlama eksikliği vardır sonuçta yüksek satın alma gücü olanların rakiplerin ürünlerini tercih etmesidir. Tanıtım zayıflığından dolayı yabancı pazarlarında Türkiye’den olan ürünleri kalitesiz ve düşük değer olarak bakılmaktadır.

Genel olarak markalaşma Türkiye T&G sektörünün en önemli sorunudur ve uluslararası pazarlarda Türk markalara güvensizlik vardır. Sebebi ürün kalitesi konusunda yurt dışında yeterince tanınmamasıdır. Çözüm kaliteli çekici tarz olan tanınabilir marka oluşturması olabilir.

Hedef pazarların ve hedef ülkelerin yeterince tanınmıyor olduğu için pazar çeşitliliğinin ve ülke çeşitliliğinin çok az olması da uluslararası piyasada Türkiye T&G şirketlerin pek başarılı olmamasına sebeptir. İhracat yapan firmalara tanınan imtiyazlar konusunda sorunlar yaşanmıştır. Piyasa denetiminde yetersizlik ve gri ekonomi üretimin gözetimsizlik nedeniyle Türkiye T&G sektörün çok büyük kayıt dışı istihdam sorunu vardır, vergi vb. ücretleri ödemedi ürünlerini ucuza satmaktadır ve piyasa fiyatlarını düşürmektedir.

³² Türkiye Tekstil, Hazır giyim ve deri ürünleri sektörleri strateji belgesi ve eylem planı 2015-2018, Sanayi genel Müdürlüğü, s. 29

³³<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Reel+Sektor+Istatistikleri/Sektor+Bilancolari/>, (12.12.2018)

1.4.8.3 Fırsatlar

Türkiye bir istikrarlı ve büyüyen ekonomi olduğu için her sanayi alanında gibi T&G sektöründe büyük bir büyüme kapasitesi vardır. Kaliteli üretim ve uygun fiyatla üretim yaptığı için uluslararası platformlarda Türkiye'nin olumlu imajı artmaktadır. İmajının artışı yeni piyasalara ve ihracat arttırmasına yol açar. Türkiye'nin coğrafik konumu her sanayi alanında büyük bir avantajı sağlamaktadır, Gelişmekte olan Avrasya ve Orta-Doğu pazarlarına yakınlıkta yeni pazarları açma büyük potansiyeli vardır. Avrupa Birliği'nde yaşanan kriz nedeniyle stoklar olmadan çalışan alıcıların çabuk teslimat yapan Türkiye'ye yönelmesi Türkiye'nin AB'ye ihracatı artmaktadır. Böylece Avrupalı alıcılar güvenli üreticilerle yeni iş bağlantıları kurmaktadır. Türkiye'nin ekonomi kalkınma amacıyla kamu-özel sektör işbirlikleri ve üniversite-sanayi işbirlikleri sürekli artmaktadır. İşletmeler devletin desteğiyle kendi büyüme potansiyelini arttırmaktadır³⁴. Üniversite-sanayi işbirlikleri ise işletmelerin akademik toplumunun bilimsel araştırma yeteneklerinden faydalanmaktadır.

1.4.8.4 Tehditler

Tehditler dışsal faktörlerden kaynaklanan faktörlerdir. Avrupa Birliği'nin şu anda yürütmekte olduğu bazı Serbest Ticaret Anlaşması toplantılarında Türkiye'nin taraf olarak yer alamaması gelecekte ciddi bir sorun olabilir. Sebebi de uluslararası pazarlarda ve Türkiye'nin bu konuda hiçbir şey yapamamasıdır. Devletler kendi yerli imalatı korumak amacıyla ithal edilen ürünlere tarife dışı engelleri arttırmaktadır. Türkiye ürünlerinin yabancı pazarlarda pahalılaşması ve ithalatın azalmasına yol açmaktadır. En önemli sıkıntılardan bir döviz kurundaki çok yüksek dalgalanmadır. Türkiye T&G sektöründe ihracat çok önemli bir kısmı olduğu için kur riski çok yüksek olduğunu söylenebilir. T&G sektörü küreselleşmiş olduğu için kur riski çok yüksek anlamına gelmektedir. Son dönemde TRY'nin dalgalanma çok yüksek olduğu için kur riski artmaktadır. İran ve Amerika Birleşik Devletleri arasında yaşanan gerilme sonuçta İran'ın pazarında büyük

³⁴ Adana Sanayi Odası, s. 43

sorunlar olmuştur. Bazı Asya ülkelerinin uluslararası pazarlarda düşük işgücü maliyetine dayalı etkinliği artmaktadır³⁵. Son dönemde o ülkelerin (Bangladeş, Hindistan, Pakistan, Sri Lanka ve Vietnam) T&G sektöründe imalat faaliyetler sürekli artmaktadır ve yavaş yavaş dünya T&G ticaretinde önemli rol oynamaktadır. T&G sektörü imalattaki işçilere asgari ücretiyle çalıştıran bir sektördür. Ayrıca hizmet sektörü gibi diğer gelişen, yüksek ücret ve kolay işlemler olan sektörlerle işgücünün kayması tehdidi vardır. AB pazarında küresel krizin etkilerinin devam ediyor olması neticesinde daralan AB pazarı gelecekte sorun olabilir. Avrupa Birliği'nin ticaret politikalarındaki Serbest Ticaret Anlaşması sonucu Türkiye'nin pazar avantajı azalmaktadır. Arap Baharı çerçevesinde bölge ülkelerinde derinleşen istikrarsızlık Türkiye'yi de etkilenmektedir.

³⁵ Adana Sanayi Odası, s. 43

Tablo 10: Türkiye Tekstil ve Giyim Sektörünün SWOT Matrixi

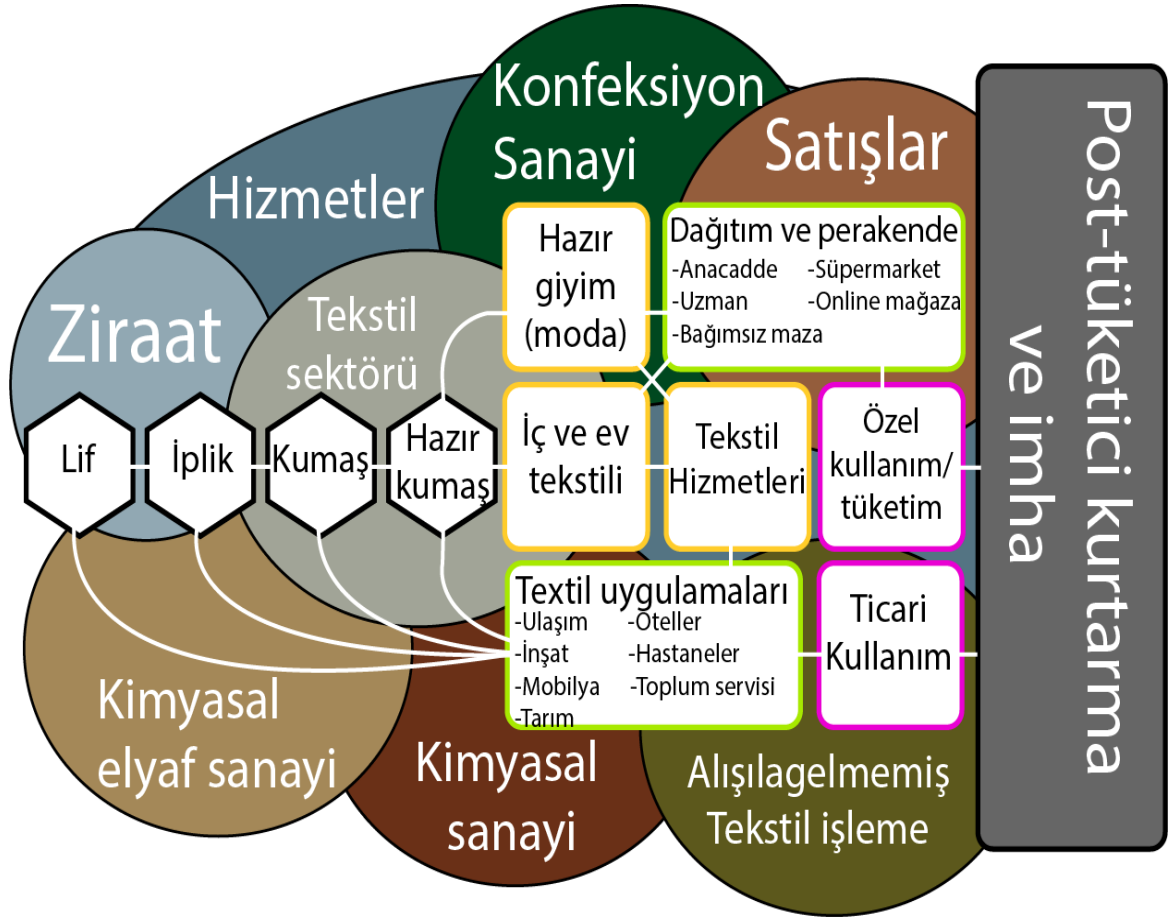
Güçlü yönler	- Kaliteli üretim - Nitelikli işgücü - Ortadoğu, Rusya ve Avrupa pazarlarına yakınlık - Gelişmiş bir tekstil terbiye sektörünün olması - Uluslararası alanda TR'nin T&G sektörlerine güven duyulması - Tasarım ve özgün olabilme kapasitesi - Şirketlerin yenilikleri kabul etmesi - TR'nin butik imalat yapabilmesi - Deneyim ve bilgiye sahip olması - AB Gümrük Birliği üyesi olması - Lojistik altyapısı sağlam olması - Kaliteli hammadde temini - Doğal hammadde varlığı - Pazarı anlamaya eğilim - Hızlı moda üretim imkanı - Güçlü üretim altyapısı - Girdi temin kolaylığı - Entegre üretim yapısı - Esnek üretim yapısı - Genç makina parkı - Hızlı teslimat - Genç nüfus	- „AB'nin Türkiye'den bağımsız Serbest Ticaret Anlaşmaları - Yüksek enerji kaynağı maliyetleri - Dış ekonomik politikalarda Avrupa Birliği'ne bağımlı olması - AB sanayi ve ticaret politikaları ile yaklaşım farklılıkları - Küresel rekabette düşük fiyatlı ürünlerin varlığı - Çin ve Brezilya gibi gelişen yeni pazarlara coğrafi uzaklık - Mevcut yatırımlar hakkında veri eksikliği - Türkiye'nin coğrafi konumunun yeterince değerlendirilememesi - Yüksek üretim girdi maliyetleri - Asya ülkelerine göre girdi maliyetlerinin yüksek olması (işgücü vb.) - İmalata kullanılan hammadde yetersizliği - Verilen devlet desteklerinin sonuçlarının değerlendirilmemesi - Sektörde faaliyet gösteren firmaların Ar-Ge eksikliği; Sektörün Ar-Ge desteklerinden yeterince yararlanamaması - Küçük işletmelerde Ar-Ge, Ür-Ge faaliyetlerinin yapılmaması - Özgün ürün üretilmemesi - Sektör tarafından yeterli oranda yüksek katma değerli ürün geliştirilememesi - Sektörün ihtiyaç duyduğu ileri teknoloji makine üretimi eksikliği - Kalifiye elemanların ve ara elemanların azalması - Pazarı etkin kullanamama - Pazarlama eksikliği - Pazar çeşitliliğinin ve ülke çeşitliliğinin az olması - Tanıtım zayıflığı - Markalaşmada yetersizlik - Ürün kalitesi konusunda yurt dışında yeterince tanınmama - Hedef pazarların ve hedef ülkelerin yeterince tanınmıyor olması - İhracat yapan firmalara tanınan imtiyazlar konusunda sorunlar yaşanması - AB çevre mevzuatına uyum sorunu - Temiz üretim maliyetleri - Uluslararası standardizasyon sorunu - Uluslararası ve bölgesel standardizasyona ilgisizlik - Piyasa gözetimi ve denetiminde yetersizlik - Merdiven altı üretimin denetimsizliği - Verimsizlik	Zayıf yönler
Fırsatlar	- TR'nin büyüyen ve istikrarlı ekonomi olması - Uluslararası pazarlarda TR'nin olumlu imajının artması - Avrupa Birliği'nde yaşanan kriz şu anda stok olmadan çalışan alıcıların çabuk teslimat yapan Türkiye'ye yönelmesi - Arap ülkelerinde Türk dizilerinin seyredilmesinden kaynaklanan tüketici trendleri - Orta-Doğu ve Avrasya gibi büyüyen pazarlara yakınlık - Özel-kamu sektör işbirliklerinin artması - Sanayinin stratejik yaklaşım ile birlikte hareket ediyor olması - Sektörel kuruluşların etkin olması - Kümelenmelerin yaygınlaşması - Moda, marka ve perakendecilikte gelişen sektör - Üniversite-sanayi işbirliğinin artıyor olması	- Kurdaki yüksek dalgalanma - Uluslararası pazarlarda tarife dışı engellerin artıyor olması - İran-ABD arasında yaşanan gerginlik neticesinde İran pazarında yaşanan sıkıntılar - AB'nin halen yürütmekte olduğu bazı STA görüşmelerinde Türkiye'nin taraf olarak yer alamaması - Bazı Asya ülkelerinin uluslararası pazarlarda ucuz işgücüne dayalı etkinliğinin artıyor olması (Bangladeş, Hindistan, Pakistan ve Vietnam) - İşgücünün hizmet sektörü gibi diğer gelişen sektörlerle kayması - Küresel krizin devam ediyor olması neticesinde daralan AB pazarı - AB'nin yeni ticaret politikalarındaki TTA'ları sonucu pazar avantajımızın azalıyor olması - Arap Baharı çerçevesinde bölge ülkelerinde derinleşen istikrarsızlık	Tehditler

Kaynak: Sanayi Genel Müdürlüğü, s.43.

1.5 TEKSTİL VE HAZIR GİYİM SEKTÖRÜNÜN EVRİMİ

Günümüzde Türkiye’de satılan T&G ürünler dünya çarpında çok karmaşık işletme, teknoloji, faaliyetler ağdan dağıtılmaktadır. O ağa sektörün “yapısı” denir. Bütün ağdaki elementler birlikte çalışmaktadır, o süreçte basit hammaddeden son ürüne çevirim yapmaktadır. Tarım, hizmetler, tekstil sektörü, Kimyasal elyaf sanayi, Kimyasal sanayi, alışılagelmemiş tekstil işleme, hazır giyim sanayi, Satışlar ve post-tüketici kurtarma ve imha bütün sürecin içsel süreçlerdir. Tarım sektöründen lif son ürün olarak çıkmaktadır, liflerden sonra kimyasal elyaf sanayi ve kimyasal sanayinden geçerek iplik yapılabilir. Tekstil sektörüne geçince iplerden kumaş ve hazır kumaş yapılmaktadır. Tekstil sektörünün ürünlerinin çok geniş bir uygulama alanı vardır. Farklı türlü kumaşlardan hazır giyim (hazır giyim sanayi), iç ve ev tekstili ve farklı türlü tekstil işlemleri gibi uygulamaları vardır. Artık geçmiş süreçlerden son ürünler çıkılıp satış aşamaya geçilmektedir. Satışlardan sonra tüketim kullanım fazına geçilmektedir. Ürün ömrü bittikten sonra post tüketici kurtarma ve imha fazına ulaşılmaktadır. Süreç tamamlandıktan sonra atık yönetiminin üç seçeneği vardır: **yeniden kullanım**, ürünler hala kullanabilecek durumdaysa, onlar perakende sürecine geri dönmektedir ya yoksullara bağış yapılmaktadır; **davınım** kullanılan ürünler hemen yeniden satılmayacak durumdaysa kurtarabilen elemanları tekrar imalat sürecine geri dönmektedir, geri kalan elemanlar atık olmaktadır ve **imha** ürün ömrü bittikten sonra hiçbir eleman yeniden kullanılamazsa imha sürecine geçilmektedir.

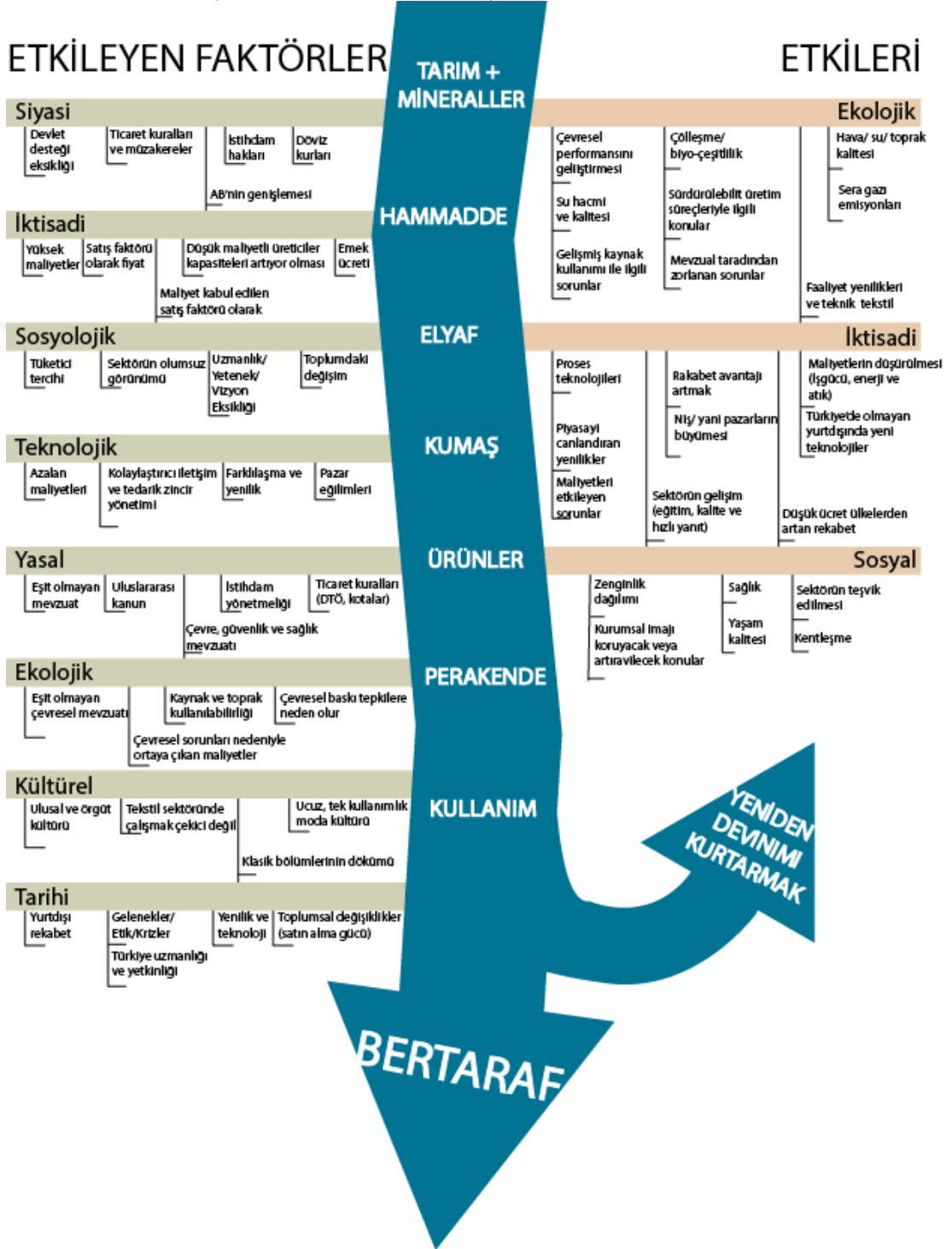
Şekil 23: T&G Sektörün Yapısı

Kaynak: Allwood J. s.23.

1.6 T&G SEKTÖRÜNÜN YAPISINI ETKİLEYEN GÜÇLER

Şekil 24: T&G Faaliyetlerinin Etkileri ve Etkileyen Faktörler

Kaynak: Allwood J.s.24.

Bazı ülkeler için T&G sektörünün topluma çok güçlü etkileri vardır, Türkiye de o ülkelerden biridir. Türkiye T&G sektörünün GSYH (%7,37) ve sanayindeki (%17,75) paylarına bakıldığında T&G sektörünün Türkiye için çok önemli olduğunu ifade etmektedir. T&G sektörü bir toplumu üç açıdan etkilemektedir: Onun ekolojik, iktisadi ve sosyal etkileri vardır.

Ekolojik açısından T&G sektörü çok ‘‘Yeşil’’ bir sektör değildir, sebebi üretim sürecinde çok büyük su ve kimyasal çeşitler miktarları kullanılmasıdır. T&G sektörünün atık yönetimi çok zor olduğu için hava, su ve toprak kalitesine zarar vermektedir.

İktisadi açısından sektör hep yenilikleri kullanarak sektör gelişime yol açmaya çalışmaktadır. Sektörün gelişime daha yüksek eğitim, kalite ve hızlı yanıt sağlayarak varılmaktadır. T&G sektöründe yeni teknolojiler düşük ücretli işlere gereksimi azaltmaktadır böylece maliyetleri düşürmektedir. Düşük ücret olan ülkelerde artan rekabet yenilikler yapmaya baskı yapmaktadır.

Sosyal etkileri bakıldığında sektörün toplumun sosyal özellikleri geliştirip gelişmediğini bakılmaktadır. Zenginlik dağılımı, sağlık şartları, yaşam kalitesi, sektörün teşvik edilmesi ve kentleşme sosyal faktörlerdir. Bir sektörün verimli olabilmesi için toplumsal şartları geliştirmesi lazım, T&G sektörü düşük ücret olan ülkelerde sosyal faktörlerine olumlu bir şekilde etkilemektedir. Orta ve yüksek ücret olan ülkelerde T&G sektörü sorunlar yaşadığı için sosyal faktörleri geliştirilmesi çok zor olmaktadır. Öbür tarafında T&G sektörüne farklı etkileyen faktörler de vardır. O faktörler sektör için destekleyen ya da zorlaştıran olabilir. **Siyasi** faktörler devlet desteği, ticaret kuralları ve müzakereleri, istihdam hakları, döviz kurları ve ülkenin bölgesindeki olayları ve gelişmeler olabilir. Siyasi faktörler ülkenin bir sektöre ilgili vizyondan ya dışsal siyasi faktörlerinden kaynaklanan faktörlerdir.

İktisadi faktörler T&G sektörünün bir ülkede iktisadi açıdan mantıklı olup olmadığını ifade eden faktörlerdir. Onu belirten faktörler maliyetler, fiyat satış faktörü olarak ve her türlü ücretlerdir.

Sosyolojik faktörler ise tüketici tercihi, sektörün görünümü, uzmanlık/yetenek/vizyon eksikliği ve herhangi toplumdaki değişim olabilir.

Teknolojik faktörler mevcut teknolojinin sektöre avantajı sağlayıp sağlamadığı ifade eden faktörlerdir. Teknoloji yenilikler bir sektörün maliyetleri azaltma, iletişimi kolaylaştırma ve tedarik zincir yönetimi, farklılaşma ve yenilik ve Pazar eğilimleri takip edebilme yeteneği artırır eğer sektörü olumlu bir şekilde etkiler demektir.

Yasal faktörleri yasal mevzuatın bir sektöre sağlayıp sağlamadığını ifade eder. Yasal faktörler T&G sektör söz konusu ise mevzuat eşitlik, uluslararası kanun, çevre, güvenlik ve sağlık mevzuatı, istihdam yönetmeliği ve ticaret kuralları şekilde tanımlanmaktadır.

Ekolojik faktörler bir sektör için devletin çevresel politikasının uygulamalar olarak tanımlanmaktadır. Eşit olmayan çevresel mevzuatı bir ülkenin maliyet avantajı olabilir çünkü çevresel mevzuatı olan pazarlarda işletmelerin çevresel maliyetler ortaya çıkmaktadır. Ayrıca çevresel baskı olunca işletmelerin tepkisi olarak imalatı başka bir ülkeye taşıması olabilir.

Kültürel faktörler bir toplumun T&G sektörü hakkında düşüncesinde kaynaklanmaktadır. Ulusal ve örgüt kültürü, tekstil sektöründe çalışmak çekici olmaması, Ucuz, tek kullanımlık moda kültürü bir toplumun T&G sektörüne bakışını değiştiren faktörler olabilir.

Tarihi faktörler ise geçmişte oluşan ilişkilerden kaynaklanmaktadır. Yurtdışı rekabet, gelenekler, etik, krizler, yenilik ve teknoloji ve uzun dönemde toplumsal değişiklikler ekonomilerin T&G sektöründeki konumu belirleyebilir.

Bu faktörler sürekli değişmektedir ve böylece T&G sektörünün bugünkü durumu şekillendirmektedir.

1.7 HIZLI MODA

Başlangıçtan beri giyim sektörü düşük sermaye ve emek yoğun bir sanayidir. Ayrıca giyim sektörüne düşük giriş engelli olan ve kitle pazarı için standartlaştırılmış bir sektör olduğunu söylenebilir³⁶. Genel olarak T&G şirketlerin imalatının çoğu düşük emek

³⁶ Taplin, I. M. (2014). Global Commodity Chains and Fast Fashion: How the apparel industry continues to re-invent itself. *Competition & Change* 18(3), s. 248.

ücreti olan gelişmekte olan ülkelere yapmaktadır. Özellikle son 20 yıl dönemde küreselleşme nedeniyle gelişmekte olan ülkelerde çok büyük dış kaynaklı imalat artışı olmuştur³⁷.

Hızlı moda Avrupa kıtasında çabuk ve sürekli değişen alıcıların, özellikle ucuza en son moda trendlere takip etmek isteyen genç kadınlar, ihtiyaçlara çözüm olarak yeni geliştirilmiş giyim sektörünün alt sektördür.

Hızlı modadan önce, satıcıların bütün sezonun talebi karışılabilmek için çok büyük siparişler alıp stoklar büyük tutmak zorunda kalmıştır. Alıcıların ihtiyaçlarını anlamaya yeterince önem ve zaman verilmemiştir ve sonuç olarak stokları satabilmek için sezon sonu indirimleri sürekli yapmak zorunda kalmıştır³⁸. Bu T&G sektöründe yaşanan sorunlar sebebiyle yeni alıcıların ihtiyaçlarına göre tedarik zincir modeli gelişmiştir.

Önceden yüksek moda giyim sadece yüksek fiyata satın alınmaktaydı. Günümüzde moda trendleri sürekli ve çok hızlı değişmektedir. O sebeple Forever 21, Gap, H&M, TopShop ve Zara, Türkiye’de L.C Waikiki, gibi moda şirketler kendi tedarik zincirleri sayesinde o trendlerden kar edebilme durumdadır. Hızlı moda işletme modeli “hızlı tasarım, üretim, dağıtım ve pazarlama içeren bir sistemdir³⁹.

Hızlı moda moralinin ortaya çıkışı giderek yaygınlaşmıştır. Önceden hazır giyim gibi moda sanayinde norm olmuştur. Teknolojik yeniliklerin sayesinde ucuz pamuk bolluğu hızlı moda kıyafetlerinin eşdeğeri olmuştur. Demografik ve sosyo-ekonomik değişimler daha yüksek moda farklılaşmasına ve değişen tüketici davranışlarına yol açmıştır⁴⁰.

Hızlı modayı belli bir şekilde tanımlayan özellik yoktur. Hızlı moda yeni moda trendlere göre uyup öylece daima değişmektedir. Hızlı moda yıl boyunca sürekli yeni döküm yapan ve diğer moda sektörlerinden çok daha düşük fiyatlı bir perakende işletme yöntemidir. Hızlı moda pazarında sadece perakendeciler arasında değil, aynı zamanında

³⁷ Klein, N. (1999). No Logo. Random House of Canada, https://archive.org/stream/fp_Naomi_Klein-No_Logo/Naomi_Klein-No_Logo_djvu.txt, (12.12.2018).

³⁸ Doeringer, P., & Crean, S. (2006). Can fast fashion save the US apparel industry?. *Socio-Economic Review*, 4(3), ss. 353-377.

³⁹ Cohen, A. M. (2011). Fast fashion: Tale of two markets. *The Futurist*, 45(5), s. 12.

⁴⁰ Linden, Annie Radner, "An Analysis of the Fast Fashion Industry" (2016). *Senior Projects Fall 2016*. 30. http://digitalcommons.bard.edu/senproj_f2016/30 s.16, (12.12.2018).

bireysel şirketler rakip olmaktadır. O yüzden hızlı moda sektöründe rekabetin çok yüksek olduğunu söylenebilir. Her perakendecinin şirketlerle ya ürün ile bağlayan kurulmuş bir ağı, gelişmiş tedarik zinciri, vardır. Ürünün bütün tedarik zinciri geçmesi için gereken zamana lead-time denir. Hızlı moda perakendecinin lead-time bazen perakendecinin politikasında belirtmektedir. Örneğin Zara iki hafta içerisinde tasarım, üretim ve teslim yapabilme durumdadır, Forever 21'in tedarik zincirden geçmesi için gereken zaman altı haftadır. H&M ise lead-time sekiz haftadır⁴¹. Hızlı moda sektöründe lead-time'nin çok kısa olması çok önemli bir faktördür ve o zaman ne kadar kısaysa şirkete o kadar rekabet avantajını sağlamaktadır.

⁴¹ Cline 2012,s. 99.

İKİNCİ BÖLÜM

GİRDİ FİYAT DEĞİŞİMİ

2.1 GİRDİLER

Tekstil ve giyim sektöründe iş gücünden hariç üç temel girdi kategori vardır. Onlar enerji kaynakları, su, kumaş mallardır. T&G sektöründe enerji kaynakları olarak elektrik ve petrol kullanılmaktadır. Su T&G imalatının her aşamada farklı kullanımı vardır. Pamuk ve kumaş malları farklı imalat aşamalarında hammadde olarak kullanılmaktadır. Bu dört girdi kategori T&G sektöründe imalat maliyetini oluşturmaktadır ve öyleyse final ürün fiyatı ve işletmeye çok önemli etkilemektedir. Girdilerin önemi Şekil 26’da gösterilmektedir.

Şekil 25: T&G sektöründe girdi önemi

Kaynak: Allwood J.s.17.

2.1.1 Su

Tekstil endüstri imalatındaki bütün aşamada suya bağımlıdır. Giyim üretim için kullanılan boyalar ve kimyasallar su banyosunda kumaşlara uygulanır⁴². Tekstil endüstrisi, operasyonları boyunca, liflerin yıkanmasından ağartma, boyama ve bitmiş ürünlerin yıkanmasından yüksek hacimde su kullanır. Dünya tekstil sanayisinin günde 4 trilyon litre artık su bıraktığı tahmin edilmektedir. Ortalama olarak, 1 kg tekstil üretmek için yaklaşık 200 litre su gerekir Hatta tek bir adet pantolon üretmek için yaklaşık 500 galon su tüketmektedir. Üretilen büyük miktardaki atık su aynı zamanda işleme boyunca kullanılan çok çeşitli kimyasallar içerir. Bunlar, çevreye deşarj edilmeden önce uygun şekilde arıtılmamışsa hasara neden olabilir. Tekstil işlemede yer alan tüm adımlardan ıslak işlem, en yüksek atık su hacmini oluşturur⁴³. Öylece hem imalat hem de ekoloji açısından T&G sektöründe su en önemli girdilerden biri olduğunu söylenebilir. Türkiye’de su fiyatları belediyelerin tarafından belirlenmektedir. İstanbul, Bursa ve Denizli Belediyelerinde en fazla tekstil ve giyim fabrikaları olduğu için bu araştırmada onların fiyat ortalaması sanayi su fiyatı olarak kullanılacaktır.

2.1.2 Emek

T&G sektörü emek yoğun bir sektördür. Ondan dolayı düşük ücretli iş gücü bir ülkeye büyük rekabet avantajını sağlamaktadır. Dünya Bankası gelir seviyesi sıralamasına göre Türkiye üst orta sınıftadır⁴⁴. Ona göre Türkiye T&G sektörü Asya’daki rakiplere göre işgücü ücretinin sağladığı avantaj düşüktür. T&G sektöründe faaliyetlerin basit ve onların katma değeri düşük olduğu için asgari ücretli işgücü ücreti gösterge olarak kullanılacaktır. T&G sektörü en küreselleşmiş sektörlerden biri olduğu ve Türk lirasının dalgalanmaların çok yüksek olduğu için asgari ücreti zaman serisi ABD dolar bazında izlenecektir. Grafiğe bakıldığında son 30 yıl dönemde asgari ücreti artan bir trende sahiptir. 1986-2017

⁴²<https://economicsofwater.weebly.com/water-usage-and-the-textile-industry.html>, (12.12.2018).

⁴³Parvathi C, Maruthavanan T, Prakash C, 2009, Environmental impacts of textile industries, Sona College of Technology, Salem s.3.

⁴⁴ <https://data.worldbank.org/country/turkey>, (12.12.2018).

dönemde dolar bazında asgari ücreti 110,01 \$'dan 486,86 \$'a ulaşmıştır. İzlenen asgari ücreti dönemde ortalama büyüme oranı %7,02'dir. Türkiye'nin T&G sektörünün büyüme sebebi işgücü ücretinden değil coğrafi konumu ve yüksek kalite üretim gibi diğer faktörlerden kaynaklanmaktadır.

2.1.3 Petrol

T&G sektöründe petrol çok önemli girdilerden biridir. Moda katma değer zincirindeki çoğu aşmalarda petrolün birkaç önemli kullanımı vardır. İmalatta enerji kaynağı ve bazı sentetik kumaşı üretim hammadde olarak ve taşımacılık aşamada en önemli enerji kaynak olarak kullanılmaktadır. Öyleyse petrolün T&G ürünlerinin fiyatına çok yüksek etki vardır. Onun fiyatı arz ve talebe göre oluşması gerekmesine rağmen petrol olan ülkeler (imalatçı) çok az olduğu için kartel olarak davranıp, petrol arzı istediği seviyede tutup ve ona göre petrol fiyatını oluşturmaktadır. Petrol piyasası ve fiyatları Türkiye ve T&G şirketlerinin kontrol dışında olduğu için petrol fiyatını dışsal ve kontrol dışı faktör olarak kabul edilmektedir.

2.1.4 Elektrik

Elektrik piyasaları modernleşme ve serbestleşme sürecine girdiğinden beri EPDK (Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu) adım adım çeşitli yenilikleri piyasaya bütünleşmiş ederek, enerji piyasasının, diğer serbest piyasalarda olduğu gibi, rekabetin ülkeye ve tüketicilere bir artı değer olarak yansıdığı bir piyasaya dönüşmesine çalışıyor. Bu süreçte serbestleşme yazımızda bahsetmiş olduğumuz piyasa serbestleşmesi ve birden çok oyuncunun bu pazara dahil olarak, tüketicilere rekabetçi fiyatlar sunmasının yanında, arka planda, bu oyuncular, devlet, üreticiler, satıcılar ve dağıtıcıların dahil olduğu karmaşık bir piyasa ve alış-veriş organizasyonu işliyor. Ev ve işyerlerinde kullanılan elektriğin fiyatını ise bu arka plan işlem ve operasyonları belirlemektedir⁴⁵. Elektrik petrolle beraber tekstil

⁴⁵ <https://gazelektrik.com/faydali-bilgiler/elektrik-fiyatlari-nasil-belirlenir> (12.12.2018).

ve giyim sektörünün enerji kaynağıdır. İmalat sürecinde üretim makineler elektrik ile çalışmaktadır, öylece de T&G sektöründe önemli girdidir.

2.1.5 Pamuk

Tekstil endüstride çok altı sektör vardır ve her sektör için farklı girdiler kullanılmaktadır. Lif iplik kumaş hazır kumaş. Pamuk tarım sektörünün çıktısıdır ve en tercih edilen giyim malıdır. Pamuktan sonra lif, iplik, kumaş ve hazır kumaş katma değer zincirinde gelmektedir. Yani pamuk T&G ilk hammadde girdi olduğu için her sonraki aşamanın çıktısının fiyatına etkilemektedir. Öylece bu araştırmada pamuk tekstil endüstrinin hammadde girdi olarak kullanılacaktır. Pamuk fiyatı etkileyen birkaç faktör vardır: arz veya imalat azalması, daha yüksek ekonomik büyüme, ithalat pamuk fiyatları, petrol fiyatı ve mevsimsel faktörler vb.

2.1.6 Kumaş

Hazır kumaş tekstil sektörünün çıktı ve hazır giyim sektörün girdisidir. Kumaşların giyim, ev mobilyaları, aksesuar, endüstriyel ve medikal tekstil gibi birçok uygulaması vardır. Giysi imalatçıları için kumaşların maliyetlendirilmesi, giysi üretiminin en önemli yönlerinden biridir. Giysinin yaklaşık %65-70'i kumaş maliyeti olup, imalatçıları ve tedarikçilerinin kumaş doğru maliyetini elde etmek çok önemlidir. Maliyetler, tüm üretim süreci ve ilgili makineler dikkate alınarak hesaplanmaktadır⁴⁶.

Dikkate alınması gereken maliyetler:

- i. Doğrudan maliyet: Hammadde maliyeti %66, Büyüklük ve kimyasalların maliyeti %4, makine, bakım, enerji, nemlendirme ve diğer hizmetlerin işletilmesinden oluşan üretim maliyeti %8, işçi ücretleri ve maaşları, bozulma, israf, derecelendirme ve satış komisyonları nedeniyle oluşan zarar %8'dir.

⁴⁶Bala S., Tripti Gupta, 2009, Factors influencing costing of woven fabrics, Pearl Academy of Fashion, New Delhi <http://www.indiantextilejournal.com/articles/FAdetails.asp?id=1854>, (12.12.2018).

- ii. Dolaylı maliyet: Yatırım, kredi, işletme sermayesi, amortisman vb. faizler%'nin üzerinde, genel giderler ve seyahat masrafları, telefon, kuryeler, yasal konular, %7'sinden oluşan vergiler gibi idari giderler.
- iii. Kazanç: Sipariş büyüklüğüne bağlı olarak %10 - 20. Bazı şirketlerde, kumaş maliyetinin %70'i doğrudan maliyetten oluşacaktır, ancak kurumsal satışta kumaşın sadece %40'ı doğrudan maliyet, %60'ı ise genel giderlerdir.

2.2 ATIKLAR VE EKOLOJİ

Tekstil işleme endüstrisi, yalnızca çeşitli ünite operasyonları için gereken büyük miktarda su ile değil, aynı zamanda çeşitli işlemler için kullanılan çeşitli kimyasallarla da karakterize edilir. Her aşamada su, kimyasal ve enerji girdisi gerektiren ve atık üreten uzun bir ıslak işlem aşamaları dizisi vardır. Moda giysisinin omurgası olan bu endüstrinin diğer özelliği, atık üretim hacminde ve yükünde önemli dalgalanmalara yol açacak şekilde kumaşın cinsi, deseni ve renk kombinasyonuna olan talepteki büyük farklılıklar vardır. Tekstil işlemesi, bazıları tehlikeli olabilecek, sıvı, gaz ve katı atıklar da dahil olmak üzere birçok atık akışı üretir. Üretilen atığın niteliği, tekstil tesisinin türüne, işletilmekte olan süreçlere ve teknolojilere, kullanılan lif ve kimyasal türlerine bağlıdır.⁴⁷

Hava kirliliği: Tekstil fabrikalarında gerçekleştirilen çoğu süreç atmosferik emisyonlar üretir. Gaz sanayi emisyonları, tekstil endüstrisi için ikinci en büyük kirlilik sorunu (atık su kalitesinden sonra) olarak belirlenmiştir. Tekstil işletmelerinden kaynaklanan hava kirleticisi miktarları ve türleri ile ilgili spekülasyon yaygın olmuştur, ancak genel olarak tekstil üretim operasyonları için hava emisyonu verileri kolayca elde edilememektedir. Hava kirliliği, bir denetimde örnekleme, test etme ve inceleştirme için en zorlu kirlilik türüdür⁴⁸.

⁴⁷C Parvathi, T Maruthavanan, C Prakash, 2009, Environmental impacts of textile industries, Sona College of Technology, Salem <http://www.indiantextilejournal.com/articles/FAdetails.asp?id=2420>, (12.12.2018).

⁴⁸ Meenaxi Tiwari, Sudha Babel, 2013, Air pollution in textile industry, Sian Journal of Environmental Science, Hind Institute of Science and Technology, ss.64-66. http://www.researchjournal.co.in/upload/assignments/8_64-66.pdf, (12.12.2018).

Atık suyu: “Tekstil endüstrisi atık suyunun su toksisitesi, üretim tesisleri arasında önemli ölçüde değişmektedir. Suda toksisite kaynakları arasında tuz, yüzey aktif maddeler, iyonik metaller ve bunların metal kompleksleri, toksik organik kimyasallar, biyositler ve toksik anyonlar sayılabilir. Çoğu tekstil boyasının su toksisitesi düşüktür. Diğer taraftan, deterjan, emülsiyonlaştırıcı ve dağıtıcı gibi yüzey aktif maddeler ve ilgili bileşikler hemen hemen her tekstil işleminde kullanılır ve atık su toksisitesi, BOD ve köpürme için önemli bir katkı maddesi olabilir”⁴⁹.

Katı atık: Tekstil endüstrisinden üretilen birincil kalıntı atıklar tehlikeli değildir. Bunlar arasında kumaş ve iplik artıkları, teknik özelliklerde olmayan iplik ve kumaş ve ambalaj atıkları bulunur. Ayrıca, kimyasal depolama tamburları, kumaşı depolamak için kullanılan karton makaralar ve boyama ve örme için iplikleri tutmak için kullanılan koniler gibi iplik ve tekstillerin depolanması ve üretilmesi ile ilişkili atıklar da bulunmaktadır. Kesme odası atığı, yüksek miktarda kumaş artıkları üretir, bu da kesim ve dikişte kumaş kullanım verimliliğinin artmasıyla azaltılabilir⁵⁰.

Temiz üretim, endüstriyel üretim ve kötü malzeme verimliliği ile ilgili çevresel sorunların üstesinden gelmek için çekici bir yaklaşımdır. Temiz üretim yaklaşımı tekstil sektörünün bazı alanlarında başarılı bir şekilde uygulandığından, nispeten düşük maliyetli ve doğrudan müdahaleler ile önemli finansal tasarruf ve çevresel iyileştirmelerin yapılabileceğini göstermektedir. Bu, ürünlerin kalitesini iyileştirir ve üretim maliyetini en aza indirir ve şubenin küresel pazarda rekabet etmesini sağlar. Temiz Üretim ayrıca, çevreyi korumak için attığı adımları vurgulayarak şirketin kamu imajını da geliştirir.

⁴⁹ Tüfekçi N., Sivri N., Toroz İ. (2007). Pollutants of Textile Industry Wastewater and Assessment of its Discharge Limits by Water Quality Standards, Turkish Journal of Fisheries and Aquatic Sciences 7: 97-103, İstanbul ss. 97-103.

⁵⁰Pinheiro E. ve de Francisco A. C., Management and Characterization of Textile Solid Waste in a Local Productive Arrangement, FIBRES & TEXTILES in Eastern Europe 2016, 24(4) s.118.

2.2.1 Moda Katma Değer Zinciri

T&G sektöründe her ürünün bir katma değer zincirinden geçmesi gerekir. Ürünün son tüketiciye istediği şekilde ulaşabilmesi için ürün bir fikirden ürüne çevrilmesi, hedef piyasaya ulaştırılması, tüketicilerin mevcut olması büyük önem taşır. Zincirin tasarım ve gelişim, hammadde, işleme, imalat, taşımacılık, perakende, tüketici kullanım ve kullanım sonu aşamaları vardır. Ekoloji açısından her aşamada, çok farklılıklar olduğu dolayı, farklı çevresel etkisi ve performansı göstermektedir. Çevresel faktörler ise su (Su tüketim ve atık suyun çıktı ve süreç), enerji (Yenilenebilen enerji kaynakları kullanma ve CO2 sürüm yönetim), kimya (Kullanılan kimyaların zehirliliği ve miktarı ve kullandıktan sonra onların yönetim) ve atıklar (Atıkların miktarı ve türleri, atık yönetim) bakılmaktadır ve onların fiyatları ve masrafları sürekli değiştiği için şirketlere etkilemektedir. Sosyal faktörler ise işçilerin emek şartları (Ücret, çalışma saatleri, işçilere doğru davranışları, işgücünün işletmeye katılımı, emek hakları, cinsiyet eşitliliği, çocuk işgücü), sağlık ve güvenlik (Ücret, çalışma saatleri, işçilere doğru davranışları, işgücünün işletmeye katılımı, emek hakları, cinsiyet eşitliliği, çocuk işgücü) ve şirketin toplumsal sorumluluk (Toplulukla etkileşimler ve hizmetler, fabrika çalışanlarının çocuklarına eğitim olanakları sağlamak gibi, dış paydaşlar ve tüketicilerle ilişki kurmak) bakılmaktadır. Bu bölümün devamında moda katma değer zincirindeki her aşamada ekolojik performansı analiz edip ve T&G sektörün o alanında ne yapabildiklerini gösterilecektir.

Tablo 11: T&G Sektörünün Fark Edebilecek Alanları

Çevresel	
Su	Su tüketim ve atık suyun çıktı ve proses
Enerji	Yenilenebilir enerji kaynakları kullanma ve CO2 emisyon yönetim
Kimya	Kullanılan kimyaların zehirliliği ve miktarı ve kullandıktan sonra onların yönetim
Atıklar	Atıkların miktarı ve türleri, atık yönetim
Sosyal	
Emek şartları	Ücret, çalışma saatleri, işçilere doğru davranışları, işgücünün işletmeye katılımı, emek hakları, cinsiyet eşitliliği, çocuk işgücü
Sağlık ve güvenlik	Ücret, çalışma saatleri, işçilere doğru davranışları, işgücünün işletmeye katılımı, emek hakları, cinsiyet eşitliliği, çocuk işgücü
Toplumsal sorumluluk	Toplulukla etkileşimler ve hizmetler, fabrika çalışanlarının çocuklarına eğitim olanakları sağlamak gibi Dış paydaşlar ve tüketicilerle ilişki kurmak
Etik	
Etik olmayan uygulamaları	Rüşvet, hayvan refahı, kötü standartları oluşturan prosedürler

Kaynak: John Kerr, John Landry, 2017, Pulse of the Fashion Industry, Global fashion agenda ve Boston Consulting Group s.37.

2.2.1.1 Tasarım ve Gelişim

T&G sektörü tüketici ihtiyaçlarından başlayan bir sektördür ve onun başlangıç tasarım ve gelişim aşamasıdır. O aşamada tasarımcıların fikirlerinden başlamaktadır, tüketicilerin ihtiyaçlarını dikkate alarak ürünleri tasarlamaktadır. Tasarım ve gelişim aşamasında diğer aşamalarda ne yapılacak ve çevreyi nasıl etkileyeceği tanımlamaktadır. Buna göre bu aşama bütün moda katma değeri zincirinde en önemli olduğunu söylenebilir. İşlemler çoğunlukla ofiste yapılır ama şirketin çevresel performansına çok etkilemektedir. Örneğin çevresel açıdan tasarım ve gelişim sürecinde tasarımcılar giyim ne hammadde ve kumaş kullanılacak, işleme yöntemi ve atıklar nasıl proses edileceğine karar vermektedir. Girdiler açısından hammadde seçim aşamasında su tüketimini etkilemektedir. Kumaş seçimi ne kadar enerji ya da petrol kullanılacağını belirlemektedir.

Geri dönüşümlü kumaş ve karışım seçenekleri, uzun ömür için tasarım, kesim ve tutkallama imkânlarına göre atık azalmasına yol açabilir ve yeni ürün ekoloji trendlere uyumu sağlayabilir. Bu aşamada verilen kararlara göre ekoloji yönetim tanımlanmaktadır ve ürünün final çevresel performansına etkilemektedir. Tasarım aşamasında çok işçiye ihtiyacı olmadığı için sosyal şartları geliştirebilecek etkiler düşük kalmaktadır. Bu aşamada imalat sürecinde ilk ve stratejik olduğu için su tüketim, kimya kullanımı, atık yönetimi ve etik olmayan uygulamaları anlamlı bir seviyede etkilenebilir.

Tablo 12: Tasarım Aşamasında Yüksek Etkilenen Su, Kimyasal ve Atık Etkisi

Etki alanı	Etkinin gücü	En önemli faktörler
Su	Çok yüksek	Hammadde seçimi
Enerji	Orta	Kumaş seçimi ör: petrol akilin girdi olarak kullanması
Kimya	Yüksek	Kumaş muamelelerinin seçimi, ör: kumaşların yumuşatılması, Renk seçimi (boyama)
Atıklar	Yüksek	Geri dönüşümlü kumaş ve karışım seçenekleri Uzun ömür için tasarım Kesim ve tutkallama imkânı
Emek şartları	Düşük	Tasarım, gerekli yetenekler nedeniyle tedarikçinin seçimini ima eder
Sağlık ve güvenlik	Düşük	Tasarım, gerekli yetenekler nedeniyle tedarikçinin seçimini ima eder
Toplumsal sorumluluk	Çok düşük	
Etik olmayan uygulamaları	Yüksek	Malzemelerin seçimi (hayvan refahı) Pazarlama ve trendlere etkisi Kesim ve boyutlandırma ayarı rol modelleri seçimi

Kaynak: Kerr s. 39.

2.2.1.2 Hammadde

Hammadde aşamasında tasarım aşamasında verilen kararlar uygulanmaktadır. Tasarımcıların plan edilen ürünler için ne hammadde kullanılacağına karar vermektedir. Ona göre hammadde üretmek için farklı girdi karışım kullanılmaktadır. Su kaynaklar hammaddeyi yetiştirmek için kullanılır ve onun kullanım miktarı sulama yöntemlerine ve

seçilen hammadde türüne göre değişmektedir. Ayrıca kullanılan sudan %77 atık suyu olmaktadır⁵¹ o yüzden su yönetimi ekoloji açısından çok önemli olduğunu söylenebilir. Enerji kaynaklar ise imalat sürecinde makinalar için elektrik ve petrol enerji kullanılmaktadır. Polyester gibi materyaller üretmek için de petrol kullanılır ve geri dönüştürülmüş plastikler ve lifleri kullanılabilme imkânı vardır. Yani hammadde seçimi şirketin ya da sektörün çevresel performansı için çok önemli bir karardır. Kimya açısından hammadde yetiştirme sürecinde gübre ve pestisit kullanımdan bahsedilmektedir. Daha yüksek hammadde miktarları üretmek için gübre ve pestisitler kullanılmaktadır. Hammadde seçiminde kimya kullanımı çok etkilidir, örneğin sürdürülebilir kaynaklı pamuk kullanımı ikisi su ve kimyasal maddeleri kullanımı etkileyebilir. Bu aşamada üretim çok dakik olduğu için atık konusunda çok yapacak bir şey kalmamaktadır. Tekstil endüstri giyim endüstriden daha çok sermaye yoğun olduğu için emek şartları ve işçilerin sağlık ve güvenliği konusunda çok etki yoktur. Bu aşama tarım sektörüne yakın olduğu için ve genelde açık alanlarda yapıldığı için sağlık ve güvenlik tehditleri olmadığını söylenebilir. Ayrıca bu aşamanın değer katma zincirinde düşük katkısı olduğu için toplumsal sorumluluk konusunda çok fark edilmez. Hammadde masrafları ve fiyatları düşük kalsın diye çok etik olmayan uygulamalar vardır. Onu azaltma yolları vardır ama ekonomik olmadığı için onların uygulanma şansı çok düşüktür.

Tablo 13: Hammadde Aşamasında Yüksek Etkilenen Su, Kimyasal ve Atık Etkisi

Etki alanı	Etkinin gücü	En önemli faktörler
Su	Yüksek	Sulama yöntemleri, ör. Geleneksel pamuk karşı daha sürdürülebilir kaynaklı pamuk arasındaki seçim
Enerji	Yüksek	Geri dönüştürülmüş plastikler / lifler kullanmak, ör. Bakire polyesteri değiştirmek
Kimya	Yüksek	Gübre ve pestisit kullanım miktarı ve sıklığı
Atıklar	Çok düşük	
Emek şartları	Orta	Düşük ücret seviyesi Çocuk işçiliğinin yaygınlığı
Sağlık ve güvenlik	Düşük	Güvenlik standartlarını korumak
Toplumsal sorumluluk	Çok düşük	
Etik olmayan uygulamaları	Yüksek	Hayvan refahını garanti etmek Kapsamlı arazi kullanımı, gıda üretimi için kullanımın değerlendirilmesi

Kaynak: Kerr s. 41.

⁵¹ Allwood J. s.16

2.2.1.3 İşleme

İşleme aşaması en çok ekolojik olmayan moda katma değer zincirindeki aşamadır. Bu aşamada su boyamada, temizlikte ve liflerin durulanmasında kullanılmaktadır ve işlemede kullanılan suyun çoğu atık olmaktadır (bütün moda katma değer zincirinin %77'i). Enerji tüketim ise yenilenebilir enerji kullanımının payı ve ekipmanın enerji verimliliğinin arttırması yapılabilir. İşleme ve imalat faaliyetleri genelde düşük ücretli ülkelerde yapılmaktadır ve onların çevresel standartları genelde gelişmemiştir.

İşleme aşamasında en çok kimyasal maddeler kullanılır.(özellikle boyama ve elyaf tedavileri faaliyetlerinde) Atıklar konusunda genelde sonraki aşamalarda kullanılmayacak elyaf ve kumaş atıkları söz konusudur, onların geri dönüşüm ve işlemi en ekolojik çözümü olabilir. Sosyal alanda çok olumsuz uygulamalar vardır. Emek şartları ise düşük ücret düzeyi, en düşük düzeyde uyum, ücret yasaları ve cinsiyet eşitsizliği söz konusudur.

Faaliyetler düşük ücretli ve çevresel standartları olmayan ülkelere yapıldığı için işçilerin geliri çok düşük kalmaktadır, çalışma saatleri çok uzun ve diğer türlü istismar yapılmaktadır. Sağlık ve güvenlik konusunda işçi sağlığı, çocuk işçiliği ve bina güvenliği sorunları ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu işlemler genelde kapalı yerlerde yapıldığı ve çok kimyasal maddeler kullanıldığı için işçilerin kimyasal marufiyeti çok yüksektir ve onun sonucu çok sık ve tehlikeli sağlık sorunları ile karşılaşmaktadır. Bu aşamada toplumsal sorumluluk çok düşük hem de toplumsal sorumluluğu geliştirme imkânı düşük olmaktadır. Etik ve moral olmaya uygulamalar ise genelde bozulma, rüşvet yaygınlığı söz konusudur. Emek standartları, yasal değişimler olmasın amacıyla hükümetlere rüşvet yapılmaktadır. Sonucu o bölgelerin yaşam standartlarının çok yavaş ya da hiç gelişmemesidir.

Tablo 14: İşleme Aşamasında Yüksek Etkilenen Su, Kimyasal ve Atık Etkisi

Etki alanı	Etkinin gücü	En önemli faktörler
Su	Yüksek	Boyamada su kullanımı Temizlikte su kullanımı, liflerin durulanması
Enerji	Çok yüksek	Yenilenebilir enerji kullanımının payı Ekipmanın enerji verimliliği
Kimya	Çok yüksek	Boyamada atık su arıtımının olmaması Elyaf tedavileri için kimyasallar
Atıklar	Orta	Elyaf / kumaş atıkları (örneğin rulo uçları, kesiksiz kesitler, örnekler)
Emek şartları	Çok yüksek	Düşük ücret düzeyi, en düşük düzeyde uyum, ücret yasaları, cinsiyet eşitsizliği
Sağlık ve güvenlik	Çok yüksek	İşçi sağlığı, bağlı ve çocuk işçiliği, Bina güvenliği İşçilerin kimyasal marufiyeti
Toplumsal sorumluluk	Düşük	
Etik olmayan uygulamaları	Düşük	Bozulma (rüşvet) yaygınlığı

Kaynak: Kerr s. 45.

2.2.1.4 İmalat

İmalat aşamasında işlenmiş kumaşın giysiye çevrilmesidir. Bu aşamada işçi çok yoğunudur; temel faaliyetleri kesme ve dikme atığı ve onun çıktısı son ürünüdür. Su kullanım çok yüksek olmadığı için sektörün su kaynaklarını kullanımına etkisi düşük kalmaktadır. Enerji konusunda işleme aşamasında gibi yenilenebilir enerji kaynakları ve ekipmanın enerji verimliliğe bağlıdır ama maalesef olası değişim ekoloji standartları geliştirme amaçlı değil maliyetleri düşürme amaçlıdır. Kimyasal ise etkinin gücü düşüktür çünkü bu aşamada kimyasal maddeler az kullanılmaktadır. Atıklar kesme ve dikmeden sonra kalan ya da kullanılmayan kumaş atığıdır. Onların geri dönüşüm yapılabilir ise atık azalma potansiyeli vardır. Bu aşamada emek şartları kötü durumdadır. Düşük ücret düzeyi, en düşük düzeyde uyum, ücret ve fazla mesai yasaları, cinsiyet eşitsizliği ve şirket tarafından sendikaları kurumu engelleme büyük sorunlardır. Bu sorunların çözümü yasal ve ekolojik reformları olabilir ama o durumda yatırımcılar bu şekilde düzenlenmiş ülkelerde düşük katma değer işlemleri yapmamaktadır. Sağlık ve

güvenlik şartları da gelişmemiştir. Dinleme sürelerinin yetersiz olması sakatlanma riski artmaktadır ve işçilerin uzun vadeli sağlığına olumsuz etkisi gösterebilir. Bina güvenliği sadece zorunlu güvenlik kurallarına uyar ve bazı fabrikalarda işçilerin yorgunluk ve depresyondan dolayı intihar eğilimi artmaktadır. Buna rağmen büyük T&G sanayi bölgelerinde hiç reformlar yapılmamıştır. Toplumsal sorumluluk konusunda yerel altyapı ve hizmetlerin işçilere kurulması söz konusudur ve T&G bu konuda yapabilecek etkinin günü orta seviyededir. Etik ve moral olmaya uygulamalar ise genelde bozulma (rüşvet) yaygınlığı söz konusudur. Emek standartları işleme aşamasında gibi, yasal değişimler engelleme amacıyla hükümetlere rüşvet yapılmaktadır.

Tablo 15: İmalat Aşamasında Yüksek Etkilenen Su, Kimyasal ve Atık Etkisi

Etki alanı	Etkinin gücü	En önemli faktörler
Su	Düşük	Giysilikte su kullanımı
Enerji	Orta	Yenilenebilir enerji kullanımının payı Ekipmanın enerji verimliliği
Kimya	Düşük	Baskılarda kullanılan malzemelerin toksisitesi
Atıklar	Orta	Kesme ve dikme atık, örnekler
Emek şartları	Çok düşük	Düşük ücret düzeyi, en düşük düzeyde uyum, ücret ve fazla mesai yasaları, cinsiyet eşitsizliği, İşçi eş-belirleme (sendikalar)
Sağlık ve güvenlik	Çok düşük	Bina güvenliği konuları Dinlenme sürelerinin yetersiz uzunluğu
Toplumsal sorumluluk	Orta	Yerel altyapı ve hizmetlerin işçilere kurulması
Etik olmayan uygulamaları	Orta	Bozulma (rüşvet) yaygınlığı

Kaynak: Kerr s. 49.

2.2.1.5 Taşımacılık

Taşımacılık ise imalat aşamasında üretilen final ürünlerin perakendeye taşınmasıdır. Bu aşama çevre çok etkilenmemektedir. Su kullanım çok düşük ve o konusunda hiç çevresel katkısı yoktur. Taşımacılıkta en çok kullanılan taşıma türler deniz yolu (gemi), hava yolu (uçak) ve karayolu (kamyon). Temel enerji kaynağı olarak petrol kullanılmaktadır. Enerji tüketim tamamen taşınan miktara ve mesafeye bağlıdır. Ulaştırma aşamasında masraflara ve teslim gereken zamana göre ne ulaşım türü kullanılacağına karar verilmektedir. Bu aşamada kimyasal maddeler kullanılmadığı için onun ekoloji konusunda çevreye olası etkisi düşüktür. Taşımacılık aşamasında oluşan atıklar çoğullukla ambalaj ve palet gibi ulaştırmayı kolaylaştıran madde ile üretilen atıklardır. Bu türlü atıklar genelde plastik, karton, kâğıt ve ahşap atık olmaktadır. O maddeler yine de kullanılır ya da geri dönüştürülebilir atıktır. O şekilde çevreye olası zararı minimize edilebilir. Sosyal faktörler ise taşımacıların aşırı çalışma saatleri söz konusudur yani uzun mesafe teslimlerinde teslim zamanı azaltma amacıyla çalışanların dinlenme süresinin yetersiz olmaktadır. Emek şartları ve sağlık ve güvenlik koşullar taşımacılıkta çok önemli olduğu söylenebilir. Taşımacılık alanında yorgunluğa bağlı kazaları minimize etme amacıyla uluslararası standartlar kurulmuştur ama yine de o sözleşme koşullarına uyulmaması söz konusu olmaktadır⁵². Ayrıca taşıma araçlarının teknik, güvenlik ve ekolojik standartları vardır ve onlar ülkeden ülkeye göre değişmektedir. Bu aşamanın ekolojik performansı T&G sektörüne değil taşımacılık sektörüne bağlıdır.

⁵²Keane s.24.

Tablo 16: Taşımacılık Aşamasında Yüksek Etkilenen Su, Kimyasal ve Atık Etkisi

Etki alanı	Etkinin gücü	En önemli faktörler
Su	Düşük	
Enerji	Orta	Ulaştırma modlarında aşırı enerji kullanımı (uçaklar)
Kimya	Düşük	
Atıklar	Orta	Ambalaj ile üretilen atık, palet kullanımı
Emek şartları	Çok düşük	Sözleşme koşullarına uyulmaması (taşeronluk) Aşırı çalışma saatleri
Sağlık ve güvenlik	Çok düşük	Dinlenme sürelerinin yetersiz uzunluğu
Toplumsal sorumluluk	Orta	
Etik olmayan uygulamaları	Orta	

Kaynak: Kerr s. 51.

2.2.1.6 Perakende

Perakende moda katma değerinde ürünün paraya çevrilmesi aşamasıdır. İşletme açısından en önemli aşama olduğu ama ekoloji açısından çok önemli olmadığı söylenebilir. Önemli olmadığını derken bu aşamada ürünler mağaza ya da satış noktalarının raflarındadır ve çevreye verilen zarar çok az ya da yoktur. Bu aşamada su tüketimin çevresel performansına etkisi çok düşüktür. Enerji tüketim mağazalarda enerji verimliliğini (aydınlatma ve reklamlar) geliştirerek çevresel performansına katkısı olabilir. Perakendede kimyasal malzemeler kullanılmadığı için çevresel performansını artıramamaktadır. Bu aşamada oluşan atık ambalaj, etiket, askı ve poşet şekilde olmaktadır. Bu türlü atıklar plastik, kâğıt, karton ve ahşap olduğu için büyük bir ölçütte geri dönüştürülebilir atıklardır ve onların gerçekte tamamen geri dönüşüm sürecine giderse eğer çevresel performansına büyük katkı gösterebilir. Bu aşamada çok becerikli ve eğitilmiş işçilere gerek olmadığı için düşük ücret, aşırı çalışma saatleri, sınırlı sosyal güvenlik, geçici istihdam gibi sorunlar çıkabilir. Emek şartlarına bakıldığında şartlar ve çalışan güvenliği ülkeden ülkeye değişmektedir. Ülkenin yaşam standardı emek standartlarına en önemli etkileyen faktörlerden biridir. Sağlık ve güvenlik konusunda bu

aşamadaki işler tehlikeli olmadığı için bu alanında sosyal katkı göstermemektedir. Perakende aşamasında toplumsal sorumluluk sürdürülebilirlik bilinci ve etkileri konusunda tüketicilerle etkileşim şeklinde gösterilmektedir. Model ve görüntü seçimi ve tüketim kalıplarına etkisi bu aşamadaki görülebilen etik olmayan uygulamalar örneğidir. Model ve görüntü seçimi tüketicilere psikolojik etkisi vardır. O şekilde şirketler güzellik ideaları oluşturur ve öylece topluma (tüketicilere) psikolojik baskı yapmaktadır. Ayrıca saldırgan pazarlama yöntemleri kullanılarak tüketim kalıplarını etkilemektedir. Böylece tüketici “in” olmaya (moda trendleri takip ederek) çalışırken şirketler daha çok karlı olmaktadır. Böyle pazarlama yöntemleri moda sektöründe çok etkilidir.

Tablo 17: Perakende Aşamasında Yüksek Etkilenen Su, Kimyasal ve Atık Etkisi

Etki alanı	Etkinin gücü	En önemli faktörler
Su	Çok düşük	
Enerji	Orta	Mağazalarda enerji verimliliği (ör. Aydınlatma)
Kimya	Çok düşük	
Atıklar	Orta	Ambalaj, etiket, askı, poşet ile üretilen atık
Emek şartları	Orta	Düşük ücret, aşırı çalışma saatleri Sınırlı sosyal güvenlik, geçici istihdam
Sağlık ve güvenlik	Çok düşük	
Toplumsal sorumluluk	Orta	Sürdürülebilirlik bilinci ve etkileri konusunda tüketicilerle etkileşim
Etik olmayan uygulamaları	Orta	Model ve görüntü seçimi Tüketim kalıplarına etkisi

Kaynak: Kerr s. 53.

2.2.1.7 Tüketici Kullanım

Tüketici kullanım, tüketici ürünü satın aldıktan sonra başlayan bir aşamadır. Tüketici kullanım aşamasında bütün moda katma değer zincirinde en fazla enerji kullanılmaktadır ve o yüzden ekoloji açısından çok önemli olduğu söylenebilir. Yıkama için tüketiciler tarafından su kullanımı yüksektir çünkü bir giysinin yıkanması birkaç sefer olmaktadır. Fakat yıkama temizlik açısından zorunlu olduğu için bu aşamada se kullanım performansını artırma imkânı çok sınırlıdır. Bu aşamada yıkama, kurutma, ütüleme gibi

faaliyetlerinde elektrik enerjisi kullanmaktadır. Enerji kullanımda cihazların verimliliği artarak çevresel performansı artabilir. Kullanılan kimyasal maddeler deterjan, yumuşatıcılar ve yıkama sürecinde diğer kullandığı ürünlerdir. Daha ekolojik kimyasal ürünler kullanılarak çevresel performansı geliştirilebilir. Bu aşamada oluşan atıklar ambalaj, etiketler, askı ve poşet gibi atıklardır.

Ekoloji açısından perakende ve tüketici kullanım arasındaki fark tüketici kullanımda atıklar şirketin olmadığı için geri dönüşüm yapabilme imkânı daha az çünkü bu aşamada tüketicinin bir ekolojik zihniyeti olması gerekir. Tüketici geri dönüşümün anlatılması ve kolaylaştırılması çok önemlidir ve bu aşamada çevresel performansını geliştirmeye yol açabilir.

Toplumsal sorumluluk tüketicinin ekolojik zihniyeti olmasıdır. Tüketicilerin kaynak atıklarından kaçılması amacıyla ürün kullanımı uzatılabilir. Ürün tasarruf etmek için ikinci el ürünleri kullanım da ekolojik performansını artırabilecek bir yöntemdir. Tüketici tarafından yapılan etkin olmayan uygulamalar atıkları teşvik eden eğilmlere katılım olabilir. Örneğin hızlı moda gibi trendlere katılarak düşük kalite olan ürünleri satın alıp kullanıp kısa zamanda imha etmek demektir. O şekilde giysi atıkları sürekli ve çok hızlı artmaktadır. Çözümü daha yüksek kalite olan ürünleri kullanmak olabilir çünkü öyle ürün yaşam döngüsünü uzatmaktadır.

Tablo 18: Tüketici kullanım Aşamasında Yüksek Etkilenen Su, Kimyasal ve Atık Etkisi

Etki alanı	Etkinin gücü	En önemli faktörler
Su	Orta	Yıkama için tüketiciler tarafından su kullanımı
Enerji	Yüksek	Yıkama, kurutma, ütüleme enerji tüketimi
Kimya	Orta	Deterjan, yumuşatıcı...
Atıklar	Orta	Ambalaj, etiket, askı, poşet ile üretilen atık
Emek şartları	Çok düşük	
Sağlık ve güvenlik	Çok düşük	
Toplumsal sorumluluk	Çok düşük	Kaynak atıklarından kaçırmak amacıyla ürün kullanımının uzatılması Ürün tasarruf etmek için ikinci el ürünleri kullanım
Etik olmayan uygulamaları	Düşük	Atıkları teşvik eden eğilimlere katılım

Kaynak: Kerr s. 57.

2.2.1.8 Kullanım Sonu

Kullanım sonu moda katma değeri zincirindeki son aşamadır. Ürünün kullanım süresi bittikten sonra üç seçenek vardır; yeniden kullanım, imha ya da geri dönüşüm. Yeniden kullanım giysinin hala kullanılabilir durumdaysa ikinci el ürünü olarak kullanmaya devam edilebilir demektir. Giysi kullanılabilir durumda değil ise, ürün ya imha edilir ya da geri dönüştürülür. İmha etmek giysi tamamen atık olması demektir. Geri dönüşüm ise giysi tamamen ya da kısmen yeniden üretimde kullanılabilir. Su ve enerji gereksinimi kaynak israfına yol açan erken imhadan kaynaklanmaktadır. Erken imha etkisini daha yüksek kalite olan ürünleri alarak azaltabilir ama hızlı moda kültürünün oluşması insanlara moda trendlere uyma baskı yapmaktadır. Kimyasal ürünler bu aşamada kullanılmamaktadır.

Tablo 19: Kullanım Sonu Aşamasında Yüksek Etkilenen Su, Kimyasal ve Atık Etkisi

Etki alanı	Etkinin gücü	En önemli faktörler
Su	Orta	Gereksiz kaynak israfına yol açan erken imha
Enerji	Orta	Gereksiz kaynak israfına yol açan erken imha
Kimya	Çok düşük	
Atıklar	Çok yüksek	Son kullanım atık üreten ürünler ve bağlantılı olumsuz dışsallıkları atılması (örneğin, depolama gelen sızıntı suyu emisyon)
Emek şartları	Çok düşük	
Sağlık ve güvenlik	Çok düşük	
Toplumsal sorumluluk	Çok düşük	
Etik olmayan uygulamaları	Orta	Gereksiz kaynak israfına yol açan erken imha

Kaynak: Kerr s. 59.

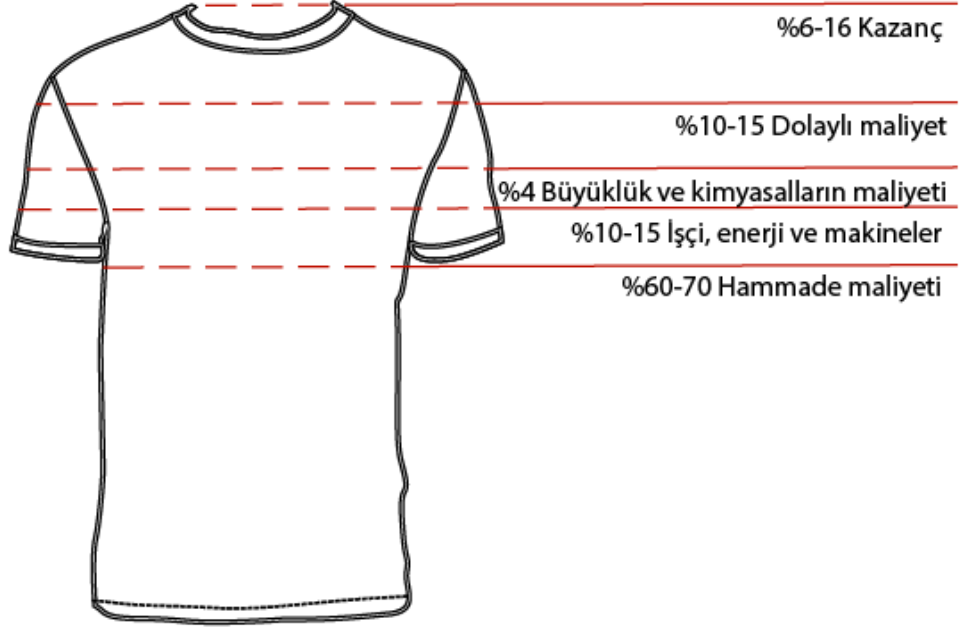
Kullanım sonu aşamada oluşan faaliyet ve masraflar T&G şirketlerinin maliyeti değil. Onlar devlete ya da kamu hizmet şirketlere kaymaktadır. Geri dönüşüm ve atık yönetimi büyüyen bir problemdir ve en uygun çözümü bulmak çok zordur. Geri dönüşüm çok büyük yatırımlar gerektirmektedir. Hükümet Kızılay giysi bağış kutuları gibi sosyal

kuruluşları fakirlere yardım etme ve imha aşaması erteleme amacıyla yapılmaktadır. İngiltere örneğın kullanılan giysi atığı toplayıp ve düşük gelir seviyesi olan ülkelere ikinci el olarak satmaktadır. Afrika en büyük hazır giyim ikinci el piyasalarından biridir ve İngiltere giysi göndererek hem kendine para akışları sağlayıp hem de atıkları ve ona bağılı maliyetleri başkasına aktarmaktadır.

2.3 FİYAT YAPISI

Önceden anlatıldığı gibi toptan satışlarda ortalama bir giyim ürününün fiyat yapısı %74-80 doğrudan maliyet, dolaylı maliyet %10-15 ve kar marjı %6-16 civarlardadır. Kurumsal satışlarda giderlerinin yapısı kumaşın sadece %40 doğrudan maliyet %60'dır. TÜİK'nun sektör bilançolarına bakıldığında Türkiye'nin T&G sektörünün ortalama net karlılık oranları; tekstil sektörünün %1,26, giyim %0,96 seviyede olduğu için sektörün karlılık performansı çok düşük olduğunu söylenebilir. Girdilerin fiyattaki payı çok yüksek olduğu için onların T&G sektörünün karlılık performansına etkisi yüksek olması tahmin edilmektedir. Bu tezin araştırması Türkiye'nin Tekstil ve Hazır Giyim Sektöründe fiyat yapısı regresyon modeli oluşturarak anlatmayı çalışılacaktır. Farklı ülkelerde farklı coğrafik, kurumsal, tüketim tercih ve alışkanlıkları ve birçok farklı faktörlere sahip olduğu için farklı sonuç ve fiyat yapısı çıkacağı beklenmektedir.

Şekil 26: Hazır Giyim Sektöründe Fiyat Yapısı

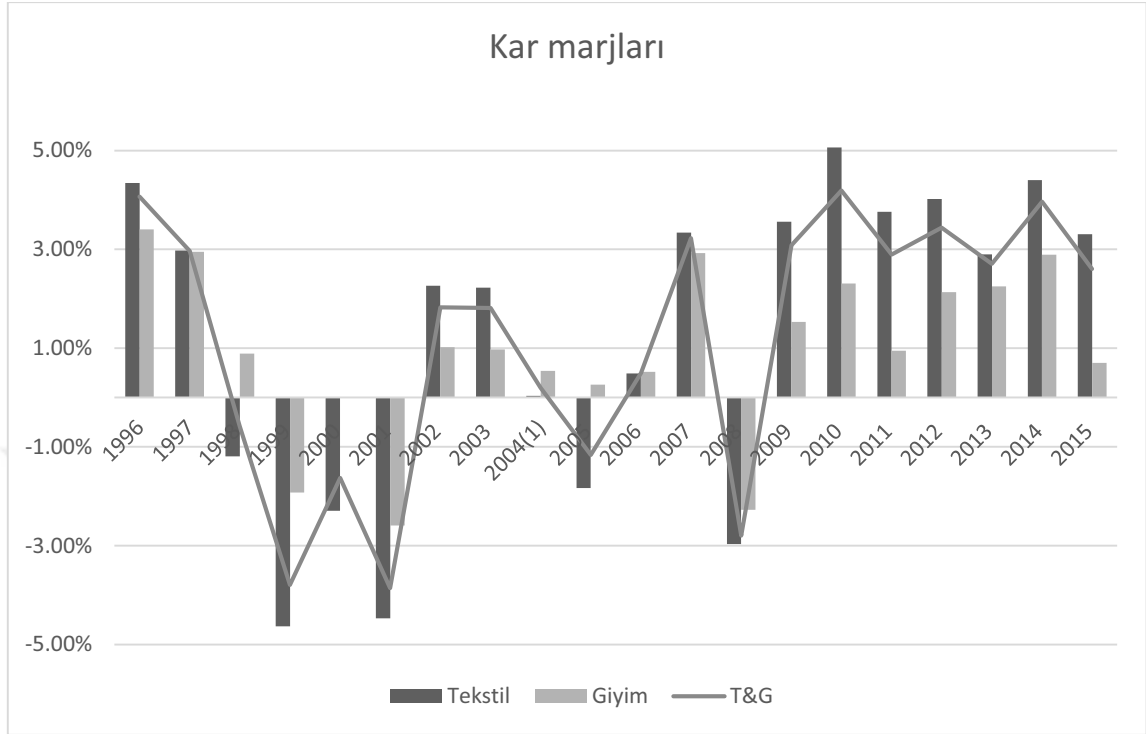
Kaynak: Bala S., Gupta T., 2009, Factors influencing costing of woven fabrics, Pearl Academy of Fashion, New Delhi

<http://www.indiantextilejournal.com/articles/FAdetails.asp?id=1854> (12.12.2018).

2.3.1 Kar Marjları

Karlılık bir sektörün sağlık göstergesidir ve sektörün sürdürebilmesi için en önemli göstergelerden biridir. Tekstil ve giyim sektörü düşük kar marjlarına sahip olduğunu bilinmektedir ve finansal bilançoları analiz edikten sonra çıktığı sonuçlar o hipotezi onaylamıştır.

Şekil 27: Türkiye T&G Sektöründe Kar Marjları

Kaynak:<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Rel+Sektor+Istatistikleri/Sektor+Bilancolari/>, (12.12.2018).

Kar marjları grafiğine bakıldığında tekstil sektörünün giyime göre kar marjları daha yüksek çıkması çok ilginçtir. Zarar olduğu dönemlerde tekstil sektörünün zararı daha yüksek olmaktadır. Giyim daha yüksek katma değerine sahip olduğu için kar marjları daha yüksek olmalıdır. O dengesizlik Türkiye giyim sektöründe markalaşma sorunundan kaynaklanmaktadır, Türkiye’de giyim firmaların yüksek katma değerli faaliyetleri (tasarım gibi) kendi yapmadığı, pazarlama maliyetleri çok yüksek olduğu ve rekabet güçlü olduğu için kar marjlar düşük kalmaktadır. O durumlarda tekstil sektörü giyime göre daha çok sermaye yoğun olduğu için kar marjlar daha yüksek çıkmıştır. Teksti sektöründe izlenen dönemde ortalama net kar marjı %1,26 giyim ise %0,97’dir. Forbes’e göre giyim sektöründe net kar marjı %4-%13 civarlarıdır. Bu nedenle Türkiye giyim sektörünün marjlarının çok düşük olması olumsuz bir göstergedir

2.4 Girdi Fiyatlarında Dalgalanma

Bu araştırmada yedi tane gösterge kullanılarak iki model yapılacaktır. Giyim eşyası, Tekstil ürünler, ham petrol, elektrik enerjisinin üretimi iletimi ve dağıtımı ve sunun Yİ-ÜFE fiyat değişim endeksleri, pamuk fiyatları ve asgari ücretinin dolar değeri değişkenler kullanılacak. Deskriptif istatistiği değişkenlerin dalgalanmaları gösterme amacıyla yapılmıştır.

Tablo 20: Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistiği

Tanımlayıcı İstatistikleri	GİYİM EŞYASI	TEKSTİL ÜRÜNLER	HAM PETROL	ELEKTRİK	SU	PAMUK	ASGARI ÜCRETİ
Mean	98.67	123.827	230.36	122.62	115.96	1.66	11.39
Median	109.567	118.80	173.02	106.57	105.04	1.60	12.20
Maximum	251.547	451.78	2015.24	377.42	324.47	5.06	19.69
Minimum	0.917	1.00	0.360	0.970	0.87	0.82	2.46
Std. Dev.	65.677	94.35	237.23	86.32	91.32	0.55	5.47
Skewness	-0.0917	0.54	2.014	0.0081	0.484	2.67	-0.17
Kurtosis	1.917	2.83	12.82	1.74	2.32	14.85	1.38

Kaynak:<https://www.maliyetbul.com/tuik-fiyat-farkinda-kullanilan-endeksler-yi-ufe.php>, (12.12.2018).

Tablo 20'e bakıldığında girdilerinin çok yüksek dalgalanmaları vardır. Çoğu göstergelerin Yİ-ÜFE endeksi olduğu için dalgalanma standart sapma/ortalama endeks değeri hesaplanıp yüzdesel olarak gösterilecektir.

- Giyim eşyasının fiyat değişimi Yİ-ÜFE endeksi olarak gösterilmiştir. Onun ortalama endeks değeri 109,56 ve Standard sapması 65,68 olduğu için 1994-2018 vadede giyim eşyasının ortalama fiyatından sapması %59,94'tür. Aynı dönemde giyim eşyasının aylık ortalama reel fiyat artışı %1,356'dır.
- Tekstil ürünlerinin ortalama Yİ-ÜFE endeks değeri 118 ve Standard sapması 94,35 olduğu için 1994-2018 dönemde tekstil ürünlerinin ortalama fiyatından sapması %79,96'dır. Aynı dönemde tekstil ürünlerinin aylık ortalama reel fiyat artışı %1,456'dır.

- iii. Ham petrolün ortalama Yİ-ÜFE endeks değeri 173,02 ve Standard sapması 237,23 olduğu için 1994-2018 dönemde ham petrolün ortalama fiyatından sapması %137,11'dir. Aynı dönemde ham petrolün aylık ortalama reel fiyat artışı %3,016'dır.
- iv. Sanayi elektriğinin ortalama Yİ-ÜFE endeks değeri 106,57 ve Standard sapması 86,32 olduğu için 1994-2018 dönemde sanayi elektriğinin ortalama fiyatından sapması %80,99'dur. Aynı dönemde sanayi elektriğinin aylık ortalama reel fiyat artışı %0,9315'tir.
- v. Sanayi suyunun ortalama Yİ-ÜFE endeks değeri 105,04 ve Standard sapması 91,32 olduğu için 1994-2018 dönemde sanayi suyunun ortalama fiyatından sapması %86,93'tür. Aynı dönemde sanayi suyunun aylık ortalama reel fiyat artışı %0,0104'tür.
- vi. Pamuk'un ortalama 1 kg/dolar fiyatı 1,6 ve Standard sapması 0,55 olduğu için 1994-2018 dönemde pamukun ortalama fiyatından sapması %34,375'tir. Aynı dönemde pamukun aylık ortalama fiyat artışı %0,0 çıkmış ama en yüksek fiyat artışı %22,22 ve en yüksek fiyat düşüşü -%23,64'tür. Onu bakıldığında pamuk fiyatlarında dalgalanması yüksek olduğunu söylenebilir.
- vii. Asgari ücretinin ortalaması 12,20 ve Standard sapması 5,47 olduğu için 1994-2018 dönemde sanayi suyunun ortalama fiyatından sapması %44,84'tür. Aynı dönemde asgari ücretinin aylık ortalama -%0,10014 düşüşü vardır. Sebebi Türkiye'de yaşanan döviz krizleridir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

EKONOMETRİK ARAŞTIRMA

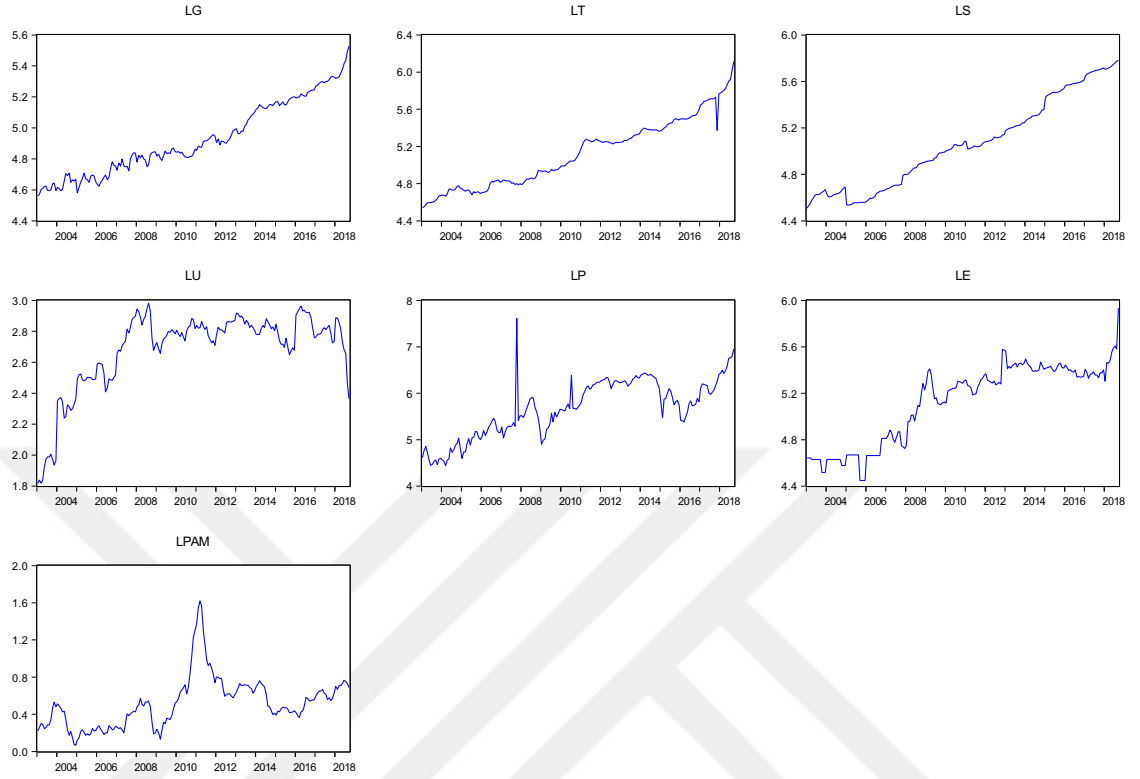
3.1 VERİ VE UYGULAMA

Bu çalışmada Türkiye Tekstil ve Hazır Giyim Sektöründe final ürünler ve temel girdilerin fiyat endeksleri kullanılmaktadır. İki model olarak final ürün ile temel girdi arasındaki ilişkinin varlığı ve uzun dönemli eğilimi ortaya konmuştur. Bu amaçla, Türkiye Tekstil ve Giyim sektörleri için Türkiye İstatistik Kurumu ve investing.com'dan alınan (Ocak 2003-Eylül 2018) dönemine ait aylık verilere dayalı olarak değişkenler arasında güçlü doğrudan ilişkinin olup olmadığının analizi gerçekleştirilmiştir. Analizler eViews ve Gauss aracılığıyla yapılmıştır.

3.2 VERİLERİN ANLATILMASI

Türkiye Tekstil ve giyim final ürün ile temel girdi arasındaki ilişkinin final ürün ile temel girdi arasındaki ilişkinin analizinde kullanılan değişkenlerden; Hazır giyim ve Tekstil final ürünlerinin fiyat endeksi (Yİ-ÜFE), girdi olarak, Elektrik, Su, Ham Petrol fiyat endeksi (Yİ-ÜFE) TÜİK'ten alınmıştır. Bu verilerin temel özelliği, 2003 yılı bazlı olmasıdır. Böylece değişkenler enflasyona göre ayarlanmıştır ve daha iyi bir karşılaştırma yapmak ve değişkenler arasında daha iyi bir bağlantı bulmak mümkündür. LU ve LPAM değişkenleri ise, Investing.com ve kpmgvergi.com'dan indirilen asgari ücret ve pamuk fiyatları, enflasyon etkisi minimize etme amacıyla USD bazında ifade edilmiştir.

Şekil 28: Değişkenlerin Grafikleri

Fiyat değişimlerinin etkisi gösterebilmek için bütün değişkenlerinin logaritmik seriyi hesaplamak gereklidir. Gereken düzenlemelerden sonra girdilerin fiyatındaki değişimin sektörün fiyat performansı üzerindeki etkisini analiz etmek mümkündür. Girdilerin fiyatındaki değişimin sektörün fiyat performansı üzerindeki etkisi analiz edilebilmektedir. Bu araştırmada kullanılan değişkenler sektörlerdeki ana girdilerdir ve bu araştırmanın hedefi girdi fiyatlarındaki artışın final ürünün fiyatına, yani kârlılığa ve kâr marjlarına ne kadar etki ettiğini incelenmektir. Ayrıca Tekstil ve hazır giyim sektörünün emek ve sermaye yoğunluğuna göre iki farklı gruba aittir, tekstil sektörü sermaye yoğunluğuna sahip ve hazır giyim sektörü emek yoğun bir sektör olarak sınıflandırılmaktadır⁵³. Bu araştırmanın sonuçları aynı zamanda bu bireysel faktörlerin etkisinin gücünü gösterecek ve bu hipotezi Türkiye düzeyinde inceleyecektir.

⁵³Keane s.1.

3.3 TEMEL TESTLER

Bu çalışmada yapılması gereken temel istatistikler tanımlayıcı istatistikler ve birim kök testleridir. Tanımlayıcı istatistikler bütün değişkenlerin dağıtımının nasıl olduğunu göstermektedir. Birim kök testler ise değişkenlerin durağanlığı görmek amacıyla yapılmaktadır. Bu testlerin sonuçlara göre analizde hangi yaklaşım kullanılacağı ifade edilmektedir. Temel testler eViews 9 program kullanarak bütün değişkenlerin logaritmik seriler üzerinde yapılmıştır.

3.3.1 Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 21: Değişkenlerin Tanımlayıcı İstatistikler

	LG	LE	LP	LS	LT	LU	LPAM
Mean	4.927150	5.120975	5.669590	5.061782	5.124087	2.680092	0.516905
Median	4.862908	5.279338	5.727434	5.039741	5.104490	2.780910	0.488580
Maximum	5.527602	5.933359	7.608494	5.782193	6.113195	2.980552	1.621366
Minimum	4.561427	4.448048	4.442651	4.508439	4.540418	1.818082	0.067659
Std. Dev.	0.237270	0.341563	0.619205	0.384667	0.364437	0.258853	0.275802
Skewness	0.426124	-0.487403	-0.154098	0.308949	0.370864	-1.702060	1.299393
Kurtosis	2.089915	1.848718	2.416893	1.859437	2.180376	5.443597	5.835837
Jarque-Bera	12.24234	17.92111	3.425617	13.25112	9.622809	138.2787	116.5158
Probability	0.002196	0.000128	0.180359	0.001326	0.008136	0.000000	0.000000
Sum	931.2313	967.8643	1071.552	956.6768	968.4524	506.5375	97.69500
Sum Sq. Dev.	10.58386	21.93310	72.08199	27.81806	24.96906	12.59695	14.30059
Observations	189	189	189	189	189	189	189

Kullanılan değişkenler, Ocak 2003 Eylül 2018 dönemi için aylık düzeydeki değişkenlerdir ve tablo 21’de görebildiğimiz gibi, logaritmik dizi gözlemlerinin sayısı 189’dur. Tüm değişkenler için değişkenlerin dağılımının normalliğini gösteren ortalama, medyan, min ve max değerleri, standart sapması çarpıklık ve basıklık katsayıları hesaplanmıştır. Ayrıca, aşağıda görüldüğü gibi, çarpıklık ve basıklık göstergelerini dikkate alarak serinin normalliğini gösteren Jarque-Bera katsayısı görülmektedir. Jarque-

Bera test sonuçlarına göre LG, LE, LS, LT, LU ve LPAM %1 ve %5 seviyesinde normal dağılmamaktadır. Ancak LP'nin anlamlı bir düzeyde normal dağılımdır.

3.3.2 Birim Kökü (ADF KPSS PP)

ARMA tahmininin ardındaki teori durağan zaman serilerine dayanmaktadır. Serinin ortalama ve otokovaryansları zamana bağlı değilse, bir serinin (zayıf veya kovaryans) durağan olduğu söylenir. Durağan olmayan herhangi bir serinin durağan olmadığı söylenmektedir.

Farkta durağan serinin bütünleştirildiği söylenir ve $I(d)$ 'nin, entegrasyon sırasının olduğu şekilde ifade edilmektedir. Entegrasyon sırası, serilerde yer alan birim köklerin sayısı veya serilerin durağan hale getirilmesi için gereken fark alma işlemlerinin sayısıdır. Örneğin seviyede durağan seriler için $I(0)$ ve birinci farkta durağan bir seri için $I(1)$ özelliğine sahip olduğunu söylenmektedir.

Standart çıkarım prosedürleri, entegre bağımlı değişken veya entegre regresörler içeren regresyonlar için geçerli değildir. Bu nedenle, bir dizinin durağan olup olmadığını bir regresyonda kullanmadan önce kontrol etmek önemlidir. Bir serinin durağanlığını test etmek için resmi yöntem, birim kök testidir⁵⁴.

Testlerin güvenilirliğini arttırmak için ADF, PP ve KPSS kök testleri sabitli ve sabitli ve eğilim seviyesinde gerçekleştirilecektir.

⁵⁴http://www.eviews.com/help/helpintro.html#page/content/advtimeser-Unit_Root_Testing.html, (12.12.2018).

Tablo 22: Sabitli Düzeyinde Yapılan Birim Kök Tersleri

Değişkenler	ADF		PP		KPSS		Sonuç
	Düzey	Fark	Düzey	Fark	Düzey	Fark	
LG	0,877554	-9,539448 **	2,175791	-14,73435 **	1,643035 **	0,357093	I(1)
LT	1,519275	-19,40609 **	1,594031	-19,79184 **	1,666972 **	0,313707	I(1)
LE	-0,389651	-12,37091 **	-0,211263	-12,16323 **	1,505748 **	0,103904	I(1)
LU	-3,1726686 **	-10,96078 **	-3,194083 **	-10,76075 **	1,041711 **	0,617574	I(1)
LPAM	-3,429905 **	-7,120414 **	-2,653129	-6,837816 **	0,422047 ***	0,034924	I(1)
LS	3,226705	-11,72825 **	3,066686	-11,77882 **	1,558591 **	0,936023 **	I(1)
LP	-2,332017	-12,27886 **	-6,769317 **	-40,41079 **	1,244151 **	0,218513	I(1)

Testler, **sabitli düzeyinde** yapılmış ve ADF, PP ve KPSS testlerin sonuçlarına göre, benzer sonuçlar elde edilmiştir. Testin amacı I(d) hipotezini doğrulamaktır.

ADF testi sonuçlara göre, bütün değişkenler için fark düzeyinde ve LU ve LPAM I(0) seviyelerinde doğrulanmış, çünkü bütün değişkenlerin t istatistikleri %5 kritik değerlerinden yüksek çıkmıştır. Böylece, ADF testine göre, değişkenler I(1) özelliğine sahiptir, yani değişkenler birinci farkta durağandır.

PP testinin sonuçlarına göre, tüm değişkenler birinci farkta kritik değerin 0.05 düzeyinde durağandır, olasılıklar 0.05'ten küçük olması birim kökü olduğu hipotezini reddetmektedir. Ayrıca, LU ve LP değişkenleri seviyede durağandır, çünkü onların istatistikleri %5 kritik değerlerinden yüksektir.

KPSS testinin sonuçlarına göre, seviyede tüm değişkenler için %5 kritik değerlerinden yüksek olduğu için değişkenler I(1) özelliğine sahiptir. LS değişkenin aynı zamanda I(0) özelliği vardır. Demek ki, sabitli seviyesinde, yapılan birim kök testlerinin sonuçlara göre bütün değişkenler I(1) özelliğine sahiptir.

Tablo 23: Trend ve Sabitli Düzeyinde Yapılan Birim Kökü Testleri

Değişkenler	ADF		PP		KPSS		Sonuç
	Düzey	Fark	Düzey	Fark	Düzey	Fark	
LG	-1,83769	-9,746300 **	-1,325032	-15,96819 **	0,354954 **	0,108536	I(1)
LT	-0,586167	-19,56694 **	-1,625137	-19,70401 **	0,205051 **	0,099253	I(1)
LE	-2,483123	-12,35288 **	-2,488566	-12,14892 **	0,304290 **	0,085394	I(1)
LU	-2,133278	-11,33078 **	-1,638008	-11,12650 **	0,361172 **	0,057333	I(1)
LPAM	-3,599262 **	-7,102437 **	-2,767715	-6,818433 **	-0,164795 **	0,031341	I(1)
LS	-0,378741	-12,42508 **	-0,455550	-12,40593 **	0,368990 **	0,049659	I(1)
LP	-5,457843 **	-12,27880 **	-10,18952 **	-40,43739 **	0,231414 **	0,138614	I(1)

Aynı testler, **eğilim ve sabitli düzeyinde** yapılmış ve ADF, PP ve KPSS testlerin sonuçlarına göre, benzer sonuçlar elde edilmiştir.

ADF testi sonuçlara göre, bütün değişkenler için fark düzeyinde ve LP ve LPAM I(0) seviyelerinde doğrulanmış, çünkü bütün değişkenlerin t istatistikleri %5 kritik değerlerinden yüksek çıkmıştır. Böylece, ADF testine göre, değişkenler I(1) özelliğine sahiptir, yani değişkenler birinci farkta durağandır.

PP testinin sonuçlarına göre, tüm değişkenler birinci farkta kritik değerin 0.05 düzeyinde durağandır, olasılıklar 0.05'ten küçük olması birim kökü olduğu hipotezini reddetmektedir. Ayrıca, LP değişken düzeyde durağandır, çünkü onların istatistikleri %5 kritik değerlerinden yüksektir.

KPSS testinin sonuçlarına göre, seviyede tüm değişkenler için %5 kritik değerlerinden yüksek olduğu için değişkenler I(1) özelliğine sahiptir. Sonuç olarak, **sabitli düzeyinde**, yapılan birim kök testlerinin sonuçlara göre bütün değişkenler I(1) özelliğine sahiptir. Ancak, test sonuçları arasında küçük farklar olduğu ve hepsinin birbirini %100 olarak doğrulayamadığı için, verilerde yapısal kırılmaları dikkate alan Zivot-Andrews birim kök testi yapılacaktır.

3.3.3 Zivot-Andrews Birim Kök Testi

Tablo 24: Zivot-Andrews Birim Kök Testi

Değişken	Intercept				Trend ve intercept			
	t-istatistik	Kritik değeri	Olasılık	Kırılma tarihi	t-istatistik	Kritik değeri	Olasılık	Kırılma tarihi
LG	-2,084409	-4,93	0,0183	2008M05	-3,391769	-5,08	0,0330	2009M12
LT	-1,373132	-4,93	0,0769	2016M05	-2,724095	-5,08	0,1968	2016M05
LE	-4,357804	-4,93	0,0016	2008M02	-4,385202	-5,08	0,0164	2008M02
LU	-3,143558	-4,93	0,0037	2006M12	-3,470185	-5,08	0,0332	2008M09
LPAM	-3,930579	-4,93	0,0053	2009M04	-4,241660	-5,08	0,0328	2010M08
LS	-2,934976	-4,93	0,0095	2014M10	-3,212897	-5,08	0,4043	2006M02
LP	-5,247738 **	-4,93	0,0009	2014M11	-5,366335 **	-5,08	9,43E-05	2014M12

Sabitli düzeyinde Zivot-Andrews birim kök testi sonuçlara göre sadece LP değişken için H_0 hipotezi reddedilebilir, demek ki sabitli düzeyinde LP değişkenin yapısal kırılma ile beraber birim kökü yoktur. Bütün diğer değişkenler için H_0 hipotezindeki tüm diğer değişkenler için onaylandı, yani diğer değişkenlerin yapısal kırılma ile beraber birim kökü vardır. Onların olasılıkları 0,05'ten düşük olmasına rağmen t istatistikleri %5 kritik değerinden düşük olduğu için H_0 hipotez reddedilememektedir. Tabloya bakıldığında LG değişkenin Mayıs 2005'te, LT'nin Mayıs 2016'da, LE'nin Şubat 2008'de, LU'nun Aralık 2006'da, LPAM Nisan 2009'da, LS'nin Ekim 2014'te ve LP'nin Kasım 2014'te yapısal kırılma tarihleri çıkmıştır.

Bu testin sonuçlarını doğrulamak için, bu kez değişkenin hem sabitli hem de trendde bir yapısal kırılma var hipotezle test tekrarlanmaktadır. Sonuçlar çok benzer çıkmıştır. Sabitli ve eğilim düzeyinde test sonuçlara göre gene sadece LP değişken için H_0 hipotezi reddedilebilir. Bütün diğer değişkenler için H_0 hipotezindeki tüm diğer değişkenler için onaylandı, yani diğer değişkenlerin yapısal kırılma ile beraber birim kökü vardır. Tabloya bakıldığında LG değişkenin Aralık 2009'da, LT'nin Mayıs 2016'da, LE'nin Şubat 2008'de, LU'nun Eylül 2008'de, LPAM Ağustos 2010'da, LS'nin Şubat 2006'da ve LP'nin Aralık 2014'te yapısal kırılma tarihleri çıkmıştır.

Değişkenlerdeki yapısal kırılmalar nedeniyle eş bütünleşme (cointegration) yapılması gerekmektedir. Böylece bu çalışmada modeli tahmin etmek için **D-OLS modeli** kullanılacaktır. Ayrıca değişkenlerde yapısal kırılmalar varken modelde de yapısal kırılmaları olması beklenmektedir. Bu nedenle **MAKI 2012** yöntemi, modeldeki daha fazla kırılma noktasını belirlemek için kullanılacaktır.

3.4 MAKI

Bu çalışmada en fazla beş kırılmanın varlığı durumunda iki değişken arasındaki ilişkinin analizine imkân veren Maki tekniği uygulanmıştır⁵⁵. Maki (2012) tarafından geliştirilen tekniğin temel özelliği, beş sayıda kırılmanın varlığında tümleşme ilişkisinin devam edip etmediği konusunda bilgi vermesidir.

Maki'nin (2012) yaklaşımı aşağıdaki dört denklemin tahmini süreciyle kırılmayla tümleşme etkisinin devam edip etmediğinin test edilmesini sağlamaktadır.

$$y_t = \mu + \sum_{i=1}^k \mu_i D_{i,t} + \beta' x_t + u_t \quad (1)$$

$$y_t = \mu + \sum_{i=1}^k \mu_i D_{i,t} + \beta' x_t + \sum_{i=1}^k \beta'_i x_t D_{i,t} + u_t \quad (2)$$

$$y_t = \mu + \sum_{i=1}^k \mu_i D_{i,t} + \gamma t + \beta' x_t + \sum_{i=1}^k \beta'_i x_t D_{i,t} + u_t \quad (3)$$

$$y_t = \mu + \sum_{i=1}^k \mu_i D_{i,t} + \gamma t + \sum_{i=1}^k \gamma_i t D_{i,t} + \beta' x_t + \sum_{i=1}^k \beta'_i x_t D_{i,t} + u_t \quad (4)$$

İlk denklem ortalamada kırılmayı, ikinci denklem ortalama ve trendde kırılmayı; üçüncü denklem eğimde kırılmayı, en son denklem ise trend ve eğimde kırılmanın olması durumunda tümleşme ilişkisinin varlığını göstermektedir⁵⁶. Değişkenler arasında uzun dönemli bir tümleşme ilişkisinin kırılmaların varlığında da olduğu yönündeki bulgudan

⁵⁵Maki, D. (2012). "Tests For Cointegration Allowing for an Unknown Number of Breaks". *Economic Modelling*. 29(5): 2012-2013.

⁵⁶Maki s. 3-4.

sonra, söz konusu uzun dönemli ilişkiye ait parametre tahminleri için D-OLS yaklaşımları kullanılmaktadır⁵⁷.

MAKI, birden fazla dönüm noktasını belirlemek için kullanılan nispeten yeni bir yöntemdir. İden çok kırılma olup olmadığını araştırıp ve bulma amacıyla MAKİ uygulanmaktadır. MAKİ'yi uygulaması için Gauss 18 programda açık kaynaklı kod⁵⁸ kullanılacaktır.

3.4.1 Model 1 Tekstil Sektöründe Girdi Fiyatlarındaki Dalgalanmalarının Etkisi

Model 1'de tekstil sektöründeki girdi fiyatlarındaki değişimin tekstil endüstrisinin final ürün fiyatındaki değişime etkisini inceleyecektir. Kullanılacak değişkenler LT, LPAM, LU, LS, LP ve LE'dir. Bu 6 değişken MAKİ kod içine eklenmelidir ve Daha güvenli bir test sonucu için yapısal kırılma noktalarını tanımlamanın dört olası yolunda bir test yapılması gereklidir.

$$lt = \alpha_i + \beta_1 lpam + \beta_2 lu + \beta_3 ls + \beta_4 lp + \beta_5 le + \epsilon_{it}$$

Tablo 25: Tekstil Model İçin Yapılmış MAKİ Yapısal Kırılma Testi

Kırılma turu	Test istatistiği	Kırılma tarihleri
Ortalamada kırılma	-5.9058977	2004M12, 2011M01, 2016M10, 2017M11
Ortalama ve trendde kırılma	-5.5834606	2017M11
Eğimde kırılma	-7.6280084	2017M10
Trend ve eğimde kırılma	-6.1354534	2005M12, 2010M12, 2012M12, 2015M11, 2017M10

MAKI sonuçları tablo 25'te gösterilmektedir, böylece Ortalamada kırılmalara göre yapısal kırılma noktaları 2004M12, 2011M01, 2016M10 ve 2017M11'dir; Ortalama ve

⁵⁷ BOZKUŞ S, KAHYAOĞLU H (2018), Üretim ile Reel Efektif Döviz Kurunun Uzun Dönemli İlişkisi: Kazakistan Üzerine Bir Uygulama, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Ankara, s. 373.

⁵⁸ <https://ideas.repec.org/c/boc/bocode/g00006.html>, (12.12.2018).

trendde kırılmaya göre yapısal kırılma noktası 2017M11'dir, Eğimde kırılmaya göre yapısal kırılma noktası 2017M10, Trend ve eğimde kırılmalara göre kırılma noktaları 2005M12, 2010M12, 2012M12, 2015M11 ve 2017M10. Bütün yapısal kırılma noktalarına göre, kukla değişkenler oluşturulmakta ve model 1 için D-OLS yaklaşımıyla tahminler yapılmıştır.

3.4.2 Model 2 Hazır Giyim Sektöründe Girdi Fiyatlarındaki Dalgalanmalarının Etkisi

Model 2'de Hazır giyim sektöründeki girdi fiyatlarındaki değişimin Hazır giyim endüstrisinin final ürün fiyatındaki değişime etkisini inceleyecektir. Bu modelde LG, LT, LU, LS, LP ve LE değişkenler kullanılacaktır. LT değişken tekstil sektörün final ürünü hazır giyim modelinde LPAM'ın yerine girdi olarak kullanılacak. Bu modelde pamuğun girdi olarak kullanmama sebebi, pamuk hammadde olarak, ziraat sektörün çıktısı olarak giyim sektörün girdi olabilmesi için önce boyama gibi işleme surecileri geçmesi gerekmektedir. Bu 6 değişken MAKI kod içine eklenmelidir ve Daha güvenli bir test sonucu için yapısal kırılma noktalarını tanımlamanın dört olası yolunda bir test yapılması gereklidir.

$$lg = \alpha_i + \beta_{1lt} + \beta_{2lu} + \beta_{3ls} + \beta_{4lp} + \beta_{5le} + \epsilon_{it}$$

Tablo 26: Hazır giyim modeli için yapılmış MAKI yapısal kırılma testi

Kırılma turu	Test istatistiği	Kırılma tarihleri
Ortalamada kırılma	-5.0959195	2005M01
Ortalama ve trendde kırılma	-6.6319536	2003M12, 2009M01, 2010M01
Eğimde kırılma	-7.1342954	2004M07, 2005M04, 2010M04, 2012M11, 2017M10
Trend ve eğimde kırılma	-8.6971209	2006M09, 2010M03, 2012M02, 2014M09, 2016M10

MAKI yönteminin sonuçları tablo 26'da gösterilmektedir, böylece Ortalamada kırılmaya göre yapısal kırılma noktası 2005M01'dir; Ortalama ve trendde kırılmalara göre

yapısal kırılma noktaları 2003M12, 2009M01 ve 2010M01'dir, Eğimde kırılmalara göre yapısal kırılma noktaları 2004M07, 2005M04, 2010M04, 2012M11 ve 2017M10'dur, Trend ve eğimde kırılmalara göre kırılma noktaları 2006M09, 2010M03, 2012M02, 2014M09 ve 2016M10'dur. Bütün kırılma noktaları için Model 1'deki gibi, kukla değişkenler yapmak ve model 2 için D-OLS yöntemini uygulamak gerekmektedir.

3.5 UYGULAMA

Belirtildiği gibi, bir sonraki adım **D-OLS** modelini ele almaktır. Yapısal kırılma tarihlerine göre modellerde dört tahmin yoluyla kukla değişkenler yapılmış ve uygulanmıştır. Maki yöntemi kullanarak oluşan kukla değişkenler ortalamada kırılma, ortalama ve trendde kırılma; eğimde kırılma, trend ve eğimde kırılmaları düzeltmektedir. Bu nedenle, her iki model de 4 açıdan değerlendirilecektir. Deterministik değişkenler olarak katsayı c ve kukla değişkenleri kullanılmaktadır. Gecikme ve kurşun (lag and lead) sıfır olarak ayarlandı ve katsayı kovaryans matrisi = beyaz (coefficient covariance matrix=white) değişen varyanstan kaynaklanan bozulmasını iyileştirme amacıyla.

3.5.1 Model 1 Tekstil Sektöründe Girdi Fiyatlarındaki Dalgalanmalarının Etkisi

Tekstil modeli en sonunda aşağıdaki formüle sahiptir:

COINTREG (METHOD=DOLS, LLTYPE=NONE, COV=WHITE) LT LPAM LU LS
LP LE LE*LU @DETERM DUMMY1 DUMMY2 DUMMY3 DUMMY4 DUMMY5

YA DA

$$LT = C(1)*LPAM + C(2)*LU + C(3)*LS + C(4)*LP + C(5)*LE + C(6)*LE*LU + C(7) + C(8)* DUMMY1 + C(9)* DUMMY2 + C(10)* DUMMY3 + C(11)* DUMMY4 + C(12)* DUMMY5$$

Kukla değişkenler deterministik regresörler olarak belirlenir, yani belirli yapısal kırılma noktalarından sonra c katsayıları ayarladıkları anlamına gelmektedir. Tablo 26'da, ortalamada kırılma, ortalama ve trendde kırılma; eğimde kırılma, trend ve eğimde kırılmaları dikkate alarak tekstil modelinin tahmini görülmektedir.

Tablo 27: Tekstil Modelin Sonuçları

	Ortalamada kırılma		Eğimde kırılma		Trend ve eğimde kırılma		Ortalama ve trendde kırılma	
	Katsayı (t istatistik)	Olasılık	Katsayı (t istatistik)	Olasılık	Katsayı (t istatistik)	Olasılık	Katsayı (t istatistik)	Olasılık
LPAM	0.068345 (4.241394) **	0.0000	0.101102 (4.565542) **	0.0000	0.059445 (3.217752) **	0.0015	0.10105 (4.556099) **	0.0000
LU	1.928473 (4.932761) **	0.0000	1.705329 (4.77889) **	0.0000	0.476443 (13.10725) **	0.0000	1.723217 (4.790851) **	0.0000
LS	0.570827 (23.53722) **	0.0000	0.81375 (37.15508) **	0.0000	2.795526 (9.208549) **	0.0000	0.817933 (37.90541) **	0.0000
LP	0.011437 (0.880639)	0.3797	0.085357 (3.022642) **	0.0029	0.051332 (1.969022) ***	0.0505	0.085859 (3.018025) **	0.0029
LE	1.136837 (5.312184) **	0.0000	0.980435 (4.967651) **	0.0000	1.631953 (9.51696) **	0.0000	0.987767 (4.937617) **	0.0000
LE*LU	-0.41113 (-5.1278) **	0.0000	-0.37027 (-5.00407) **	0.0000	-0.58227 (-9.45357) **	0.0000	-0.37419 (-5.00585) **	0.0000
C	-3.36173 (-3.19651) **	0.0016	-4.02169 (-4.22013) **	0.0000	-5.54257 (-7.08501) **	0.0000	-4.07668 (-4.23366) **	0.0000
Dummy1	0.070339 (2.948218) **	0.0036	0.052226 (1.283796)	0.2009	-0.01558 (-0.8288)	0.4083	0.049569 (1.104709)	0.2708
Dummy2	0.192371 (14.26265) **	0.0000			0.180173 (9.360821) **	0.0000		
Dummy3	0.105272 (6.553314) **	0.0000			0.018316 (2.187094) **	0.0300		
Dummy4	0.068122 (1.399661)	0.1634			0.116435 (5.516286) **	0.0000		
Dummy5					0.075497 (1.52348)	0.1294		
R-squared		0.982867		0.96793		0.982103		0.967824
Adjusted R-squared		0.981905		0.96669		0.980991		0.96658
S.E. of regression		0.049024		0.066513		0.050246		0.066623
Mean dependent var		5.124087		5.124087		5.124087		5.124087
S.D. dependent var		0.364437		0.364437		0.364437		0.364437
Sum squared resid		0.427792		0.800746		0.446865		0.803393

Modelin sonuçlarına göre, katsayıların çoğunun istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülebilir. Demek ki girdi ve çıktı arasındaki ilişki doğrulanmıştır. Modele, LE ve LU'nun ortak etki eklemiştir, çünkü onların aynı zamanda değişme durumunda LE ve LU

değişkenlerin final ürün üzerindeki etkisi, hem bireysel hem de ortak etki önemli ve istatistiksel olarak anlamlıdır. R kare ve düzeltilmiş R kare katsayılarını gözlemleyerek, modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni yüksek derecede anlattığı söylenebilir çünkü katsayılar değeri 1'e çok yakındır.

Ortalamada kırılmaların düzeltilmesi için kukla değişkenlerin uygulandığı modelin sonuçlarına göre Ham petrol ve Dummy4 dışındaki tüm değişkenler, istatistiklere ve olasılıklara göre istatistiksel olarak anlamlıdır. Öylece onları bakmadan yorumlamaya devam edilecektir. Pamuk fiyatlarındaki %1'lik artış tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %0.068345 oranında artmasına neden olmaktadır, işgücü maliyetlerindeki %1'lik artış, tekstil sektöründeki final ürünün fiyat değişimini %1.928473 oranında etkilemektedir. %1 sanayi için su fiyatındaki artış, tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %0,570827 oranında etkilenmesine neden olmaktadır. Elektrik fiyatının %1'lik ana enerji kaynağı olarak artışı, tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimi %1.136837 oranında etkilemektedir. Elektrik fiyatları ve işgücü maliyetlerinin %1 ortak değişimi, tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %-0.41113 oranında etkilenmesine neden olmaktadır. Bu modelin y eksenindeki kesişmesi ya da c katsayı -3.36173'e eşittir, yani girdinin fiyatının değişmemesi durumunda final tekstil ürününün fiyatının bir dönemde %-3.36173 azalacağı anlamına gelir. Ortalamada kırılma noktaları dikkate alındığında, 2004M12 2011M01 2016M10 tarihleri için kukla değişkenlerin c katsayısını sırasıyla %0.070339%0.192371%0.105272 oranında düzelttiği söylenebilir. Ancak 2017M11 tarihinde c katsayıyı %0,068122 oranında düzelten kırılma noktası istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır.

Eğimde kırılmaların düzeltilmesi için kukla değişkenlerin uygulandığı modelin sonuçlarına göre Dummy1 dışındaki tüm değişkenler, istatistiklere ve olasılıklara göre istatistiksel olarak anlamlıdır. Pamuk fiyatlarındaki %1'lik artış tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %0.059445 oranında artmasına neden olmaktadır, işgücü maliyetlerindeki %1'lik artış, tekstil sektöründeki final ürünün fiyat değişimini %1.705329 oranında etkilemektedir. %1 sanayi için su fiyatındaki artış, tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %0.81375 oranında etkilenmesine neden olmaktadır. Ham petrolün girdi, enerji kaynağı ve taşıma maliyetinin varsayımı olarak %1 fiyatındaki

artış, tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %0,085357 oranında etkilenmesine neden olmaktadır. Elektrik fiyatının %1'lik ana enerji kaynağı olarak artışı, tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimi %0.980435 oranında etkilemektedir. Elektrik fiyatları ve işgücü maliyetlerinin %1 ortak değişimi, tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %-0.37027 oranında etkilenmesine neden olmaktadır. Bu modelin y eksenindeki kesişmesi ya da c katsayı -4.02169'e eşittir, yani girdinin fiyatının değişmemesi durumunda final tekstil ürününün fiyatının bir dönemde %-4.02169 azalacağı anlamına gelir. 2017M10 tarihinde c katsayısı %0.052226 oranında düzelten eğimde kırılma noktası istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır.

Trend ve eğimde kırılmaların düzeltilmesi için kukla değişkenlerin uygulandığı modelin sonuçlarına göre dummy1 ve dummy5 dışındaki tüm değişkenler, istatistiklere ve olasılıklara göre istatistiksel olarak anlamlıdır. Pamuk fiyatlarındaki %1'lik artış tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %0.10105 oranında artmasına neden olmaktadır, işgücü maliyetlerindeki %1'lik artış, tekstil sektöründeki final ürünün fiyat değişimini %1.723217 oranında etkilemektedir. %1 sanayi için su fiyatındaki artış, tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %2.795526 oranında etkilenmesine neden olmaktadır. Ham petrolün girdi, enerji kaynağı ve taşıma maliyetinin varsayımı olarak %1 fiyatındaki artış, tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %0.085859 oranında etkilenmesine neden olmaktadır. Elektrik fiyatının %1'lik ana enerji kaynağı olarak artışı, tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimi %0.987767 oranında etkilemektedir. Elektrik fiyatları ve işgücü maliyetlerinin %1 ortak değişimi, tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %-0.37419 oranında etkilenmesine neden olmaktadır. Bu modelin y eksenindeki kesişmesi ya da c katsayı -4.07668'e eşittir, yani girdinin fiyatının değişmemesi durumunda final tekstil ürününün fiyatının bir dönemde %-4.07668 azalacağı anlamına gelir. Trend ve eğimde kırılma noktaları dikkate alındığında, 2010M12 2012M12 2015M11 tarihleri için kukla değişkenlerin c katsayısını sırasıyla %0.180173 %0.018316 %0.116435 oranında düzelttiği söylenebilir. Ancak 2005M12 ve 2017M10 tarihinde c katsayısı %0.01558 ve %0.075497 oranlarında düzelten kırılma noktaları istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır.

Ortalama ve trendde kırılmaların düzeltilmesi için kukla değişkenlerin uygulandığı modelin sonuçlarına göre dummy1 dışındaki tüm değişkenler, istatistiklere ve olasılıklara göre istatistiksel olarak anlamlıdır. Pamuk fiyatlarındaki %1'lik artış tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %0.059445 oranında artmasına neden olmaktadır, işgücü maliyetlerindeki %1'lik artış, tekstil sektöründeki final ürünün fiyat değişimini %1.705329 oranında etkilemektedir. %1 sanayi için su fiyatındaki artış, tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %0.817933 oranında etkilenmesine neden olmaktadır. Ham petrolün girdi, enerji kaynağı ve taşıma maliyetinin varsayımı olarak %1 fiyatındaki artış, tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %0.085357 oranında etkilenmesine neden olmaktadır. Elektrik fiyatının %1'lik ana enerji kaynağı olarak artışı, tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimi %0.980435 oranında etkilemektedir. Elektrik fiyatları ve işgücü maliyetlerinin %1 ortak değişimi, tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %-0.37027 oranında etkilenmesine neden olmaktadır. Bu modelin y eksenindeki kesişmesi ya da c katsayı -4.02169'e eşittir, yani girdinin fiyatının değişmemesi durumunda final tekstil ürününün fiyatının bir dönemde %-4.02169 azalacağı anlamına gelir. 2017M10 tarihinde c katsayısı %0.049569 oranında düzelten eğimde kırılma noktası istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır.

Tekstil modelinde, değişkenlerin final ürünün fiyatı üzerindeki etkisi doğrulanmıştır ve trend ve eğimde hariç tüm seviyelerde katsayıların değerinin gözlenmesiyle, işgücü fiyatının etkisinin final ürünün en yüksek olduğunu görülebilir. Dolayısıyla, Türkiye tekstil endüstrisinin İngiltere'ninkine göre⁵⁹, daha çok emek yoğun olduğunu söylenebilir.

⁵⁹ Allwood J.s. 8.

3.5.2 Model 2 Hazır Giyim Sektöründe Girdi Fiyatlarındaki Dalgalanmalarının Etkisi

Tekstil modeli gibi, hazır giyim modeli de aşağıdaki formülün işlevi ile temsil edilebilir:

COINTREG(METHOD=DOLS, LLTYPE=NONE, COV=WHITE) LG LT LU LS LP LE
LE*LU @DETERM DUMMY1 DUMMY2 DUMMY3 DUMMY4 DUMMY5

YA DA

$$LG = C(1)*LT + C(2)*LU + C(3)*LS + C(4)*LP + C(5)*LE + C(6)*LE*LU + C(7) + C(8)* DUMMY1 + C(9)* DUMMY2 + C(10)* DUMMY3 + C(11)* DUMMY4 + C(12)* DUMMY5$$

Kukla değişkenler deterministik regresörler olarak belirlenir, yani belirli yapısal kırılma noktalarından sonra c katsayıları ayarladıkları anlamına gelmektedir. Tablo 26’de, ortalama kırılma, ortalama ve trendde kırılma; eğimde kırılma, trend ve eğimde kırılmaları dikkate alarak tekstil modelinin çıktısı görülmektedir.

Tablo 28: Hazır Giyim modelin sonuçları

	Ortalamada kırılma		Eğimde kırılma		Trend ve eğimde kırılma		Ortalama ve trendde kırılma	
	Katsayı (t istatistik)	Olasılık	Katsayı (t istatistik)	Olasılık	Katsayı (t istatistik)	Olasılık	Katsayı (t istatistik)	Olasılık
LT	0.161388 (3.745669) **	0.0002	0.243427 (4.283523) **	0.0000	0.297135 (4.208017) **	0.0000	0.243053 (4.634229) **	0.0000
LS	0.488602 (12.66685) **	0.0000	0.321669 (7.384733) **	0.0000	0.30216 (4.627647) **	0.0000	0.444741 (9.977835) **	0.0000
LU	0.924682 (4.21809) **	0.0000	1.00295 (4.071682) **	0.0001	0.643065 (2.212107) **	0.0282	0.399576 (1.443234)	0.1507
LP	0.025691 (2.7072) **	0.0074	0.02653 (4.122188) **	0.0001	0.03243 (4.237754) **	0.0000	0.032723 (3.461696) **	0.0007
LE	0.455361 (3.97314) **	0.0001	0.517225 (4.124323) **	0.0001	0.319201 (2.086568) **	0.0384	0.246236 (1.784965) ***	0.0760
LE*LU	-0.20075 (-4.5358) **	0.0000	-0.20867 (-4.25048) **	0.0000	-0.13697 (-2.27126) **	0.0243	-0.083735 (-1.528751)	0.1281
C	-0.59967 (-1.06596)	0.2879	-0.58784 (-1.02438) **	0.3071	0.20397 (0.291152)	0.7713	0.131219 (-11.4027)	0.8434
Dummy1	0.04356 (3.060369) **	0.0025	-0.0039 (-0.23768)	0.8124	0.034138 (2.609692) **	0.0098	0.002859 (0.130079)	0.8966
Dummy2			0.029647 (2.284081) **	0.0236	-0.08063 (-5.27193) **	0.0000	-0.058907 (-4.738405) **	0.0000
Dummy3			-0.05806 (-4.37096) **	0.0000	0.064142 (4.765456) **	0.0000	-0.054116 (-4.882931) **	0.0000
Dummy4			0.100297 (10.58586) **	0.0000	0.036042 (1.880779) ***	0.0616		
Dummy5			0.010202 (0.693056)	0.4892	-0.0151 (-0.99256)	0.3223		
R-squared	0.974004		0.986727		0.981918		0.97969	
Adjusted R-squared	0.972998		0.985902		0.980795		0.978787	
S.E. of regression	0.038989		0.028172		0.032882		0.034557	
Mean dependent var	4.92715		4.92715		4.92715		4.92715	
S.D. dependent var	0.23727		0.23727		0.23727		0.23727	
Sum squared resid	0.275142		0.140482		0.191373		0.214959	

Modelin sonuçlarına göre, katsayıların çoğunun istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülebilir. Demek ki girdi ve çıktı arasındaki ilişki doğrulanmıştır. Model 1’de gibi model 2’ye de LE ve LU’nun ortak etki eklemiştir, çünkü onların aynı zamanda değişme durumunda LE ve LU değişkenlerin final ürün üzerindeki etkisi, hem bireysel hem de ortak etki önemli ve istatistiksel olarak anlamlıdır. R kare ve düzeltilmiş R kare katsayılarını gözlemleyerek, modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve bağımsız

değişkenlerin bağımlı değişkeni yüksek derecede anlattığı söylenebilir çünkü katsayılar değeri 1'e çok yakındır.

Ortalamada kırılmaların düzeltilmesi için kukla değişkenin uygulandığı modelin sonuçlarına göre C katsayısı dışındaki tüm değişkenler, istatistiklere ve olasılıklara göre istatistiksel olarak anlamlıdır. Öylece onlu bakmadan yorumlamaya devam edilecektir. Hammadde girdi olarak tekstil sektörünün final ürünün fiyatlarındaki %1'lik artış hazır giyim sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %0.161388 oranında artmasına neden olmaktadır. Sanayi için su fiyatındaki %1 artış, hazır giyim sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %0.488602 oranında etkilenmesine neden olmaktadır. İşgücü maliyetlerindeki %1'lik artış, hazır giyim sektöründeki final ürünün fiyat değişimini %0.924682 oranında etkilemektedir. Ham petrolün girdi, enerji kaynağı ve taşıma maliyetinin varsayımı olarak %1 fiyatındaki artış, tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %0.025691 oranında etkilenmesine neden olmaktadır. Elektrik fiyatının %1'lik ana enerji kaynağı olarak artışı, tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimi %0.455361 oranında etkilemektedir. Elektrik fiyatları ve işgücü maliyetlerinin %1 ortak değişimi, tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %0.20075 oranında etkilenmesine neden olmaktadır. Bu modelin y eksenindeki kesişmesi ya da c katsayı -0.59967'e eşittir, ama istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır. Ortalamada kırılma noktası dikkate alındığında, 2005M01 tarihleri için kukla değişkenin c katsayısını %0.04356 oranında düzelttiği söylenebilir.

Eğimde kırılmaların düzeltilmesi için kukla değişkenlerin uygulandığı modelin sonuçlarına göre Dummy1 ve dummy5 dışındaki tüm değişkenler, istatistiklere ve olasılıklara göre istatistiksel olarak anlamlıdır. Hammadde girdi olarak tekstil sektörünün final ürünün fiyatlarındaki %1'lik artış hazır giyim sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %0.243427 oranında artmasına neden olmaktadır. Sanayi için su fiyatındaki %1 artış, hazır giyim sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %0.321669 oranında etkilenmesine neden olmaktadır. İşgücü maliyetlerindeki %1'lik artış, hazır giyim sektöründeki final ürünün fiyat değişimini %1.00295 oranında etkilemektedir. Ham

petrolün girdi, enerji kaynağı ve taşıma maliyetinin varsayımı olarak %1 fiyatındaki artış, tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %0.02653 oranında etkilenmesine neden olmaktadır. Elektrik fiyatının %1'lik ana enerji kaynağı olarak artışı, tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimi %0.517225 oranında etkilemektedir. Elektrik fiyatları ve işgücü maliyetlerinin %1 ortak değişimi, tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %-0.20867 oranında etkilenmesine neden olmaktadır. Bu modelin y eksenindeki kesişmesi ya da c katsayı -0.58784'e eşittir, yani girdinin fiyatının değişmemesi durumunda final hazır giyim ürününün fiyatının bir dönemde %-0.58784 azalacağı anlamına gelir. Eğimde kırılma noktaları dikkate alındığında, 2005M04 2010M04 2012M11 tarihleri için kukla değişkenlerin c katsayısını sırasıyla %0.029647 %-0.05806 %0.100297 oranında düzelttiği söylenebilir. Ancak 2004M07 ve 2017M10 tarihlerinde c katsayıyı %-0.0039 ve %0.010202 oranında düzelteren kırılma noktaları istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır.

Trend ve eğimde kırılmaların düzeltilmesi için kukla değişkenlerin uygulandığı modelin sonuçlarına göre C katsayısı ve dummy5 dışındaki tüm değişkenler, istatistiklere ve olasılıklara göre istatistiksel olarak anlamlıdır. Hammadde girdi olarak tekstil sektörünün final ürünün fiyatlarındaki %1'lik artış hazır giyim sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %0.297135 oranında artmasına neden olmaktadır. Sanayi için su fiyatındaki %1 artış, hazır giyim sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %0.30216 oranında etkilenmesine neden olmaktadır. İşgücü maliyetlerindeki %1'lik artış, hazır giyim sektöründeki final ürünün fiyat değişimini %0.643065 oranında etkilemektedir. Ham petrolün girdi, enerji kaynağı ve taşıma maliyetinin varsayımı olarak %1 fiyatındaki artış, tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %0.03243 oranında etkilenmesine neden olmaktadır. Elektrik fiyatının %1'lik ana enerji kaynağı olarak artışı, tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimi %0.319201 oranında etkilemektedir. Elektrik fiyatları ve işgücü maliyetlerinin %1 ortak değişimi, tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %-0.13697 oranında etkilenmesine neden olmaktadır. Bu modelin y eksenindeki kesişmesi yada c katsayı 0,20397'e eşittir, ama istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır. Trend ve eğimde kırılma noktaları dikkate alındığında, 2006M09, 2010M03, 2012M02 ve 2014M09 tarihleri için kukla değişkenlerin c katsayısını sırasıyla

%0.034138%, %-0.08063, %0.064142 ve %0.036042 oranında düzeltildiği söylenebilir. Ancak 2016M10 tarihlerinde c katsayısı %-0.0151 oranında düzelten kırılma noktası istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır.

Ortalama ve trendde kırılmaların düzeltilmesi için kukla değişkenlerin uygulandığı modelin sonuçlarına göre LU, LU*LE, c katsayısı ve dummy1 değişkenler, t istatistiklerine ve olasılıklarına göre istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır. Hammadde girdi olarak tekstil sektörünün final ürünün fiyatlarındaki %1'lik artış hazır giyim sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %0.243053 oranında artmasına neden olmaktadır. Sanayi için su fiyatındaki %1 artış, hazır giyim sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %0.444741 oranında etkilenmesine neden olmaktadır. İşgücü maliyetlerin etkisi istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır. Ham petrolün girdi, enerji kaynağı ve taşıma maliyetinin varsayımı olarak %1 fiyatındaki artış, tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimin %0.032723 oranında etkilenmesine neden olmaktadır. Elektrik fiyatının %1'lik ana enerji kaynağı olarak artışı, tekstil sektöründe final ürünün fiyatındaki değişimi %0.246236 oranında etkilemektedir, ama 0,10 olasılık seviyesinde (0.0760) anlamlı olarak kabul edilmektedir. Elektrik fiyatları ve işgücü maliyetlerinin ortak etkisi olasılık ve t istatistiğe göre anlamsız çıkmıştır. Bu modelin y eksenindeki kesişmesi ya da c katsayı 0.131219'e eşittir, ama istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır. Trend ve eğimde kırılma noktaları dikkate alındığında, 2009M01 ve 2010M01 tarihleri için kukla değişkenlerin c katsayısını sırasıyla %-0.058907 ve %-0.054116 oranında düzelttiği söylenebilir. Fakat 2003M12 tarihlerinde c katsayısı %0.002859 oranında düzelten kırılma noktası istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır.

Hazır giyim modelinde, değişkenlerin final ürünün fiyatı üzerindeki etkisi doğrulanmıştır ve ortalama ve trendde hariç tüm seviyelerde katsayıların değerinin gözlenmesiyle, işgücü fiyatının etkisinin final ürünün en yüksek olduğunu görülebilir. Dolayısıyla, Hazır giyim sektöründe bütün girdilerden işgücü işgücü maliyetlerin etkisi en yüksek olduğunu söylenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Tekstil ve giyim sektörü en çok küreselleşmiş sektörlerden biridir. Tekstil ve giyim sektörleri gelişmekte olan ülkeler için çok önemlidir. Hem ekonomik hem de toplumsal faydalar sağlar, özellikle büyüme ve kalkınma stratejileri oluşturma sürecinde. Türkiye dünyanın en büyük tekstil imalatçılarından biridir. Türkiye T&G sektörünün dünya ihracatındaki payı %3,47 ve 1990-2018 döneminde üçüncü en yüksek ortalama büyüme oranına sahiptir. O dönemde Türkiye'nin T&G sektörünün ortalama sanayideki payı %19,97'dir. Böylece T&G sektörü Türkiye'nin stratejik ve en önemli sektörlerden biri olduğu söylenebilir. Türkiye'nin hammaddesi yüksek kalite de olduğu için ülkeye sadece fiyat değil kalite de rekabet edebilme fırsatı sağlamaktadır. Onun sayesinde Türkiye'deki tekstil ve giyim şirketleri kendi hammaddesinden üretim yapabilmektedir ve böylece yüksek kalite ve üretim standartlarına uymasına yol açmaktadır.

Tekstil ve hazır giyim sektörü düşük kar marjlı sektörler olduğu için girdi maliyetlerinin fiyatındaki değişimlerin final ürünün fiyatına da etkisi çok yüksek olması gerekmektedir. Bu çalışmada iki modelde bağımlı değişkenler olarak Tekstil ve Hazır Giyim sektörlerinin final ürünün fiyat endeksleri kullanılmıştır. Bağımlı değişkenler ise girdi olarak, Elektrik, Su, Ham Petrol fiyat endeksi ve dolar bazında asgari ücret ve pamuk fiyatı kullanılmıştır. Bu çalışmada cointegration regresyon modeli kullanarak o ilişki keşfedilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre R kare değerlerine bakıldığında kullanılan değişkenler tekstil sektörünün final ürünün değişimini ortalama %97,52 anlatmaktadır. Giyim sektöründeki bağımsız değişkenler bağımlı değişkeni %98,06 anlatmaktadır. Demek ki final ürünün fiyat değişiminde yaklaşık %98'i girdi fiyatının değişiminden kaynaklanmaktadır. Sonuçlara bakıldığında tekstil sektöründe girdi fiyatlarında değişimin etkisi Giyim sektörüne göre daha çok etkilidir. İşgücü maliyetlerinin etkisi T&G modelleri için en yüksek olduğunu görülebilir. Hatta tekstil sektöründeki işgücü maliyetlerinin değişimi (1,4584) giyim sektörüne göre (0,7426) final ürüne daha yüksek etkili olduğunu söylenebilir çünkü tekstil sektöründeki işgücü daha nitelikli olması gereklidir. O bulgulara literatürdeki T&G sektörlerin emek yoğun olduğu doğrulanmaktadır. Ücretten sonra sırayla su ve elektrik enerjisi en yüksek etkiye sahiptir. Tekstil sektörü imalatındaki

bütün aşamada suya bağımlıdır. Giyim üretimi için kullanılan boyalar ve kimyasallar su banyosunda kumaşlara uygulanır. Tekstil endüstrisi, operasyonları boyunca, liflerin yıkanmasından ağartma, boyama ve bitmiş ürünlerin yıkanmasında yüksek hacimde su kullanır. Elektrik enerjisi ise tekstil ve giyim sektörünün ana enerji kaynağıdır. İmalat sürecinde üretim makinaları elektrik ile çalışmaktadır, böylelikle de T&G sektöründe önemli girdidir. Su ve elektrik enerjisinin fiyatları kamu/devlet şirketleri tarafından belirlenmektedir. Hammadde girdi ise Tekstil sektöründe pamuk fiyatı giyim sektöründe tekstil final ürünü Hammadde girdi olarak kullanılmaktadır. Pamuk, tarım sektörünün çıktısıdır ve giyimde en tercih edilen hammadde. Pamuktan sonra lif, iplik, kumaş ve hazır kumaş katma değer zincirinde gelmektedir. Yani pamuk T&G sektöründe ilk hammadde girdi olduğu için her sonraki aşamanın çıktısının fiyatını etkilemektedir. Pamuk fiyatını etkileyen birkaç faktör vardır: arz veya imalat azalması, daha yüksek ekonomik büyüme, ithalat pamuk fiyatları, petrol fiyatı ve mevsimsel faktörler vb. Giyim sektöründe tekstil sektörünün final ürünü hammadde girdisidir ve tekstil sektöre göre biraz daha karmaşık süreçlerden geçmesi gerekmektedir. Böylece Hazır giyim sektörünün hammadde girdisi zaten bu modeldeki diğer bağımsız değişkenlere bağlıdır. Tekstil sektöründe pamuk fiyatındaki değişim final ürününü %8,25 etkilemektedir. Giyim sektöründe tekstil sektörünün final ürününün fiyatı %1 değişirse giyişinin fiyatı %23,63 değişmektedir. Ama hammadde girdilerinin tekstil ve giyim ürünlerinin maliyeti %60-70'i olduğu için bu değişkenlerin etkisi çok önemlidir. Sonunda petrol fiyatlarının artışı tekstil sektörünün final ürüne %5,85 giyim sektörü ise %2,93 oranında etkilemektedir. Bu modelde petrol taşınma maliyeti tahmini olarak kullanılmıştır. Böylece daha düşük katma değeri olan endüstrinin taşınma maliyetleri daha yüksek çıkmaktadır. Onun fiyatı arz ve talebe göre oluşması gerekmesine rağmen petrolü olan ülkeler (imalatçı) çok az olduğu için kartel olarak davranıp, petrol arzı istediği seviyede tutup ve ona göre petrol fiyatını oluşturmaktadır. Petrol piyasası ve fiyatları Türkiye ve T&G şirketlerinin kontrolü dışında olduğu için petrol fiyatını dışsal ve kontrol dışı faktör olarak kabul edilmektedir. Bu modellerde ham petrolün etkisi en düşük olduğu için onun dışsal faktör olması çok büyük dezavantaj değildir.

Bu araştırmada bütün girdilerin etkisi anlamlı çıktığı için şirketlerinin ona göre faaliyetlerinin yapmasında fayda vardır, özellikle stoklar ve satışlar yönetimde. Sonuç olarak Girdi fiyatları dikkate alınarak bu modele göre bütün yönetim süreçlerinde T&G şirketlerinin performansı ve rekabet gücü artırılabilir.

KAYNAKÇA

Adana Sanayi Odası Strateji Belgeleri ve Eylem planları.

<http://www.adaso.org.tr/adaso/raporlar/3>. (10.12.2018). s. 30-45.

Allwood, J. Laursen. S. E. Rodríguez, C. M. ve Bocken. N.M.P. (2006). Well dressed? The present and future sustainability of clothing and textiles in the United Kingdom. *University of Cambridge. Institute for Manufacturing*. s. 2-18.

Anker, R. (2005). A New Methodology for Estimating Internationally Comparable Poverty Lines and Living Wage Rates. *Policy Integration Department. Statistical Development and Analysis Group*. 72: 30.

Bala. S. ve Gupta. T.(2009). Factors influencing costing of woven fabrics,*Pearl Academy of Fashion*. New Delhi. <http://www.indiantextilejournal.com/articles/FAdetails.asp?id=1854>. (12.12.2018).

Barrientos. S. Kabeer. N. ve Hossain. N. (2004). The Gender Dimensions of the Globalisation of Production. World Commission on the Social Dimension of Globalisation. *ILO*. 17: 6.

Bozkuş. S. ve Kahyaoğlu. H. (2018).Üretim ile Reel Efektif Döviz Kurunun Uzun Dönemli İlişkisi: Kazakistan Üzerine Bir Uygulama, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. Ankara. 20(2): 373.

Cohen, A. M. (2011). Fast fashion: Tale of two markets. *The Futurist* 45(5): 12.

Doeringer. P. ve Crean. S. (2006). Can fast fashion save the US apparel industry?. *Socio-Economic Review*. 4(3): 353-377.

Eraslan. İ. (2008). Türk tekstil ve hazır giyim sektörünün uluslararası rekabetçilik düzeyinin analizi. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 7(13): 279.

Fox, H. (2016). Maslow's Hierarchy of Needs and Clothes.

<http://foxhugh.com/2016/01/04/maslows-hierarchy-of-needs-and-clothes/>, s. 1 (09.11. 2018).

Hebdige. D. (1995). Subculture: The meaning of style. Critical Quarterly. *Wiley Online Library*. s. 2.

Hermes. J. (2014). Assessing the Environmental Impact of the Fashion World. *Environmental Leader*. <https://www.environmentalleader.com/2014/10/assessing-the-environmental-impact-of-the-fashion-world/>. (12.12.2018).

http://digitalcommons.bard.edu/senproj_f2016/30. s.16. (12.12.2018).

http://www.eviews.com/help/helpintro.html#page/content/advtimeser-Unit_Root_Testing.html. (12.12.2018).

http://www.researchjournal.co.in/upload/assignments/8_64-66.pdf. (12.12.2018).

<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Reel+Sektor+Istatistikleri/Sektor+Bilancolari/>. (12.12.2018).

<https://data.worldbank.org/country/india>. (12.12.2018).

<https://data.worldbank.org/country/turkey>. (12.12.2018).

<https://economicsofwater.weebly.com/water-usage-and-the-textile-industry.html>. (12.12.2018).

<https://gazelektrik.com/faydali-bilgiler/elektrik-fiyatlari-nasil-belirlenir>, (12.12.2018).

<https://ideas.repec.org/c/boc/bocode/g00006.html>. (12.12.2018).

<https://perakende.wordpress.com/tag/tedarik-zinciri/>. (12.12.2018).

<https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c5700.html>. (12.12.2018).

<https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiz667aj7HXAahUJ5aQKHbuZAKQQFggvMAI&url=http%3A%2F%2Fwww.macleans.ca%2Feconomy%2Fwhat-happens-when-we-run-out-of-oil%2F&usg=AOvVaw31icid23FrNKdA68G44uH->. (12.12.2018).

https://www.ifm.eng.cam.ac.uk/uploads/Resources/Other_Reports/UK_textiles.pdf. (12.12.2018).

https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/tradebysector_e.htm. (12.12.2018).

ILO. (2005). Promoting Fair Globalisation in Textiles and Clothing in a post-MFA Environment. Report for discussion at the Tripartite Meeting on Promoting Fair Globalisation in Textiles and Clothing in a Post-MFA Environment. *International Labour Office*. Geneva. s. 6-47.

Kaplinsky. R. (2006). China and the Global Terms of Trade. *IDS Bulletin*. 37(1): 43-53.

Keane. J. ve Velde. D. W. (2008). The role of clothing and textile industries in growth and development strategies. *Overseas Development Institute*. s. 1-31.

Klein. N. (1999). No Logo. *Random House of Canada*.
https://archive.org/stream/fp_Naomi_Klein-No_Logo/Naomi_Klein-No_Logo_djvu.txt. (12.12.2018).

Konings. J. (2001). The effects of foreign direct investment on domestic firms. Economics of transition. *Wiley Online Library*. s.4.

Leach. A. (2014). What happens when we run out of oil?. *Macleans.ca*. s. 67.

Linden, A. R. (2016). An Analysis of the Fast Fashion Industry. *Senior Projects Fall 2016*. s. 30.

Maki, D. (2012). Tests For Cointegration Allowing for an Unknown Number of Breaks. *Economic Modelling*. 29(5): 3-4.

Maslow A. H., (1943). A Theory of Human Motivation, *Psychological Review* 50:370-396

<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.318.2317&rep=rep1&type=pdf>. (11.11. 2018).

Meenaxi T. ve Babel S. (2013). Air pollution in textile industry, *Sian Journal of Enviromental Science. Hind Institute of Science and Technology*. 6(1): 64-66.

Nordas, H. (2004). The Global Textile and Clothing Industry post the Agreement on Textiles and Clothing. *WTO*. 5:3.

Parvathi C. Maruthavanan T. Prakash C. (2009). Environmental impacts of textile industries. *Sona College of Technology*. Salem. s.3.

Parvathi, C. Maruthavanan. T. ve Prakash. C. (2009). Environmental impacts of textile industries. *Sona College of Technology*. Salem
<http://www.indiantextilejournal.com/articles/FAdetails.asp?id=2420>. (12.12.2018).

Pinheiro E. ve de Francisco A. C. (2016). Management and Characterization of Textile Solid Waste in a Local Productive Arrangement. *FIBRES & TEXTILES in Eastern Europe* 2016. 24(4): 118.

Qiu L. Q. (2005). Chinas textile and Clothing Industry. *Hong Kong University of Science and Technology*. s. 32.

Taplin, I. M. (2014). Global Commodity Chains and Fast Fashion: How the apparel industry continues to re-invent itself. *Competition & Change*. 18(3): 248.

Tüfekci N. Sivri N ve Toroz İ. (2007). Pollutants of Textile Industry Wastewater and Assessment of its Discharge Limits by Water Quality Standards. *Turkish Journal of Fisheries and Aquatic Sciences*. 7: 97-103.

Türkiye Tekstil, Hazır giyim ve deri ürünleri sektörleri strateji belgesi ve eylem planı 2015-2018. (2015). *Sanayi genel Müdürlüğü*. s. 29-43.

WTO (2006) World Trade Report. https://www.wto.org/english/news_e/pres06_e/pr447_e.htm. (12.12.2018) s. 13-21.

Young, A. (1991). Learning by Doing and the Dynamic Effects of International Trade. *The Quarterly Journal of Economics*. s. 369-405.

